

G.I.Gurdijev: Filozof, Istraživač i Učitelj plesa

RAD

GURDJJEVA

Ketlin Riordan Spit

*prevod s engleskog
Goran Bojić*

Naslov originala: THE GURDJIEFF WORK
by Kathleen Riordan Speeth
© Copyright Kathleen Riordan Speeth 1976.
© Copyright prevoda IP "ESOTHERIA" 1994.
Sva prava prevoda i objavljivanja zadržava izdavač

Izdavač: IP ESOTHERIA, Beograd
Izdavački savet: Maja Mandić i Vladimir Madić
Glavni i odgovorni urednik: Vladimir Madić

Idejno rešenje korica: Izdavač
Lektura i korektura: Goran Bojić, Đorđe Paunović,
Maja Mandić
Kompjuterski slog i grafički dizajn: Srđan Krstić

Štampa: "Goragraf", Zemun
Prvo izdanje
Beograd 1994.

YU ISBN 86-81585-42-8

SADRŽAJ

Poglavlje 1: Ko je bio Gurdijev?	15
"Rad"/ Gurdijevljevo traganje / Rana priprema / Religiozna i ezoterijska plodnost njegove rodne zemlje / Potraga za izvorima večne mudrosti / Njegovi različiti poslovi, preduzeća i politička angažovanja / Ruski period / Gurdijev u Evropi / Kasnije godine	
Poglavlje 2: Filozofske osnove sistema Gurdijeva	33
Samorealizacija i okolnosti ljudskog života / Zrak stvaranja / Zakon broja sedam i zakon broja tri / Zakon oktava / Enagram: jedinstvo zakona broja sedam i zakona broja 3 / Prvi svesni šok / Drugi svesni šok	
Poglavlje 3: Psihologija običnog ljudskog bića	47
Podeljenost čoveka / Ljudska mašina / Naša "tri mozga" / Tri ljudska tipa / Stanja svesti / Psihopatologija običnog budnog stanja / Sistematska iskrivljavanja iskustava običnog budnog stanja / Suština i ličnost	
Poglavlje 4: Ljudske mogućnosti	73
Mogućnosti za unutarnji rast / Četiri puta / Viša stanja svesti / Objektivna svest / Vrhunska iskustva / Stupnjevi ljudskog razvoja / Postizanja unutarnjeg jedinstva / Sedam nivoa / Evolucija, smrt i besmrtnost / Razvoj četiri tela	
Poglavlje 5: Rad Gurdijeva	95
Angažovanje u borbi između suštine i ličnosti / Početak / Stepence na Putu / Naci grupu / Prvi pravac rada / Pamćenje sebe / Drugi pravac rada / Spoljašnje uvažavanje / Neizražavanje negativnih osećanja / Treći pravac rada / Nesebično delovanje / Pokreti / Slamanje kruga životnih okolnosti / Uloga fizičkog rada u Radu / Eksperimentalne vežbe	
Poglavlje 6: Živa tradicija	127
Zavodi Gurdijeva / Šerborn i Klejmont / Taliesen / Crkva Zemlje / Farma Ist Hil / A.I.C.E. / Institut za religiozni razvoj / Grupa gospode de Hartman / Druge grupe	
Napomene	141

PREDGOVOR

Svete tradicije sveta definišu ciljeve i vrednosti dobrog življenja, nadahnjuju i najviše ideale za koje je čovečanstvo sposobno. Svaka od velikih religija ima svoje ezoteričke aspekte u kojima se metodi da se njihove vrednosti stvarno žive, usmeno prenose posebno pripremljenim aspirantima. G. I. Gurdijev, savremenik Sigmunda Frojda, stekao je pristup skrivenoj mudrosti tajnih tehnika Istoka i Zapada i uobličio je osnovu učenja koju mogu da koriste savremeni evropski i američki tragaoci za samoostvarenjem. Njegov sistem retko se podučava izvan zatvorenih grupa ljudi koji su već postali učenici. Ova je knjiga, u najmanju ruku, jasno napisan uvod u njegovo učenje, život i delo.

Mesto Gurdijeva u svetu duhovnih učenja i učitelja tajanstveno je, izaziva znatiželju, ali je bez sumnje veoma važno. On je zaista bio - da pozajmimo izraz iz knjižice koju je on sam napisao tokom boravka u Francuskoj - glasnik dobra koje dolazi. Danas, kad ono što je nekad bila ezoterija ulazi na tržište i u praktični život ljudi, i kad *barakat* utiče na hiljade ljudi, možda je potrebno da se napregne mašta da bi se uživalo u postavke tog čoveka, posvećenika jedne drevne ezoteričke škole koji je na sebe preuzeo zadatak da zapadnom svetu pokaže da čovečanstvo spava, da postoje viši nivoi bića, i da negde postoje ljudi koji znaju. On je bez sumnje imao neophodnu osnovu i dar da izvuče suštinu iz mnogih učenja i da ih predstavi očišćena od kulturnih dodataka ili naslaga, na način koji je odgovarao situaciji u kojoj se nalazio. Jedna od zagonetki vezanih za njega je i suprotnost između njegovog vidnog majstorstva i neuspeha da bilo kog od svojih učenika uzdigne na sopstveni nivo, i tako zasnuje tradiciju u punom smislu te reči. Pa opet, ako o njemu ne sudimo po tome da li je naučio nekolicinu ljudi, već prema njegovoj ulozi u istoriji kulture i duhovnosti, on nije doživeo neuspeh. Kao pojedinac, uspeo je da evropskom i američkom svetu priredi šok možda najznačajniji od bilo kog koji se dogodio pre kulturnih potresa ranih šezdesetih.

Delo Gurdijeva

Ketlin Riordan Spit rodila se unutar Gurdijevljevog rada, kojim su se njeni roditelji do tada bavili već 13 godina; osetila je učiteljevu postojanu nežnost prema deci (i grubost prema odraslim ljudima), i od samog rođenja upijala je njegove ideje u teoriji i praksi. Njeno istraživanje drugih učenja poslednjih godina dalo joj je perspektivu kakva je retka u okviru literature o Gurdijevu, i ona u ovoj knjizi daje jedan jasan i sažet uvid i učiteljeve osnovne ideje. Neka one podstaknu čitaočev svesni rad i pročišćavajuću patnju.

Klaudio Naranjo
Albani, Kalifornija, Juli 1976.

UVOD

Atmosfera potajnog rada u revolucionarnim okolnostima još uvek prožima delatnost mnogih od sledbenika Gurdijeva. U vreme kad je najveći broj ezoteričkih tantričkih učenja dostupan u izdanjima džepne knjige, kad se sufi priče prodaju u millionskim tiražima, kad političari nalaze da je sasvim legalno, pa čak i korisno da posećuju indijske Učitelje, određene javne ličnosti, pisci i predavači povezani sa idejama Gurdijeva, nikad, nikad javno ne izjavljuju da su povezani sa tim radom. Ja ih takođe neću razotkriti. Na svakom je od nas da radi u skladu sa sopstvenim razumevanjem. Sve što mogu da uradim jeste da razotkrijem samu sebe na najbolji način koji znam, jer verujem da čitaoci imaju prava da znaju odakle pisac potiče. Knjige pišu ljudi, a ljudi neizbežno imaju svoje biografije.

Gurdijev je uticao na moj život još i pre nego što je on počeo, i ja tek treba da raspletem sve konce intelektualne i emocionalne identifikacije koji me još uvek vezuju za njega. Rođena sam unutar Gurdijevljevog rada i nosim njegov pečat. Negde su naveli da je Gurdijev rekao da religiji svake osobe mora da se oda čast zato što unutar svoje dogme krije njenu savest; duboko u sebi znam da je sve ono u meni što beleži istinu, dobrotu i lepotu okruženo asocijacijama na učenje Gurdijeva i njegovu ličnost. Njegovi topli obrazi, njegove teško razumljive rableovske pri-

medbe, njegova neverovatna velikodušnost, njegova reska muzika - sve što znam o ljubavi nosi taj pečat.

Osnovna shema trostrukosti, trojstva, najbližije nam se ukazuje u porodici - majci, ocu i detetu. U naše vreme deci roditelji ne uzvraćaju ljubav. Okrenuta su im ledima jer i dalje od svojih roditelja traže ljubav koju nikad nisu dobila. (Ponekad imam viziju Kali Juge čitavog čovečanstva, kako korača prema budućnosti okrenuto ledima, postrojeno na takav način). A sigurna sam da je moja nežnost i moja vezanost za sopstvenog oca i majku, oboje učenika Oridža i Gurdijeva, doprinela mom gotovo opsesivnom zanimanju za dela Gurdijeva, mom duhovnom materijalizmu u potrazi za svešću - svedokom, i mojoj potrazi za učiteljem Gurdijevljevog ranga.

Kad me je, pre nekoliko godina, Čarls Tart zamolio da napišem jedno poglavlje o Gurdijevu za njegovu knjigu *Transpersonalna psihologija*, izgledalo mi je to kao pogodan trenutak da rezimiram ono što znam o radu radi sopstvenih ciljeva. Tada sam bila uključena u proučavanje svog života u okviru grupe koju je vodio Klaudio Naranjo. Koristili smo veoma moćan sistem tipologije Ega koji je preneo Oskar Ihazo, sistem koji je ocrtao obrise moje glavne osobine sa neporecivo velikom reljefnošću. Deo patnje koji u takvom radu izgleda neizbežan poticao je u mom slučaju od uvida da je moje uobičajeno funkcionisanje bilo organizovano oko glavne mane ili iskrivljenja istine koje je imalo mnogo veze sa pogrešnim razumevanjem ideja Gurdijeva. Davo, prefinjeni teolog, šaputao mi je jezikom rada! Morala sam da razumem gde je bila istina, a gde nije. Istraživanje koje je kao poglavlje ušlo u Tartovu knjigu dobro mi je poslužilo u tom pogledu.

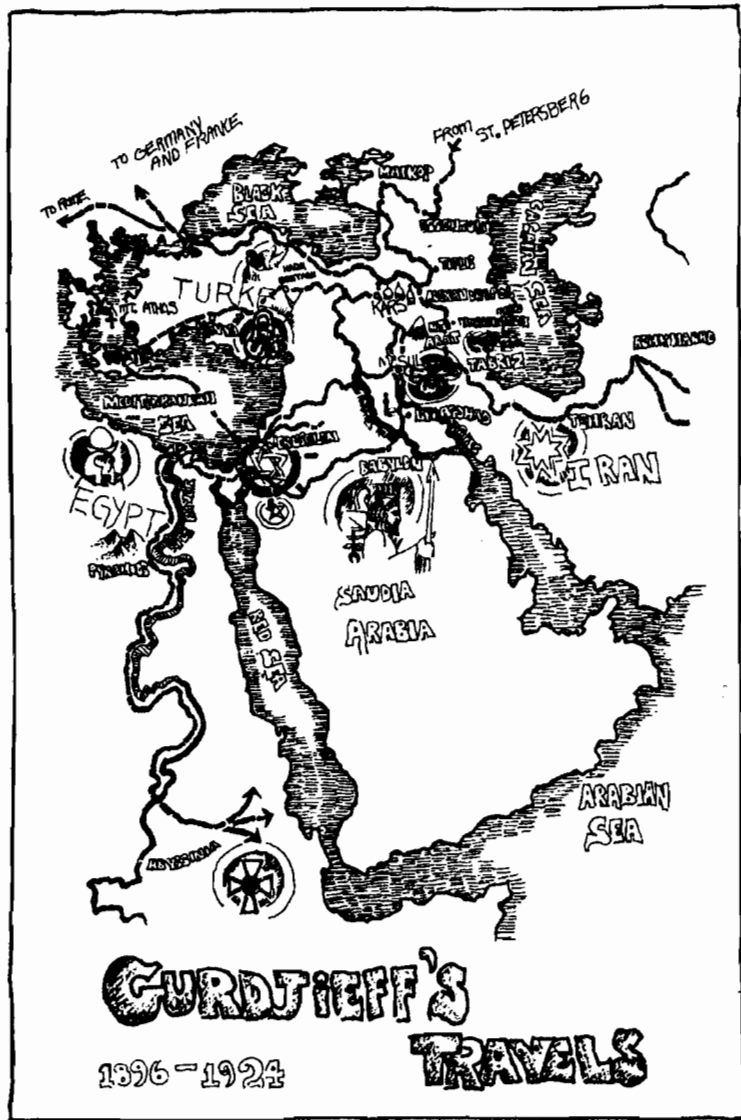
Knjiga koja je pred vama izrasla je iz tog poglavlja kao odgovor na brojne zahteve da se taj članak iskoristi u nastavi na koledžu. Kao deo velikog skupa članaka, u knjizi *Transpersonalna psihologija*, nije tako lako mogao da posluži onima koji nisu želeli prikaz, već uvod u učenje Gurdijeva. Uvidela sam potrebu za, da tako kažem, bukvarom Gurdijevljevog učenja. Rad na takvoj knjizi izgledao mi je kao dobra prilika da se pokretu za ostvarenje ljudskih potencijala podari nešto jednostavno, pouz-

dano i slobodno od patrijarhalnog jezika i anegdotskih digresija koje su bojile ranije radove. To bi mi takode, razmišljala sam, omogućilo čvršći dodir sa Gurdijevljevim nasledem koje, na neki način, moram da u potpunosti podvrgnem procesu unutrašnje metabolize.

Možda je ovo novo predavanje još uvek suviše akademsko. Najveći broj stvari koje sam napisala bio je u okviru anonimnih zajedničkih napora namenjenih slušaocima koledža, i možda moj stil još uvek pati od krutosti tog tipa. Želela sam da čitaocu dam doživljaj srca i životnost rada, a ne recital Gurdijevljevog katehizma. Mislim da sam delimično ispunila svoj cilj time što sam više od decenije radila u revnosnim grupama Gurdijeva i vikendima Gurdijeva ispunjenim naporima, ostavila iza sebe i pokušala da ponudim svoje sopstveno razumevanje. Ako sam uspela da prenesem nešto živo, mora da je to delom i rezultat ranih nastojanja mojih roditelja da mi daju slobodu; istinskog kontakta koje sam povremeno imala sa mnogim učiteljima u okviru Zavoda Gurdijeva, čija imena izostavljam iz poštovanja prema njihovoj želji da ostanu skriveni; Klaudiju Naranju koji me je tokom pet godina nadahnjivao, bogatio i nemilosrdno kinjio; Dejvidu Rozenmanu koji je otelovljavao obrazac za kojim je vapilo moje srce; Babi Muktanandi koji mi je udahnio život svojom beskrajnom samilošću; Njegovoj Svetosti Gjalvi Karmapi koji mi je dao svoj blagoslov; Rimpoču Tartangu Tunku, koji je prirodno ogledalo; mom sadašnjem učitelju Četvrtog puta koji je revolucionarno preobrazio moju situaciju, i mojim učenicima i pacijentima koji me uče o ljudskoj prirodi i na određeni način čine svojim kanalom.

Oduševljena sam crtežima mog prijatelja, Tomija Dejvisa, koje je nacrtao dok je slušao Gurdijevljeve improvizacije na harmonijumu. Želela bih da istaknem i saradnju Deja Čapina, koji je doradio ostale grafike, i Risije Vajz koja je otkucala rukopis. Proizvodnja knjige je jedan od dobrih radova Karlin Šnabel bez čijih napora ova oktava ne bi mogla da bude upotpunjena.

-Ketlin Riordan Spit
Albani, Kalifornija, Avgust 1976

Čovek spava; mora li umreti pre nego što se probudi?

—Izreke Muhameda

Kad bi čovek mogao da razume sav užas života običnih ljudi koji se vrte u krugu beznačajnih interesa i beznačajnih ciljeva, kad bi mogao da razume šta oni gube, razumeo bi da za njega može da postoji samo jedna ozbiljna stvar - da umakne opštem zakonu, da bude slobodan. Šta može da bude ozbiljno za čoveka u zatvoru, osuđenog na smrt? Kako da se spase, kako da pobjegne; ništa drugo ne može da bude ozbiljno.

—G. I. Gurdijev

I

KO JE BIO GURDIJEV?

U najvećem broju zapadnih zemalja možete, ako se ozbiljno potrudite, da nađete grupu ljudi koji su, kako sami kažu. "u radu", to jest, koji pokušavaju, zajedno i pojedinačno, da deluju svesnije i uravnoteženije u skladu sa praksom koju je zadao Georgij Ivanovič Gurdijev. U celini, grupe Gurdijeva izbegavaju publicitet. Oni ne pridobijaju pristalice. Relativno su nevidljivi u svetu, kao što je teško da se u plastu sena nađe slamčica, budući da njihovi članovi žive običan život, istovremeno se posvećujući unutaršnjem radu. Taj rad je bio razvijen da bi ljudsko biće vodio celim putem do ostvarenja njegovih potpunih mogućnosti - to jest, čitavim putem do oslobođenja. On je načinjen da uključi mnoge aspekte ljudskog funkcionisanja i da pruži širok spektar aktivnosti, uključujući intelektualna proučavanja, posmatranje sebe, svakodnevnu meditaciju, svete plesove ili "pokrete", zajedničke napore i najzad, umetnosti, zanatstvo ili manuelne aktivnosti koje se odvijaju pod posebnim uslovima.

Izuzetno biće i "mudrac - lupež" kome sve ove aktivnosti dugujemo, posvetio je svoj život razumevanju velikih religioznih tradicija, birajući iz svake tajna usmena učenja i prevodeći ih u

oblike koje mogu da usvoje savremeni tragaoci na Zapadu. Gurdijev je dosta uspešno tokom svog života stvarao maglu oko sebe, baš kao što je don Huan, još jedan čovek znanja, to preporučio svima koji slede stazu.¹ Niko ko ga je susreo licem u lice, tokom godina u kojima je podučavao, nije sumnjao da je on izuzetno biće - ali ko je on bio? Avatar, čija učenja se sadrže sama u sebi i sama sebi određuju vrednost? Ili učitelj koji je bio u dodiru sa izvorom svog učenja, što svi pravi učitelji, kako je jednom upozorio svoje učenike, moraju da budu? Kao budisti, učio je ljude da vide svoju karmu i svoju patnju, svoju sopstvenu ništavnost, i pokazivao je nerazdvojnu povezanost stvari. Kao Hindu, davao je nadu da se mogu razviti viši nivoi bića i da se čovek može primaći bliže beskraj, izvan svih podela, pomoću strogih tehnika kontrole uma i tela. Kao sufi, bio je u ovom svetu, ali ne od ovog sveta, prenoseći svoje izuzetno učenje kako to situacija zahteva, često putem upadljivo običnih aktivnosti, kako su vreme, mesto i ljudi zahtevali. Pa ipak, iako je njegovo učenje izabralo uticaje iz mnogih svetih tradicija sveta, rodio se i umro kao ruski pravoslavni hrišćanin. Kako je Gurdijev došao do razumevanja koje je promenilo njegov život i živote mnogih drugih? Iako nije olakšavao stvari svojim budućim biografima, neke informacije, iz manje ili više pouzdanih izvora, mogu sa spojiti u celinu, i iz tih parčica i komada javlja se obris njegovog života.

GURDIJEVLJEVA POTRAGA

Gurdijev se rodio sedamdesetih godina prošlog veka u Aleksandropolju u Kavkaskoj oblasti današnje Rusije, od oca Grka i majke Jermenke. Iako je datum rođenja u njegovom pasošu 28. novembar 1877, njegovi sopstveni izveštaji o svom dobu i događajima iz života ukazuju da se rodio ranije, verovatno oko 1872. Dok je bio još dečak, njegova porodica preselila se u okolinu grada Karsa, gde je imao sreće da uči kod kanonika ruske vojne crkve, koji je, zajedno sa Gurdijevljevim ocem, značajno uticao na njegov život. Prema Gurdijevu, ta dva čoveka bila su

odgovorna za rano radanje "težnje, koja se ne da potisnuti, da se jasno razume, u celini, tačan značaj životnih procesa svih spoljašnjih oblika života koji poseduju dah na zemlji, a posebno cilj ljudskog života u svetlu tog tumačenja."² Zašto živimo? Šta na kraju svega, kad dode smrt? Kao mladić, Gurdijev je bio impresioniran određenim neobjašnjivim događajima o kojima nisu mogli da mu daju nikakvo sigurno mišljenje. Bio je prisutan na seansi prizivanja duhova posle smrti svoje mlade sestre; video je kako je paralizovani ponovo prohodao na svečevom grobu; iskusio stravičnu tačnost u predviđanjima čoveka koji je proricao sudbinu; bio svedok čudesnog isceljenja koje je bilo posledica medicinskog saveta dobijenog u snu; slušao je o telu Tatarina koje je hodalo posle smrti. On sam je pokušao da pripadnika sekte Jezida izvuče iz kruga odakle on ne može da pobegne, samo da bi video da je ovaj, kad ga je izvukao, pao u besvesno stanje katalepsije. Eksperimentisao je sa hipnozom dok nije ovladao ovom veštinom. Nedostatak potpunog i tačnog razumevanja ovakvih pojava, od strane svojih učitelja i staratelja koji su bili izuzetno cenjeni, dovelo je Gurdijeva do duboke unutarne želje da razvije jasno i sažeto razumevanje svih vidova ljudskog postojanja.

U tom cilju obrazovao se za poziv lekara i sveštenika, proučavajući posebno svako delo iz oblasti neurofiziologije i psihologije koje mu je bilo dostupno; u bibliotekama nije bilo onog za čime je tragao. Ubeden da su negde, nekad, postojale škole ili zajednice koje poseduju istinsko znanje, i da, ako je tako, taj unutrašnji krug čovečanstva možda još uvek postoji, došao je u dodir sa mnogim tajnim društvima i religioznim grupama, stičući pristup "takozvanim svetim od najsvetijih hermetičkih organizacija, kao npr, religioznim, filozofskim, okultnim, političkim i mističkim društvima, udruženjima, partijama koje su običnom čoveku bile nedostupne, kao i razmenjući gledišta sa bezbrojnim ljudima koji su, u poređenju sa ostalima, bili istinski autoriteti."³ Živeo je u oblasti koja je bila posebno pogodno tlo da se iskopaju odgovori na večna pitanja ili da se, u najmanju ruku, iskopaju ključevi. Kars i njegova okolina leže između Crnog i Kaspijskog mora i predstavljaju prirodnu oblast

migracije u kojoj se mešaju Azija i Evropa. Osvajali su ga i okupirali brojni osvajači, i tokom godina Gurdijevljevog učenja, bio je mesto velikog kulturnog previranja zahvaljujući međusobnom prožimanju tradicija hrišćanskog, jermenskog, islamskog, asirskog, pa čak i zoroastrijanskog porekla.

U svojoj rodnoj zemlji Gurdijev je dobio mnogo, posebno iz izvora koji su se nalazili u hrišćanskim manastirima. Mnogo kasnije, kad je počeo da i sam podučava, zapitali su ga kakav je odnos sistema samorazvoja kome je podučavao prema hrišćanstvu.

"Ne znam šta vi znate o hrišćanstvu", odgovorio je G, naglašavajući ovu reč. "Bilo bi neophodno da se mnogo i dugo govori da bi se razjasnilo šta pod tim pojmom podrazumevate. Ali za dobro onih koji već znaju, reći ću da je ovo, ako tako hoćete, ezoteri ko hrišćanstvo."⁴

U Karsu je moglo da se nađe prilično znanje o hrišćanskim ritualima i praksi, i Gurdijev je očigledno mnogo naučio o drevnom simbolizmu liturgije i tehnikama ritmičkog disanja i mentalne molitve koji su još uvek bili deo religioznih obaveza pravoslavnih monaha. Pa ipak, uprkos plodnosti svoje rodne zemlje i religioznim tradicijama u kojima se rodio, on uopšte nije bio zadovoljan napretkom sopstvenog razumevanja osnovnih pitanja koja je sebi postavio. I, krenuo je u potragu za znanjem.

Tokom svojih pokušaja da nađe ostatke, potomke ili živo prisustvo ljudskih bića koja su bila u dodiru sa večnim i nepromenljivim jezgrom istinske mudrosti, Gurdijev je samostalno obavio mnoga istraživanja, a takođe se pridružio grupi od 15 ili 20 ljudi i jedne žene, koji su svi tragali za skrivenim znanjem. Oni su se nazivali "Tragaoci za istinom". Upuštajući se u glavne ekspedicije u grupama od dvoje ili troje, ili povremeno sami, pročešljali su ruševine drevnih civilizacija Egipta, Krita, Sumera, Asiraca i Svete Zemlje. Posećivali su manastire i duhovne zajednice od Atosa do Etiopije i Sudana. Našli su rodoslov drevnog društva mudraca, Sarmouni, od tekija Nakšbandi i Kadiri derviša do ravnica centralne Azije. Prešli su čak čitav put do severnih ravnica Sibira u potrazi za šamanističkim korenima ili izdancima znanja za kojima su tragali.

"Među nama je bilo svih vrsta stručnjaka", rekao je Gurdijev kasnije jednom od svojih učenika. "Svako je proučavao ono što je odgovaralo njegovom posebnom predmetu. Potom, kad smo se sastali, spojili smo sve do čega smo došli."⁵ Gurdijev je bio stručnjak za hipnozu. Glavni pravac njegovog istraživanja izgleda da je bio preobražaj energije u ljudskom telu, stanja svesti koja ljudsko biće može da ima i upotreba muzike, slikarstva, položaja i pokreta u cilju izmene svesti. On je bio duboko zainteresovan za drevne civilizacije: Atlantidu, Egipat koji je postojao pre nego što je u njemu nastala peščana pustinja, velike gradove koji su nekad postojali između Tigra i Eufrata - kolevku civilizacije. Vreme u kom su se odvijala njegova putovanja predstavljalo je veliku arheološku renesansu - baš tada su ponovo otkriveni Minos, Niniva, Vavilon i Troja. Sedeo je na nedavno iskopanim ruševinama Vavilona, udubljen u psihički kontakt sa onima koji su u tim drevnim civilizacijama poznavali i razumeli svet. Kad je imao dvadesetak godina, ep o *Gilgamešu*, koji je znao od ranog detinjstva, bio je iznova otkriven u obliku klinastog pisma, sa koga je i preveden.

Grupa tragača za istinom našla je dokaze da su u određenim drevnim civilizacijama postojali objektivni metodi da se komponuju melodije koje su proizvodile identičan emocionalni odgovor kod svih slušalaca; zgrade koje su tako konstruisane da se stanje svesti menjalo ako bi čovek samo prošetao po njima i plesovi sa takvom koreografijom koja tačno određuje unutrašnje stanje plesača. Gurdijev je sakupljao plesove. Nadao se da će u njima naći ključeve za rešenje tajni ljudskog tela i uma.

Kao ključevi bili su mu takođe značajne ceremonije i vežbe. "Svaka ceremonija ili ritual ima vrednost ako se izvodi bez izmena", rekao je. "Ceremonija predstavlja knjigu u kojoj je napisano mnogo toga. Svako ko razume može da je čita. Jedan ritual često sadrži više od stotine knjiga."⁶

Pa opet, na Gurdijeva je možda najdublje uticao njegov dodir sa sufizmom, unutrašnja i suštinska tananost koja je stajala u pozadini rituala islamskog sveta. Uključio se u razne redove i prošao kroz dervišku obuku. Od tih kontakata najvažniji su bili oni u Avganistanu, gde je dug vremenski period proveo u jednom

izolovanom manastiru u Hindukušu. Išao je na hodočašće u Meku i bio je razočaran. "Ako želite istinu, idite u Buharu", rekao je svojim sledbenicima. A Buhara je bila rodno mesto Nakšbandi reda, o čijem se osnivaču, Bahaudinu Nakšbandiju, govori kao o Buharskom dervišu Bogo-Edinu. Središnji simbol Gurdijevljevog rada, enagram, gotovo je sigurno Sufi porekla - što ukazuje na važnost tih učenja u sistemu koji je razvio Gurdijev.⁷

Tokom svojih putovanja Gurdijev je, izgleda, vrlo često bio bez ikakvih sredstava za život i morao je da se probija sopstvenom urođenom snalažljivošću, koja je bila prilična. Prodavao je tepihe, prerađivao korsete, prodavao usoljene haringe, popravljao sve i svašta za novac, radio kao vodič u Svetom Gradu i oko egipatskih piramida, predstavljao se kao hipnotizer i mađioničar - sve u svemu, koristio je svoju već u to vreme zapanjujuću moć pažnje i sugestije, da bi zaradio novac koji mu je omogućavao da se poput nomada seli od grada do grada. Više puta je svoju prirodnu snalažljivost dopunio određenom dozom prevare. Jednom prilikom je rasprodao ošišane i obojene vrpce kao retke američke kanarinke i potom je zbrisao iz grada pre nego što neočekivana kiša otkrije prevaru. Ti poslovni poduhvati uspevali su da obezbede dovoljno novca da se finansira Gurdijevljeva potraga za ezoterijskim znanjem, i bili su gotovo sigurno pokriće za određene dodatne aktivnosti političkog agenta i špijuna.

Gurdijev je izvestio, "tokom tog perioda imao sam nagon da se nadem svuda gde je bilo revolucija, građanskih ratova, socijalnih nemira, podjednako da bih taj svoj jedini cilj razumeo u zgusnutijem obliku, a i da nekako otkrijem neki način da uništim preduslove koji čine da oni (ljudska bića) tako lako potpadaju pod uticaj masovne hipnoze."⁸

Ova se sklonost pokazala opasnom po Gurdijeva, koji je, kako sam kaže, u tri različite prilike bio pogođen zalutalim metkom, zadobivši svaki put ozbiljne povrede od kojih je dugo morao da se oporavlja. Prvom prilikom putovao je na Krit 1896, verovatno po nalogu Etniki Etarea, tajnog društva sa podrškom Rusije koje je organizovano da u tom delu sveta izvrši političke promene.⁹ Arheologija je Gurdijeva jako zanimala. Fokus njegovog putovanja na Krit bile su verovatno ruševine Minosa koje su upravo

počele da se pomalaju ispod zemlje prilikom arheoloških iskopavanja Artura Evansa. Za Etniki Etarea, i njegov ruski novac, bila je dobra prilika da pošalje odvažnog mladog Kavkasca da se dokopa Krita...

Korišćenje političkih događaja da bi se sledila sopstvena potraga za probuđenim unutrašnjim krugom čovečanstva bila je nit koja se provlačila kroz Gurdijevljev život. Benet nagoveštava da su Gurdijevljeva putovanja u potrazi za ezoterijskim znanjem, u kojima je, izgleda, prelazio mnoge granice sa posebnom lakom, bila olakšana tajnim vezama sa carskom vladom. Luis Pauels u svojoj knjizi *Gurdijev*¹⁰ piše:

"Gurdijev je deset godina bio glavni ruski tajni agent. (Kipling je to znao). Tibetanske vlasti dale su mu važan finansijski položaj, kao i nadzor nad opremanjem armije. Bio je u stanju da igra političku ulogu budući da su znali da poseduje duhovnu moć, a u toj zamlji je ona krajnje važna, posebno među visokim sveštenstvom. Bio je staratelj Dalaj Lame i pobegao s njim kad su Englezi okupirali Tibet."

Ova tvrdjenja iz neizvesnih izvora neki od Gurdijevljevih sledbenika ozbiljno su doveli u pitanje, a ona izgledaju istorijski neverovatna ako sakupimo njegove sopstvene izveštaje o putovanju na Tibet, date u njegovoj poslednjoj knjizi *Život je stvaran samo kad jesam*. Izgleda da je ono što se dogodilo mladom Gurdijevu, čiji je cilj bio da nade potomke prosvetljenih učitelja i koji je pozdravljao svaku priliku da posmatra socijalne i političke napetosti u okviru svog proučavanja ljudskog ponašanja, bilo je da ga je ruska vlada angažovala da špijunira na Tibetu u vreme kad je Dalaj Lama zatražio carevu zaštitu od britanskih i kineskih pretnji. Gurdijev je na Tibet ušao sa severozapada u vreme kad je zategnutost između tibetanske i britanske kolonijalne vlade na jugu učinila indijsku granicu praktično neprelaznom. On se verovatno slobodno poslužio sličnošću svog imena sa imenom lame Dorčijeva, učitelja Dalaj Lame, da bi stekao pristup u manastire koji bi mu inače bili nedostupni.

Gurdijev je tragao za probuđenim unutrašnjim krugom čovečanstva: tibetanska tradicija imala je trajan ezoterijski krug

u reinkarniranim Rimpoče lamama. Izgleda da je on sa tom tradicijom uspostavio plodonosan kontakt, pošto je mnogo kasnije govorio kako je nosio crvenu odeću (kao u tibetanskoj tradiciji - ostali budisti nose oker-žutu odeću) sa izloženim levim ramenom, u društvu mnogih drugih koji su bili slično obučeni.

Gurdijeva su zanimali plesovi i ritualni pokreti. Sa svojim prolaznim znanjem govornog Tibetanskog mora da je bio u stanju da nauči nešto o unutarnjem značenju određenih svetih plesova: mnoge od plesova koje su deset godina kasnije demonstrirali njegovim učenicima u Evropi i Americi on pripisuje islamskom svetu - ali neke i izvorima sa Tibeta. Izgleda da je proučavao budističku teoriju i praksu i da je bio iniciran i obučan u kontroli energije, pošto izveštava da je tokom Tibetanskog perioda "posle samo nekoliko časova pripreme mogao da sa daljine od deset milja ubije jaka; ili, da za 24 sata, sakupi životne sile takve gustine da je za pet minuta mogao da uspava slona."¹¹

Ne znamo pouzdano koliko je dugo Gurdijev obavljao svoje aktivnosti (i špijunažu) na Tibetu, jer je sve što znamo da se taj period naglo prekinuo gotovo fatalnim incidentom. Nekim slučajem, negde na Tibetu, bio je gotovo smrtno ranjen zalutalim metkom. Njegova pratnja uspela je da ga dovede u Janghisar u provinciji Sinkjang da bi se oporavio. Tu je nekoliko meseci proveo bez svesti, a do ozdravljenja negovalo ga je pet lekara, tri Evropljanina i dva Tibetanca. Tokom tog perioda Britanci su okupirali Tibet, a Dalaj Lama je pobegao u Kinu; potom je pobegao i od Kineza da bi započeo pregovore sa Britancima u Indiji, povrativši vlast u svojoj zemlji tek 1912. godine.

Treća gotovo fatalna nesreća, koju je opet izazvao zalutali metak, desila se Gurdijevu u oblasti tunela Čijatur u kavkaskim planinama 1904. u vreme građanske pobune, gde je najverovatnije bio angažovan u revolucionarnoj delatnosti i špijunaži. Od te rane se polagano oporavljao u različitim pećinama, putujući brzinom kornjače u Janghisar da bi se izlečio. Tokom tog oporavka, napravio je očajničku rekapitulaciju plodova svog proučavanja: razvio je ogromne moći, pa opet su njegov um i srce bili puni asocijacija koje su se odvijale u pravcu suprotnom idealima njegove svesti, kao i strasti koje su zahtevale zadovoljenje.

Osetio je potrebu za stalnom pažnjom koju bi mogao da održi u običnom životu i pomoću koje bi mogao da kontaktira sa drugima. Pa opet je neprestano zaboravljao. Nijedan faktor podsećanja nije mu pomagao zadugo. Iznenada ga je prodrmao uvid, univerzalna analogija:

"Ja sam čovek, i kao takav sam, nasuprot svim ostalim oblicima životinjskog života, stvoren od Njega na Njegovu sliku i priliku!!!

Jer On je Bog i zato i ja u sebi imam sve mogućnosti i nemogućnosti koje On ima.

Razlika između Njega i mene mora biti samo u razmeri.

Jer on je Bog svega što je prisutno u univerzumu. To znači da i ja takođe treba da budem neka vrsta Boga svega što je prisutno u mojoj razmeri."¹²

Pa opet, razmišljao je, Bog je od sebe udaljio jednog od svojih sopstvenih, poslavši ga u stanje ponosa i davši mu snagu jednaku svojoj sopstvenoj, ali suprotnu. Kako to može biti? Može li se isti princip primeniti i u mikrokosmosu, razmišljao je Gurdijev. Potom je spoznao:

"Razmišljajući i razmišljajući došao sam do zaključka da, ako bih namerno prestao da koristim izuzetne moći koje posedujem i koje sam svesno razvio u sopstvenom zajedničkom životu sa ljudima, one bi se morale udaljiti od mene kao snaga koja podseća.

Da je imenujem, radi se o moći zasnovanoj na snazi u oblasti "hand - blendzoina", ili, kako bi je drugi nazvali, moć telepatije i hipnotizma.

Zahvaljujući uglavnom toj bitnoj odlici, koju sam razvio sam u sebi, ja sam, u opštem toku života, pogotovo u poslednje dve godine, bio iskvaren i izopačen do srži, tako da bi to najverovatnije ostao čitav moj život.

I tako, ako bih se svesno mogao lišiti te milosti svog bitnog poseda, ta bi se odsutnost bez sumnje mogla osetiti uvek i u svemu.

Zaklinjem se da ću pamtili da nikad ne upotrebim taj svoj bitni posed i tako ću se lišiti toga da zadovoljim najveći deo

Gore levo: A.R. Oridž

Gore desno:
G.I. Gurdijev

Dole: Džon Benet i
njegova žena Elizabeta,
slikani neposredno pre
njegove smrti u
Decembru

Ko je Bio Gurdijev?

svojih poroka. U procesu življenja sa drugima, taj voljeni posed biće mi stalni podsetnik."¹³

Uz tu zakletvu, iz koje je isključio korišćenje svojih moći u službi svog istraživanja, Gurdijev se osećao kao da se "ponovo rodio". Tada je mogao da započne misiju da Zapadnom svetu donese svoje razumevanje "užasa situacije" i mogućnost izbavljenja.

RUSKI PERIOD

Gurdijevljev put na Istok odvijao se preko Rusije. Mora da je izvesno vreme proveo na dvoru cara Nikolaja II, koji je bio fasciniran okultnim, jer se tokom boravka u Rusiji oženio dvorskom damom, groficom Ostrovskom.

Sledeći period za koji smo sigurni gde je Gurdijev bio jeste 1915. godina, kad je podučavao grupe u Sankt Petersburgu i Moskvi. Tu je pronašao Uspenskog, ili je ovaj pronašao njega. Kao što kaže Kolin Vilson u knjizi *Autsajder*¹⁴, Uspenski je Gurdijevu trebalo da postane ono što je Platon bio Sokratu. Sam Uspenski se upravo vratio sa putovanja na kome je tražio istinsko ezoterijsko znanje, i bio je zaprepašćen činjenicom da je ono što je tražio našao u svojoj sopstvenoj zemlji, šta više, u svom rodnom gradu. U knjizi *U potrazi za čudesnim* Uspenski na sledeći način opisuje njihov prvi susret:

"Vrlo se dobro sećam ovog susreta. Došli smo u mali kafe u bučnoj, mada sporednoj ulici. Ugledao sam čoveka orijentalnih crta, ne baš mladog, sa crnim brkovima i prodornih očiju, koji me je začudio pre svega time što je izgledao kao prerušen i potpuno je odudarao od ovog mesta i njegove atmosfere. Još sam bio pun utisaka sa Istoka. Dok je, odeven u crni kaput s plišanom kragmom i sa polucilindrom na glavi, sedeo u ovom malom kafeu u kome su se okupljali sitni trgovci i preprodavci, taj je čovek sa licem nekog indijskog radže ili arapskog šeika, koga mi se najednom učinilo da

vidim u belom burnusu sa pozlaćenim turbanom, odavao čudan, neočekivan i skoro uznemirujući utisak nekoga ko je loše prurušen i čiji izgled vas zbunjuje jer vidite da nije ono za šta se izdaje, a ipak morate da govorite i da se ponašate kao da to ne primećujete. Ruski je govorio sa jakim kavkaskim akcentom, i taj je akcent, koga smo ponajmanje navikli da povezujemo sa filozofskim idejama, još više pojačavao čudnovatost i neočekivanost utiska.¹⁵

Tako je Gurdijev, stran, kako je još uvek izgledao Uspenskom, počeo da izlaže ideje koje su uprkos svojoj krajnjoj neobičnosti izgledale duboko istinite, ideje o čoveku u odnosu prema svemiru, nivoima svesti, uslovima ljudskog postojanja, smrtnosti i besmrtnosti i mogućnosti samorealizacije - a ohrabrivao je, pa čak i insistirao, da se sve to proveriti na sopstvenom iskustvu. Tako se Uspenski pridružio grupi Gurdijevljevih sledbenika koji su se tajno sastajali u Moskvi i radio je sa njima sve dok grupa nije raspuštena zbog opasne situacije tokom revolucije. Evo kako Olga de Hartman, jedna od prvih Gurdijevljevih učenica, opisuje taj period: "U 1917. Rusija je bila razdirana ratom i revolucijom. Gospodin Gurdijev bio je nepoznata osoba, misterija. Njegovo učenje niko nije poznavao, niko nije znao njegovo poreklo, niti zašto je došao u Moskvu i Sankt Petersburg. Ali, svako ko je s njim došao u dodir želeo je da ga sledi, baš kao i Tomas de Hartman i ja."¹⁶ Tako su de Hartmanovi, Pjotr Uspenski i njegova žena, kao i još nekoliko drugih učenika pobjegli iz Rusije, putujući peške preko planina brzinom kornjače, do Esentukija na Kavkazu, a kad je i tu život postao nemoguć, do Tiflisa. Tu su se Gurdijevu pridružili drugi učenici, uključujući Aleksandra i Žan de Salcmana iz Pariza, i zajedno su stvorili novu grupu koja je počela da radi pod njegovim vodstvom. Za samo nekoliko meseci, međutim, posledice revolucije osetile su se i u Tiflisu, i Gurdijev je svoje sledbenike poveo u Carigrad, potom u Berlin i na kraju, nakon godina teškoća i izbegličkog života, u Pariz. Tu je Gurdijev odlučio da se skrasi i za godinu dana sakupio je novac neophodan da kupi zamak Avon blizu Fontenbloa, gde je osnovao Institut za harmonični razvoj čoveka.

GURDIJEV U EVROPI

Decenija od 1922. do 1933. provedena je u intenzivnom radu sa učenicima unutar Instituta, i tokom tog perioda Gurdijev je isprobao i revidirao sistem proučavanja, posmatranja sebe, fizičkog rada i vežbi koje su bile namenjene pomirenju i ujedinjenju tri osnovne ljudske funkcije - mišljenja, osećanja i fizičke aktivnosti. Mnogo učenika došlo je da ostane u tom Institutu, uključujući i tako poznate ljude kao što je Ketrin Meñsfil'd (koja je tu i umrla), A. R. Oridža, Moris Nikol i de Salcmanove. Gurdijev, međutim, nije ljude razlikovao po rangi, i svako ko je došao da kod njega uči mogao je biti siguran da će se od njega tražiti da ulaže trajne i intenzivne napore, a takode i bude izložen Gurdijevljevom posebnom načinu rada sa Egom, koji je uključivao planirano trenje među raznim ličnostima, i javno izlaganje, ako ne i ismevanje, obrazaca pogrešnog funkcionisanja ličnosti. Na svaki trenutak u "Priuru", kako su nazivali zamak, gledalo se kao na priliku da se razvije svest o sebi i podese lični stavovi - podjednako koristeći rad u vrtu, preko građevinskih radova, kuvanja i čišćenja, do formalnijih oblika učenja. Posebno je u vreme obeda Gurdijev govorio i podučavao, često završavajući večeru nazdravljajući pojedinim članovima grupe kao raznim vrstama idiota - okruglim idiotima, kvadratnim idiotima, samilosnim idiotima i još devetnaest raznih vrsta. Ovo isticanje individualnih karakteristika ličnosti bilo je deo pokušaja, koje je Gurdijev izvodio istovremeno u više pravaca, da se onespobne i dekontaminiraju obrasci uslovljavanja da bi suštinska priroda učenika mogla da počne da se pomalja.

Ovaj period intenzivnog rada uključivao je izložbe i predavanja u Evropi i Americi. Bio je zapečaćen ozbiljnom saobraćajnom nesrećom koja se dogodila 1925, kad se Gurdijev, ubrzo nakon povratka iz prve posete Americi, vozio u malom "Sitroenu", i od koje lekari nisu očekivali da će se opraviti. Dok se još lečio, počeo je da pažnju usmerava na pisanje i konačno dovršavanje

tri glavna dela, koja su se sastojala od deset knjiga podeljenih u tri serije. Od te tri serije, dostupne su prva, *Belzebubove priče*¹⁷, i druga, *Susreti sa izuzetnim ljudima*¹⁸. Treća knjiga, *Život je stvaran samo kad Jesam*¹⁹, objavljena je u privatnom izdanju u fragmentima od strane onih koji su učestvovali u Gurdijevljevom radu.

Ove tri knjige zaslužuju, a zapravo im i treba uvod. Prema Gurdijevu²⁰, napisane su da bi rešile sledeće osnovne probleme sa kojima se suočava čovečanstvo:

"Prva serija: da nemilosrdno uništi, bez ikakvih kompromisa, u umovanju i osećanjima čitaoca, verovanja i poglede, koji su se vekovime ukorenili u njemu, o svemu što postoji u svetu.

Druga serija: da čitaoca upozna sa materijalom koji je neophodan za novo stvaranje i da dokaže njegovu valjanost i dobar kvalitet.

Treća serija: da pomogne uzdizanje u umovanju i osećanjima čitaoca istinite, nefantastične predstave ne ovog iluzornog sveta koji sada opaža, već sveta koji zaista postoji."

Prva serija odnosi se na "bića sa tri mozga" - čovečanstvo - na planeti Zemlji, kao što ih je opisao Belzebub svom unuku Haseinu tokom njihovog putovanja na svemirskom brodu Karnak. Belzebub je rezimirao ono što je video i naučio o čovečanstvu tokom svojih šest poseta toj nesrećnoj planeti, o tome kako njeni stanovnici funkcionišu i kako bi mogli da funkcionišu, šta su kosmičke sile učinile da im pomognu, i kako je situacija nastavila da se pogoršava. Veliko delo Gurdijevljevog života, predstavlja enciklopedijski komentar na najneodložnija pitanja sa kojima se suočava svaki pojedinac. Teško je da se čita u delovima, jer je Gurdijev, u svojoj želji da izbegne reči koje imaju nepravilnu konotaciju i asocijacije vezane za prošlost (ili, možda, da bi od čitaoca iznudio dodatni napor) izabrao da uvede novi rečnik, uključujući reči kao što je Heptaparaparshinok (što bi se grubo moglo prevesti kao sedmostepenost), Hanbledzoin ("ona supstanca koja se javlja u običnom ljudskom biću usled svih namerno učinjenih napora bića") pa čak i Tescooano (teleskop).

Ova upotreba novog i nepoznatog rečnika praktično obezbeđuje da knjiga bude ozbiljno pročitana. Oni koji su uključeni u rad Gurdijeva imaće na usluzi registar koji je nedavno pripremila Gurdijevljeva grupa.²¹

Druga serija izgleda da se vrlo lako prima i u njoj se može lako uživati kao u dobroj avanturističkoj priči. Izgleda da ona govori o ranim Gurdijevljevim godinama, njegovim prvim učiteljima i izuzetnim ličnostima koje je sreo na svojim putovanjima u potrazi za ezoterijskim znanjem, ali se zapravo velikim delom sastoji od poučnog materijala i alegorija.

Treća serija je mnogo direktnija od svojih prethodnika. Ona daje uvid u Gurdijevljev lični razvoj i opisuje posebne vežbe koje razvijaju pažnju i svesnost o sebi; zato je ona, kao i sve usmene tradicije svih duhovnih tehnologija, namenjena onima koji su dokonu znatizelju već ostavili za sobom.

Kao dodatak ovim delima, Gurdijev je napisao i razdelio još jednu manju knjigu, *Glasnik Dobra koje dolazi*²² u kojoj predstavlja ideje na kojima počiva njegov rad, opisuje Institut za harmonični razvoj čoveka i najavljuje naredna izdanja prve i druge serije. Jedino je ta knjiga objavljena za njegovog života.

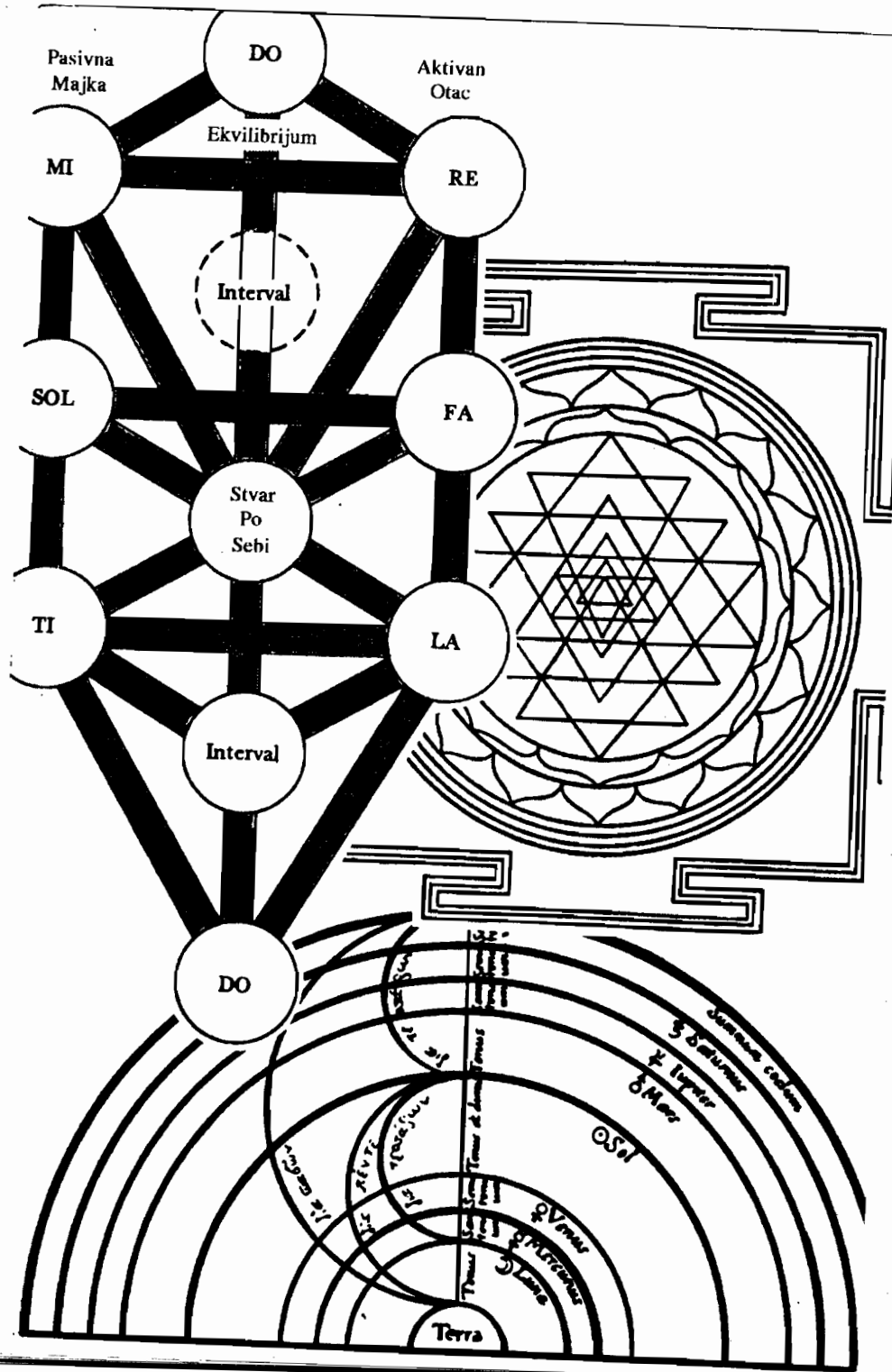
KASNIJI RAD

Vreme između 1933. i 1949. godine, kad je umro u Parizu, označavaju novu etapu u delovanju Gurdijeva, kad je zatvorio Prieur i putovao širom sveta, stvorivši nove grupe u nekoliko gradova Amerike. U vreme smrti imao je možda nekoliko stotina učenika, uglavnom u Njujorku i Parizu. Uspenski se potpuno razišao sa njim i umro je ranije, ostavivši grupu učenika koji su radili po njegovoj sopstvenoj verziji rada u Londonu. Gurdijevljeva dela bila su praktično nepoznata, i njegov je uticaj na evropsku misao i kulturu, ostavljajući po strani dubok utisak koji je ostavio na svoje učenike, bio praktično nikakav.

Pa ipak se danas oni koji slede njegovo učenje broje na hiljade. Njegov imendan se ritualno proslavlja 13. januara, muzikom,

Delo Gurdijeva

svetim plesovima; a na dan njegove smrti, 29. oktobra, služi se ruska pravoslavna služba. Ideje koje je Gurdijev ponudio zapadnom svetu nastavile su da odzvanjaju istinom. Rast ovog uticaja mora da, bar u izvesnoj meri, proističe iz trenutnog porasta interesa za samorealizaciju koji sve one koji boluju od patnji koje Jung naziva "svetom neurozom" vodi da traže duhovno vodstvo gde god je ono autentično prisutno. Međutim, to proizilazi i iz činjenice da je Gurdijev, u najmanju ruku u priličnom stepenu, uspeo da ezoterijske ideje i metode koje se odnose na razvoj čoveka prenese u termine koji su posebno izazovni za savremene zapadnjake. Bez obzira da li je on bio "prvi izaslanik poslan na Zapad" iz velikih duhovnih škola Srednjeg Istoka, kao što su ga neki zvali, bilo da je radio po sopstvenom metodu, njegovi naponi odgovaraju postindustrijskim tragaocima za istinom koji se, umorni od onog što materijalni svet, poslovni svet, pa čak i akademski svet može da ponudi, okreću unutra u potrazi za stvarnošću.

II

FILOZOFSKE OSNOVE SISTEMA GURDIJEVA

Prema Gurdijevu, gledano iz perspektive naše moguće evolucije, mi živimo na veoma lošem mestu u univerzumu. Samorealizacija je otežana u najvećoj meri usled krajnje gustine mehaničkih zakona koji deluju na našoj planeti tako da su šanse, iako su ljudi stvoreni, da tako kažemo, sa mogućnošću da podignu nivo svog bića, da bilo koji pojedinac u tome uspe veoma male. Zbog činilaca koji deluju protiv pojedinca, čovek mora da očekuje da unutarnji rast neće biti lak; naprotiv, da bi se on postigao biće potrebno veliko razumevanje i svrsishodan i vešt napor, a taj napor može da započne samo kad čovek spozna istinu o opštim uslovima ljudskog postojanja. Platon je ljudska bića upoređivao sa nekim ko je fasciniran igrom senki na zadnjem zidu pećine i toliko obuzet time da ne primećuje svet koji je pred njim. Gurdijev stanje normalnog ljudskog bića upoređuje sa stanjem zatvorenika:

"Ti ne shvataš sopstvenu situaciju. Nalaziš se u zatvoru. Sve što možeš da želiš ako si razuman čovek jeste da

Rad Gurdijeva

pobegneš. Ali kako pobeći? Za to je neophodno da se prokopa tunel ispod zida. Jedan čovek ne može ništa da učini. Ali, pretpostavimo da ima dvadeset ljudi; ako rade na smenu i ako se međusobno pokrivaju, mogu da završe tunel i da umaknu.

Šta više, niko ne može pobeći iz zatvora bez pomoći onih koji su ranije već pobjegli. Jedino oni mogu da kažu koji način omogućava bekstvo, ili da pošalju alat, turpije i sve što bi moglo da ustreba. Ali jedan zatvorenik ne može sam da nađe ove ljude niti da dođe u dodir sa njima. Neophodna je određena organizacija. Bez organizacije se ne može postići ništa.¹

Oslobodenje, potom, zavisi najpre od shvatanja istine o uslovima sopstvenog života. Kad jednom to razumevanje pogodi cilj, nije dovoljno da se bude veoma inteligentan ili veoma jako motivisan da se u tom pogledu nešto učini; potrebne su instrukcije, mape i znanje onih koji su se već oslobodili i ta se oruđa moraju koristiti u saradnji sa drugima.

Jedna od prepreka sa kojom se susreću oni koji teže da se oslobode jeste i ta što čovečanstvo na ovoj planeti postoji sa određenim ciljem, a taj se cilj ne bi ostvario ako bi više od određenog procenta ljudi dostiglo izuzetan nivo bića - zapravo, tok supstanci od najviših svetova ka najnižim nivoima bio bi teško poremećen ako bi se opšti nivo čovečanstva podigao. Biosfera služi kao prenosnik energije na kritična mesta u univerzumu koji neprekidno evoluira, ona služi kao most koji premošćava jaz između Sunca i sunčevog sistema i našeg sopstvenog Meseca.

Da bismo razumeli ovu činjenicu o ljudskoj situaciji, moramo da uvidimo svoje mesto u svemiru, koje je Gurdijev zamislio kao uredene emanacije iz kreativnog centra u sistemu koji jako podseća na Plotinov ili onaj Ibn al-Arabija. Nacrtaćemo prvi pokretač, ili izvor, Apsolut. Iz Apsoluta izlazi veoma veliki broj, možda i beskonačan, Zraka stvaranja. Gledajući niz jedan od njih (onaj koji nas najviše interesuje, naime, naš sopstveni), videćemo da iz Apsoluta emaniraju svi mogući sistemi svetova, a od svih svetova dolaze sva sunca, naše Sunce, planete našeg sunčevog sistema, naša planeta Zemlja, i na kraju Mesec. Ti stupnjevi u Zraku Stvaranja razlikuju se po broju zakona koji u njima deluju.

Filozofske Osnove Sistema Gurdijeva

Na nivou Apsoluta postoji samo jedan zakon, jedinstvo volje stvaranja; u sledećem svetu postoje tri vrste zakona, u sledećem šest, u sledećem 12. Na našoj planeti postoji 48 vrsta zakona kojima moramo da se potčinjavamo. Jedino mesto u zraku stvaranja na kome bi bilo teže težiti za oslobodenjem bio bi Mesec, kojim vlada 96 vrsta zakona.

ZRAK STVARANJA

Apsolut	①	
Svet 3 pod 3 zakona	③	Svi mogući sistemi svetova
Svet 6 pod 6 zakona	⑥	Mlečni put
Svet 12 pod 12 zakona	⑫	Sunce
Svet 24 pod 24 zakona	⑲	Planete
Svet 48 pod 48 zakona	⑷	Zemlja
Svet 96 pod 96 zakona	⑲	Mesec

Volja Apsoluta ispoljava se jedino na nivou svih svetova, koje je stvorila direktno. Plan ili matrica stvorena na tom nivou nastavlja se dalje mehanički, od nivoa do nivoa, dok ne dosegne kraj Zraka Stvaranja, koji u našem slučaju predstavlja Mesec. Pošto živimo pod 48 vrsta zakona, veoma smo daleko od volje Apsoluta. Kad bismo se mogli osloboditi polovine tih zakona, bili bismo korak bliže, a kad bismo se mogli osloboditi još polovine preostalih, bili bismo još bliže. Kretanjem prema Apsolutu oslobađamo sebe, korak po korak, od mehaničkih zakona koji nas ograničavaju. To predstavlja put samorealizacije.

Sve u univerzumu ima svoju masu i merljivo je, iako materija od koje je sve načinjeno postoji u raznim stepenima gustine. O sedam stepenika Zraka Stvaranja može se misliti kao o sedam nivoa ili redova materijalnosti, od kojih se svaki razlikuje po frekvenciji vibracija: Apsolut vibrira najbrže i ima najmanju gustinu, a nivoi ispod njega postaju sve gušći i sa sve sporijim

vibracijama, sve dok se ne dode do Meseca, najgušćeg mesta sa najsporijim vibracijama u našem zraku. Oni finiji od tih redova materije prožimaju gušće i grublje. Zato je sve što poznajemo zapravo prožeto svim nivoima materije koji postoje, uključujući i Apsolut.

"Nije potrebno proučavati ili istraživati Sunce da bi se otkrila materija solarnog sveta: ova materija postoji u nama samima i predstavlja rezultat deobe naših atoma. Na isti način u sebi imamo i materije svih drugih svetova. Čovek je, u pravom smislu reči, "minijturni svemir". U njemu su sve materije od kojih se svemir sastoji; iste snage i isti zakoni koji vladaju životom svemira deluju i u njemu; stoga proučavajući čoveka možemo da proučimo čitav svet, baš kao što i proučavajući svet možemo proučiti čoveka."²

Od tih univerzalnih zakona je možda, budući da se odnosi na svaki događaj na svakom mestu, najosnovniji onaj zakon koji je Gurdijev nazvao Zakon broja tri. Prema tom zakonu, svaka pojava je rezultanta tri sile, koje se mogu nazvati aktivna, pasivna i neutrališuća, ili Sveta Potvrđujuća, Sveta Negirajuća i Sveta Neutrališuća, ili, još jednostavnije, prva sila, druga sila i treća sila. Te sile, kao *gune* iz Veda, prisutne su svuda, čak i u prvom stepeniku Zraka stvaranja, gde su sjedinjene, što je odraženo u većini svetskih religija kao, npr. Brama, Višnu i Šiva, ili Otac, Sin i Sveti Duh i ostala trojstva.

"Sve što dešava u suštini obavljaju *gune*. Čovek, obmanut sopstvenim egoizmom, misli: "Ja sam onaj koji čini". Ali onaj ko ima pravi uvid u delovanje Guna i njihovih različitih funkcija zna da se, kad se čula vežu za neki objekat, zapravo samo *gune* vezuju za *gune*."³

Stvaranje zavisi od konjunkcije ove tri sile: ništa se ne događa dok nisu prisutne sve tri. Bez neutrališuće sile, aktivna i pasivna sila su бесплодно suprotstavljene i ne može da se pojavi ništa novo, ali kad se pojavi ta treća sila, aktivna i pasivna sila mogu da se udruže i daju neki rezultat. U svom sadašnjem stanju svesti mi smo slepi da vidimo ove sile; potreban je viši nivo svesti od običnog da bismo u stvarima mogli da vidimo više od puke

dualnosti. Evo, međutim, nekoliko primera na koje se zaista može ukazati u nauci, kao npr, delovanje katalizatora u hemiji, koji ovo ilustruju:

ZAKON BROJA TRI: PRIMERI 4

	PRVA SILA (pozitivna)	DRUGA SILA (negativna)	TREĆA SILA (neutrališuća)	REZULTAT
Fizika	nukleus (neutroni i dr)	elektroni	elektromagnetsko polje	atom
Gradevinarstvo	arhitektonski plan i odluka	gradevinski radovi	geografska lokacija	grad
Zakon	tužilac	branilac	sudija	ishod sudjenja
Biologija	termodinamičke energije	hemijski entiteti	elektrodinamičko organsko polje	biološki organizam
Psihologija	iskustveni sadržaj (npr. plava boja, bes, introspekcija)	neurološko funkcionisanje (čulno, na nivou bazalnih ganglija i cerebroin-tegrativni procesi)	svesni entitet (čije je transformišuće posredovanje svesno ili čisto svesno)	ljudsko biće

Kad se tri sile susretnu i odigra se čin stvaranja, može da se razvije lanac ispoljavanja u kome treća sila iz jednog događaja postaje aktivna sila u sledećem događaju - jer tri sile menjaju mesta dok tkaju ili prepliću nit pojavnog. Tu počinje da deluje drugi osnovni zakon, Zakon broja sedam.

Zakon broja sedam vlada sledom zbivanja. Prema njemu, kad bilo koja pojava evoluirala, ona to ne čini linearno. Postoji ureden diskontinuitet u svakom napretku stvari, u svakom nizu. Taj zakonomerni diskontinuitet sačuvan je u našoj muzičkoj lestvici koja je, kao što će nam pevanja jedne uzlazne ili silazne oktave pokazati, komponovana od nejednakih koraka. Do, re i mi su

MUZIČKO PREDSTAVLJANJE ZAKONA OKTAVE⁵

podjednako udaljeni jedni od drugih, ali između mi i fa postoji polustepen umesto celog stepena. Sledeći dalje lestvicu, imamo sol, la, si (ili ti u nekim sistemima) odvojeni celim stepenom, ali između si i do opet imamo polustepen.

Zakon broja sedam objašnjava zašto određena pojava, kad jednom počne, ne nastavlja da se odvija sve dalje i dalje, u *beskonačnost*: zašto se oluja smiruje, a zlovolja na kraju gubi svoj otrov. Takođe, usled Zakona broja sedam, u prirodi nema prave linije! To se takođe odnosi i na Zrak stvaranja.

Ako ponovo nacrtamo Zrak stvaranja, tako da silazna oktava polazi od nivoa Apsoluta do nivoa Meseca, diskontinuitet se pojavljuje između Apsoluta i nivoa svih svetova, i između svih planeta i Zemlje. Prvi od tih jazova ili diskontinuiteta premošćen je snagom stvaranja koju obezbeđuje sam Apsolut. Drugi zahteva našu biosferu: osetljivi živi film organskog života na Zemlji deluje kao prenosnik energije između planetarnog nivoa Zraka stvaranja i naše sopstvene planete i njenog satelita, Meseca, najnižeg dela Zraka.

ZRAK STVARANJA KAO OKTAVA

Nivo Apsoluta	①	Do
		ŠOK
Nivo svih mogućih sistema svetova	③	Si
Nivo našeg Mlečnog Puta	⑥	La
Nivo našeg Sunca	⑫	Sol
Nivo planeta	⑫④	Fa
		ŠOK
Nivo naše Zemlje	④⑧	Mi
Nivo Meseca	⑨⑥	Re

Zakon broja sedam može se nazvati i Zakonom šoka, jer će se proces, ukoliko u njega ude dodatna sila ili energija između mi i fa, nastaviti sve do intervala si - do, a ako se u toj tački doda još jedan šok ili priliv energije, proces se nastavlja do svog

ZAKON OKTAVA U SVAKODNEVNOM ŽIVOTU: OKTAVA NASTANKA OVE KNJIGE

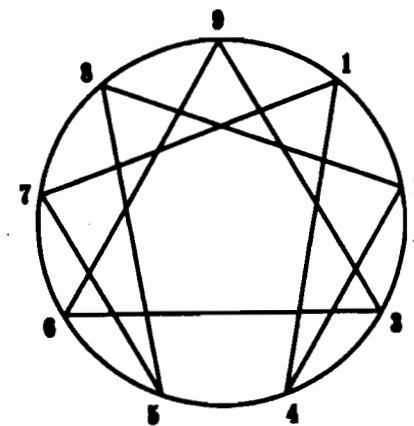
Do	Zamisao knjige
Šok: odluka da se nastavi ☐	
Si	Svi mogući oblici knjige
La	Poseban
Sol	Specifični zahtevi i osobine
Fa	Detaljni plan
Šok: materijali i umeće ☐	
Mi	Priprema rukopisa
Re	Štampa i objavljivanje
Do	Objavljena knjiga

okončanja kao do. U Zraku stvaranja tu energiju obezbeđuju ljudi i druga živa bića. U tom smislu mi postojimo da bismo služili prirodu, i u interesu prirode nije da čovečanstvo postane bilo šta drugo osim transmitera koji obavlja planetu. Sa druge tačke gledišta, čovečanstvo je stvoreno nedovršeno, i postoje sile koje teže da upotpune uzlaznu oktavu u svakom ljudskom biću, sile koje idu u drugim pravcima u potrazi za posebnim, dodatnim, vešto primenjenim energijama.

Odnos oktava u okviru Zakona broja sedam, prema Gurdijevu, postoji u svim procesima. Da bi se oni videli, potrebno je da se pravilno rasporedi sve što nameravamo da proučavamo, ili da nademo pravu meru. U hemiji postoji veoma jasan primer u periodnom sistemu elemenata u kom se suštinske karakteristike hemijskih elemenata ponavljaju u svakom osmom elementu, kad se oni poredaju po atomskoj težini. Nije, međutim, neophodno, da idemo suviše daleko da bismo našli primere odnosa kao u oktavi, jer su oni prisutni u svemu što preduzmemo, od pripremanja hrane do zidanja kuće.

Jedinstvo Zakona broja tri i Zakona broja sedam predstavljen je centralnim dijagramom Gurdijevljevog učenja, koji dosta liči na kabalističko Drvo života, i zove se enagram. Enagram je krug podeljen na devet jednakih delova. Obeležavajući tačke brojevima u pravcu kretanja kazaljke na satu, možemo da dobijemo trougao spajanjem tačaka 9, 6 i 3. Taj trougao predstavlja trojstvo ili Zakon broja tri. Ako o čitavoj kreaciji razmišljamo kao o ispoljavanju koje teži da se ponovo apsorbuje u Apsolutno jedinstvo, možemo da vidimo kako se tri ponavlja: tri pokušava da se vrati jednom; to jest, jezikom matematike, $3 \text{ u } 1$, odnosno jedan podeljeno sa tri daje niz koji se beskonačno ponavlja $0.333333\dots$ Ostale tačke na krugu spojene su na način koji odražava tendenciju ispoljavanja u skladu sa Zakonom broja sedam da se vrate jedinstvu: $7 \text{ u } 1$, jedan podeljeno sa sedam daje 0.1428571428571 , itd. rekurentni niz od sedam cifara od kojih ni jedna nije deljiva sa tri. Tako su oba ova velika zakona predstavljena dijagramom na način koji odražava njihovu komplementarnost i međusobni odnos.

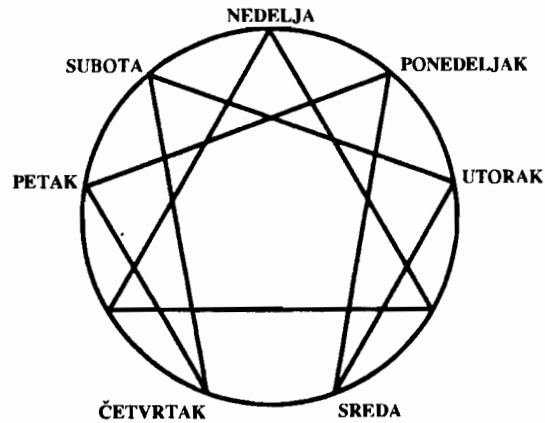
ENAGRAM

Enagram može da se upotrebi u proučavanju svih procesa budući da je neminovno prisutan u svim delovima događaja. Tako se, na primer, dani u nedelji mogu postaviti po krugu. Sad imamo mnogo interesantnih mogućnosti. Nedelja je mesto gde trojstvo ulazi u sedmicu, kao što se to odražava u hrišćanskom Sabatu. Izgleda da se tačka šoka pojavljuje u noći utorkom i četvrtkom. A takode izgleda da u sedmici postoje dve progresije: sled hronološkog vremena prikazan je spoljašnjim krugom, dok su neki drugi sledovi, tok od ponedeljka do petka, i nazad do utorka, od utorka do subote i potom od četvrtka do petka, prikazani unutrašnjim linijama koje ih povezuju.

Naznačeni su neki ne tako očigledni odnosi među danima: sinhronicitet počinje da ima smisla. Nešto što činim (ili samo što nisam učinio) u sredu može da utiče na ono što ću doživeti u utorak. Razvijajući ovu ideju, možemo da razmotrimo mogućnost da među događajima, izvan hronološkog sleda uzroka i posledice, postoji povezanost koja, na primer, može da obrazac današnjih zbivanja izmeni imajući u vidu sutrašnju nevolju ili

ENAGRAM DANA U SEDMICI

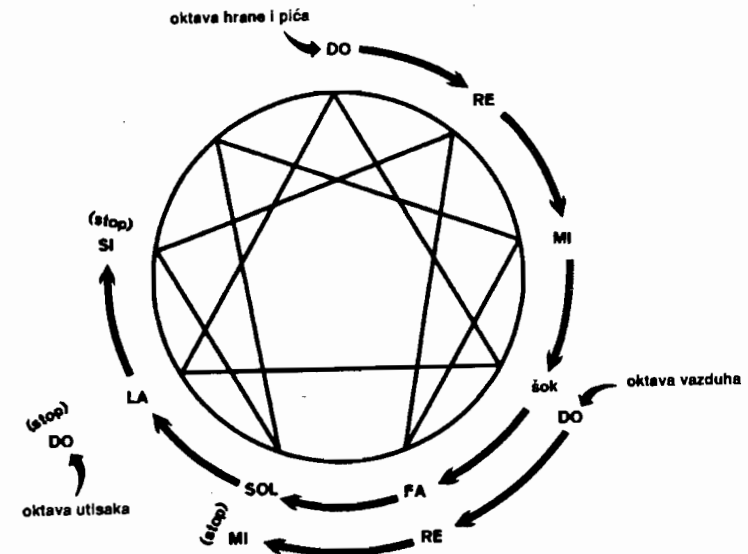
pobedu. Ova je ideja vrlo bliska budističkoj doktrini o višestrukoj uzročnosti kao i Hajzenbergovom zaprepašujućem principu neodređenosti.

Iz perspektive prebražaja samog sebe iz stanja na koje se, u religioznim tradicijama, gleda kao na stanje pada, u stanje savršenstva, u enagramu postoji velika količina mudrosti. Mi smo ono što jedemo. Normalno, transformacija hrane u ljudskom organizmu izvršena je pomoću šoka koji zadaje vazduha koji dolazi između mi i fa u oktavi koja se odvija između onog što je uneto u usta do onog što se zaista koristi u telu. Ulazak vazduha istovremeno produžuje asimilaciju hrane i započinje novu oktavu.

To je šok koji dobijaju sva čulna bića sa svakim dahom.

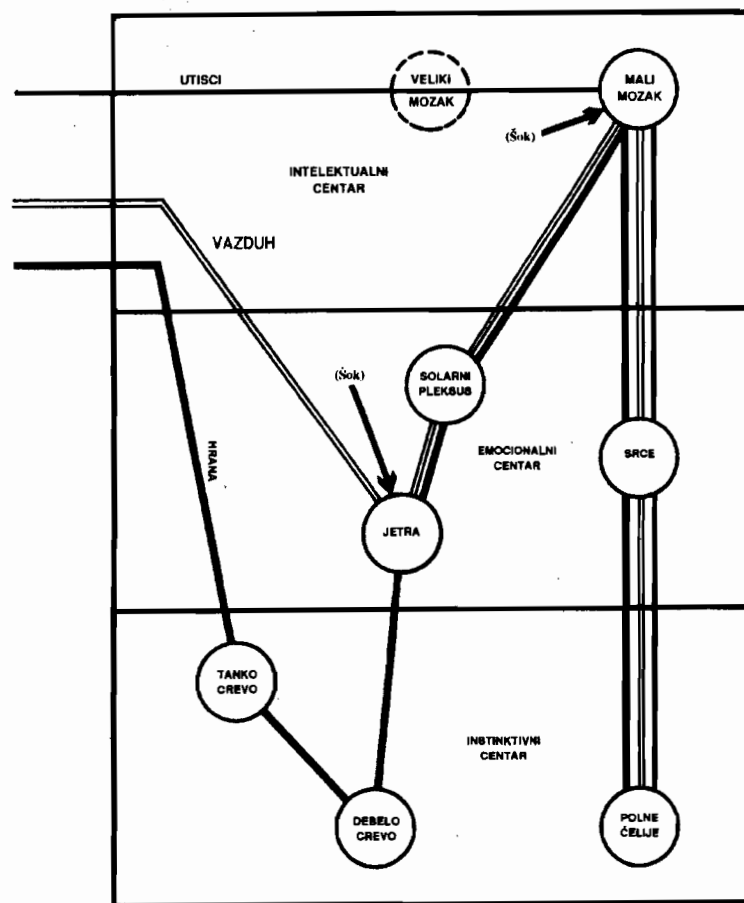
I vazduh takođe može da se asimiluje. Svaki dah istovremeno nastavlja proces varenja hrane i počinje novu oktavu koja se obično ne razvija dalje od mi, jer ne dobija šok koji joj je neophodan da pređe u fa. Kad bi se zadao taj šok, on bi započeo novu oktavu asimilacije utisaka kojoj bi takođe bio potreban šok

ENAGRAM TRANSFORMACIJE HRANE

da dostigne svoje fa. Ovi se šokovi ne odvijaju mehanički. Da bi asimilovao vazduh čovek, prema Gurdijevu, mora da sebi zada ono što se naziva *prvim svesnim šokom*, tako što utiske prima svesno, tako što pamti sebe. Potom, da bi asimilovao utiske i upotpunio "ishranu" moguću za ljudska bića, čovek mora da sebi zada *drugi svesni šok* koji uključuje preobražaj negativne emotivne energije izazvane spoljašnjim okolnostima. Ti viši šokovi podrazumevaju povećanu svesnost: prvi svesni šok predstavlja pažljivo svedočenje o svemu što se događa, dok drugi svesni šok zahteva da se suptilni unutrašnji procesi vešto preokrenu.

Kad bismo u potpunosti izvršili proces metabolizacije hrane, vazduha i utisaka koje primamo, živeli bismo najpotpunije, ali onako kako živimo, pravilno se vrši jedino asimilacija hrane. Asimilacija vazduha je zaustavljena, a njena oktava prekinuta, jer nedostaje šok u intervalu između mi i fa, a oktava utisaka, najvažnija hrana za život, prekinuta je na samom početku. Na vešt način te se oktave mogu dovesti do upotpunjenja. Tehnički gledano, sva ezoterijska učenja tiču se proizvođenja i upijanja tih šokova.

ŠTA POSMATRANJE SEBE ČINI U TELU
(Varenje posle prvog svesnog šoka)

Moguće je da se izbavi iz stupice. Ali, da bi se pobjeglo iz zatvora, čovek najpre mora da prizna da je u zatvoru. Stupicu predstavlja čovekova emocionalna struktura, struktura njegovog karaktera. Mala je korist od toga da se razvijaju sistemi razmišljanja o prirodi te zamke ako je jedina stvar koja je potrebna da se iz nje izbavi poznavati zamku i naći izlaz.

—Vilhelm Rajh

Što se mene tiče, kad najbližije uđem u ono što nazivam Ja, uvek zapnem za neku posebnu percepciju, vrućine ili hladnoće, svetlosti ili senke, ljubavi ili mržnje, bola ili zadovoljstva. Nikad, ni u kom trenutku, ne uspevam da uhvatim Ja bez percepcije, i nikad ne mogu da posmatram ništa drugo osim percepcije... Mogao bih da se usudim da kažem da su ljudska bića puka hrpa različitih percepcija koje jedna drugu slede nepojmljivom brzinom i nalaze se u stalnom proticanju i pokretu.

—Dejvid Hjum

Mislim da glavne primedbe biheviorizmu proističu iz toga što su ljudi zaljubljeni u svoj mentalni aparat. Ako im kažete da on zaista ne postoji, da je sve to fantazija i hajde da se vratimo činjenicama, morali bi da se odreknu svoje prve ljubavi.

—B. F. Skinner

III

PSIHOLOGIJA OBIČNOG LJUDSKOG BIĆA

Bilo bi dobro da se, tokom proučavanja Gurdijevljevog učenja o ljudskoj psihologiji, na sva pitanja gleda iz dve tačke gledišta: naših uslova kao što su sada, i naših uslova kakvi bi bili kad bismo svoje mogućnosti, svoju sudbinu, mogli da najpotpunije ostvarimo.

PODELJENOST LJUDSKOG BIĆA

Uslovi postojanja ljudskog bića, kao što se ukazuju gotovo svakom od nas, suštinski se, prema Gurdijevu, razlikuju od toga kako ih uobičajeno opažamo. Razlika između toga, kakav čovek misli da jeste i kakav zaista jeste, najšokantnije je jasna kad se radi o opažanjima koja se tiču ličnog identiteta, odgovornog delovanja i slobodne volje, iako se sa jednakom važnošću odnosi i na druge, manje, ljudske funkcije. Uzmimo, na primer, ideju

Rad Gurdijeva

koju svi nosimo duboko usadenu u sebi, da je svako od nas dosledna ličnost. Opšte je prihvaćeno od svih koji proučavaju ličnost, a takode i od svih drugih, osim u slučajevima histerične disocijacije, koji su veoma retki, da kad neka osoba kaže "Ja", ona govori o sebi u svojoj celovitosti. I svaka osoba koja kaže "Ja" podrazumeva da govori kao entitet koji nastavlja da postoji sat za satom, dan za danom. Tako mi sebe predstavljamo drugima i to u celini prihvatamo kao istinu vidnu samu po sebi. Na kraju, svaki pojedinac ima jedno poznato telo koje je trajan faktor u svakodnevnom iskustvu. Uspenski kaže:

"Iluziju o jedinstvu u čoveku najpre stvara osećaj sopstvenog fizičkog tela, *njegovo ime*, koje se u normalnim okolnostima nikad ne menja, u određen broj mehaničkih navika koje su u njega usadene obrazovanjem ili su stečene imitacijom. Budući da uvek ima iste fizičke osećaje, budući da uvek čuje kako ga zovu istim imenom i primećujući u sebi iste navike i težnje koje je imao i ranije, on veruje da je uvek isti."¹

Možda su, međutim, ljudska psihološka struktura i funkcionisanje bolje objašnjeni ako se na ponašanje gleda u svetlosti ideje o mnogim "Ja", umesto samo jednog "Ja"; to je koncept sopstva koji je mnogo bliskiji budističim pogledima nego zapadnoj psihološkoj misli (iako je čak i na Zapadu postojala nit tog načina mišljenja, nit koja je uticala na tako različite naše savremenike kao što su Asadoli² i Skinner³). Prema Gurdijevu, svaka odrasla osoba ima više "Ja", od kojih svako koristi reč "Ja" da bi opisao sebe. U jednom trenutku prisutno je jedno "Ja", a u narednom sledeće "Ja", kome se prethodno "Ja" može dopadati ili ne. To "Ja" može da uopšte i ne zna da postoje ostala "Ja", jer među raznim "Ja" često postoje relativno nepremostive odbrane koje se nazivaju odbojnicima. Grupe "Ja" sačinjavaju podličnosti, u kojima su povezana putem asocijacija: jedne za posao, druge za porodicu, treće za crkvu ili sinagogu. Te grupe možda ne znaju za druge grupe "Ja" sa kojima nisu vezane asocijacijama. Jedno "Ja" može da nešto obeća, a drugo "Ja" možda, usled delovanja *odbojnika*, za to obećanje i ne zna, pa zato i nema nameru da ga

Psihologija Običnog Ljudskog Bića

ispuni. Jedna grupa "Ja" može da se sa entuzijazmom zaleti u brak koji će drugu grupu učiniti uzdržanom i punom gneva. Određena grupa "Ja" može da vrednuje neki cilj i radi da ga postigne, dok druga to sabotira, i čovek može da pati od buntovne naravi. Kad se posmatra iz perspektive Gurdijeva, psihoterapeutske tehnike koje razne delove Ega dovode u svest - od osnovnih pravila psihoanalize do eksplicitnih unutrašnjih dijaloga geštalt psihologije - bile bi važan proces u postepenom umanjivanju posledica delovanja odbojnika u upoznavanja jednog "Ja" sa drugim.

LJUDSKA MAŠINA

Ne samo da je za psihološko funkcionisanje čoveka karakteristična nedoslednost, već je ta nedoslednost u potpunosti određena mehaničkim zakonima. "Ja" koje upravlja ponašanjem osobe u datom trenutku nije određeno sopstvenim izborom već reakcijom na okolinu koja ga okružuje i koja budi jedno ili drugo "Ja". Ljudska bića ne mogu da odluče koje će to "Ja" biti u onoj meri u kojoj bi to čovek želeo: situacija bira. Naša priroda je iznudena, a ne samosvojna, i ono što se dešava događa se u potpunosti kao posledica spoljašnjih uticaja i "slučajnih" asocijacija uslovljavajuće prošlosti. Mi nemamo sposobnost da "činimo", nemamo "slobodnu volju" - zapravo, uopšte nemamo funkciju volje. Privlačnost i odbojnost, sklonost da se približimo ili udaljimo od svakog stimulusa koji nas pogodi, deluju kao nevidljive niti koje oživljavaju marionetu koju predstavljamo. Prema rečima Gurdijeva:

"Čovek je mašina. Sva njegova dela, reči, misli, osećanja, ubedenja, mišljenja i navike rezultat su spoljašnjih uticaja, spoljašnjih utisaka. Sam od sebe čovek nije u stanju da proizvede ni jednu misao, ni jedno delo. Sve što kaže, čini, misli i oseća - sve se dešava... Čovek se rada, unire, gradi kuće, piše knjige, ne onako kako on želi, već kako se to desi.

Rad Gurdijeva

Sve se dešava. Čovek ne voli, ne mrzi, ne želi - sve se to dešava samo od sebe.⁴

U svom nerazvijenom stanju koje je naša zajednička kob, ljudsko biće je nalik na veoma složenu i zamršenu mašinu koja, za razliku od ostalih mašina, ima mogućnost da sazna da je mašina. Ljudska "mašina" može da sebe prouči. To proučavanje može da obezbedi ključeve neophodne da se dostigne drugi, viši nivo bića na kome je moguća istinska volja. Ovo proučavanje, međutim, kao i proučavanje bilo kog drugog složenog sistema, može da traje dosta vremena i zahteva veliku istrajnost i pažnju.

NAŠA "TRI MOZGA"

U Gurdijevljevim *Belzebubovim pričama*, Belzebub govori svom unuku o "neobjašnjivom ponašanju ovih bića sa tri mozga na čudnoj planeti Zemlji". Ova tri mozga odgovaraju, kao spratovi u fabrici (posebno u fabrici hrane) trima različitim nivoima funkcionisanja. Gornji sprat je intelektualni centar, srednji sprat sadrži emocionalni centar, a donji sprat je kontrolno mesto tri funkcije koje ponekad deluju nezavisno, ali najčešće ne. To su motorički centar, instinktivni centar i seksualni centar. Pored tih pet centara, koji deluju u svakoj normalnoj osobi, postoje još dva centra, koji, iako su savršeno formirani i neprekidno deluju, nisu povezani sa drugima, sve dok ih čovek namerno i vešto sam ne poveže. To je, na gornjem spratu, viši intelektualni centar (čiji je jezik simbol) i na srednjem spratu viši emocionalni centar (čiji je jezik mit).

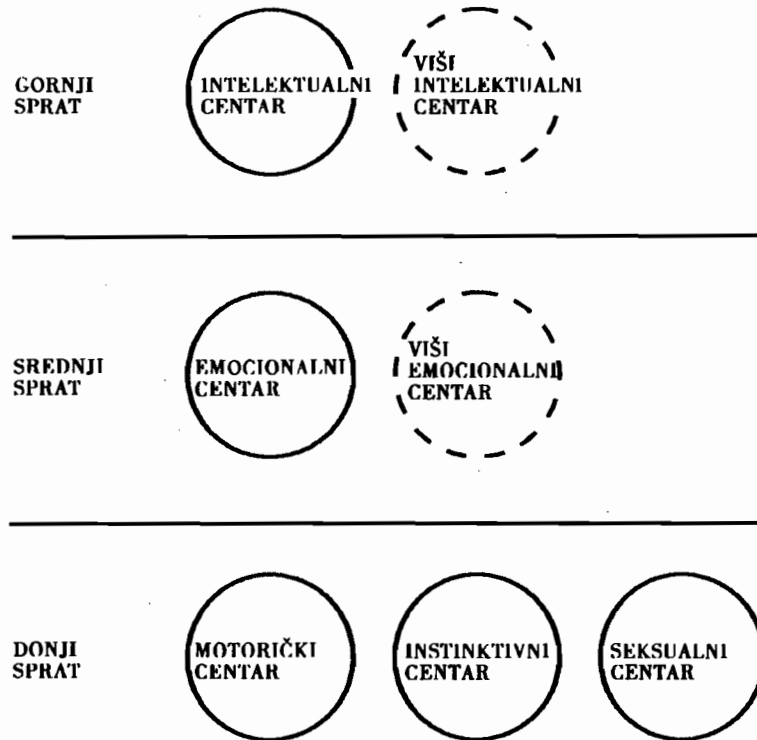
U običnim ljudima pet nižih centara funkcionišu neefikasno i neuskladeno jedan sa drugim i sa višim centrima koji se ne koriste. Iako niži centri koriste različite oblike energije, oni ipak crpu i krađu energiju jedni od drugih, čak i ako ona ne može pravilno da se upotrebi. Oni praktično svu energiju koja im je na raspolaganju gube kroz rupe koje su tako hronične i tako onesposobljujuće da, sve dok se ne preduzmu mere da se one zapuše,

Psihologija Običnog Ljudskog Bića

Tri centra u ljudskom biću koji odgovaraju trima različitim nivoima funkcionisanja: intelektualni, emocionalni, instinktivni.

CENTRI

nema načina da se održi povišeni nivo funkcionisanja centara. Oni, takode, po navici obavljaju funkcije koje ne pripadaju njima, smetajući jedan drugom i snižavajući efekat izvršenog rada. Svi centri kradu energiju od seksualnog centra koji radi sa energijom više frekvencije nego što je imaju ostali centri i koja nije neophodna za njihovo pravilno funkcionisanje.

Finija energija curi u izrazima fanatizma, živahnosti i neumesnog entuzijazma, dok seksualni centar, kao trkački auto napunjen običnim benzinom, radi sa nižom energijom i nikad ne funkcionise do punih mogućnosti.

Ni drugi centri, takode, ne funkcionišu ni blizu svojim potpunim mogućnostima. Kad bi emocionalni centar funkcionisao sa svim svojim potencijalom, on bi se povezao sa višim emocionalnim centrom, a kad bi intelektualni centar pravilno radio, i on bi se povezao sa višim intelektualnim centrom koji mu odgovara. Ovo povezivanje zahteva da se uskladi frekvencija vibracija nižih i viših centara. Trajna povezanost sa višim centrima može se, prema tome, postići samo kad rad nižih centara postane ureden i ubrzan.

ZLOUPOTREBE SEKSUALNE ENERGIJE

INTELEKTUALNI CENTAR	rasprave kritika polemike borba rečima seksualne fantazije i zadovoljenje tim fantazijama
EMOCIONALNI CENTAR	propovedanje o paklu i prokletstvu, užasima greha, večnom bolu religiozni progoni sentimentalnost ljubomora okrutnost
MOTORIČKI CENTAR	postavljanje sportskih rekorda, uspinjanje na planine "jednostavno zato što su tu"

(zloupotreba seksualne energije se prepoznaje po posebnoj živosti delovanja i beskorisnosti obavljenog rada)

Privremena veza javlja se spontano u ekstatičnim momentima, ali oni moraju da budu kratki dok niži centri ne budu pripremljeni za veliku količinu energije koja će u njih ući. Ovakvi kakvi smo, ne bismo tu povezanost mogli da izdržimo više nego što bi, recimo, električni aparat namenjen za 110 volti mogao da izdrži napon od 220 volti.

Ne samo da niži centri funkcionišu ispod svojih mogućnosti, traće energiju, kradu je jedni od drugih i deluju međusobno neuskladeno na razne načine, već čak i unutar samih centara

FUNKCIJE CENTARA⁶

	MOTORIČKI DEO	EMOCIONALNI DEO	INTELEKTUALNI DEO
MOTORIČKI CENTAR	Automatski refleksi Imitacija manjih razmera Ograničena prilagodljivost učenju novih pokreta	Zadovoljstvo u kretanju Normalna ljubav prema igrama Viša imitacija: neki oblici glume	Izmišljanje stvari i mašina Adaptacije, popravke
INSTINKTIVNI CENTAR	Prijatni oseti Neprijatni oseti	Slepa životinjska ljubav "Instinktivna" ljubav Životinjska ljubomora Životinjski bes: želja da se ubije	Mnoge takozvane "intuicije"
SEKSUALNI CENTAR	Seksualni oseti (mogu biti jedino prijatni ili neutralni)	Seksualna privlačnost i ublažavanje osujećenosti	Postulati o seksu Opažanje seksa
EMOCIONALNI CENTAR	Mehaničko izražavanje osećanja Sva osećanja koja se odnose na "volim" i "ne volim": lična osećanja Sitne želje: male svakodnevnne "volje"	Religiozna osećanja Estetska osećanja Moralna osećanja: mogu da dovedu do svesti	Umetničko stvaranje Glavno sedište magnetskog centra
INTELEKTUALNI CENTAR	Ponavljjanje reči i fraza: mehaničko pričanje Ispitivanje; radoznalost Grubost; neotesanost	Težnja da se zna i razume, potraga za znanjem; viši oblici imaginacije	Intelektualne konstrukcije Kreativno mišljenje Otkrića

postoji pogrešna upotreba napora. Svaki centar je podeljen na intelektualne, emocionalne i motoričke delove i svaki od tih delova po pravilu (mada ne uvek) ima svoje pozitivne i negativne

aspekte, i dalje je opet podeljen na intelektualne, emocionalne i motoričke aspekte. Kao primer pogrešnog rada intelektualnog centra, Nikol navodi:

"Mehanički deo uključuje sav rad na registrovanju *sećanja, asocijacija i utisaka*, i to je sav rad koji bi normalno trebalo da obavlja - to jest, kad drugi centri i delovi centara rade njihov *sopstveni* posao. On bi trebalo jedino da registruje ili snima, kao sekretarica koja zapisuje što je rečeno i potom to sređuje. I, kao što je rečeno, on nikad ne bi trebalo da odgovara na pitanja postavljena *celom centru* i nikad ne bi trebalo da odlučuje ni o čemu važnom; ali, na nesreću, on uvek odlučuje i uvek odgovara na svoj uski i ograničeni način, unapred spremnim frazama, i nastavlja da govori iste stvari i radi na isti mehanički način u svim uslovima."⁵

Ovaj deo intelektualnog centra ima poseban naziv: formativni centar ili formativni aparat. Kad on uzurpira rad intelektualnog centra, rezultat je "formativno mišljenje" koje karakterišu otrcane fraze i slogani, crno - belo viđenje, (dobro ili loše), poređenja ili - ili kojima nedostaje dubina i suptilnost intelektualne misli.

Proučavanje pogrešnog rada centara je jedan od ključeva za razumevanje mehanike ljudske psihologije. Neki približni opisi ispravnih funkcija sakupljeni su u datoj tabeli (koju je modifikovala Nikol) da bi se dobila šira, mada još uvek ne potpuna *perspektiva*.

Tri sprata u čoveku imaju posebne banke sećanja, od kojih svaka zapisuje sećanja koja se odnose na nju. Gurdijev mehanizam pamćenja opisuje na sledeći način:

"U novorođenom detetu ova tri različita dela opšte ljudske psihe mogu se porediti sa sistemom praznih gramofonskih valjaka na kojima počinje da se snima, od dana kad su se pojavili na svetu, spoljašnji značaj objekata i subjektivno razumevanje njihovog unutrašnjeg značaja, ili doživljaj rezultata svih delovanja koja se odvijaju u spoljašnjem svetu, kao i u unutrašnjem svetu koji se već stvara u njemu; sve se

Rad Gurdijeva

snima u skladu sa korespondencijom među tim delovanjima i prirodom različitih sistema koji se formiraju u čoveku.

Sve vrste tih snimljenih rezultata okružujućih delovanja, ostaju nepromenjene na svakom od tih valjaka za snimanje, tokom čitavog života, u istom sledu i u istom odnosu prema ranije snimljenim utiscima u kom su zapaženi."⁷

Teorijski, prema Gurdijevu, utisci se u pojedinca mogu utisnuti na razne načine: oni mogu poteći od mehaničkih asocijacija ili totalno nesvesnog oseta sveta; mogu poticati od dobrovoljno primljenih utisaka, aktivnog mišljenja i svesnog osećanja; ili mogu poticati iz višeg stanja direktne i svesne percepcije, koja je za običnog čoveka tek daleka mogućnost, zavisno od toga koliko šokova je primljeno. Kako se menja nivo svesti, kvalitet primljenih utisaka se takode menja. Najveći deo života provodi se u tupom stanju svesti koje predstavlja uobičajeno budno stanje i o kome ćemo detaljnije govoriti u daljem tekstu. Ovde je dovoljno da se kaže da su, u tom stanju svesti, utisci povezani samo mehaničkim zakonom asocijacija i zato ih snimaju centri. Svest se, međutim, razlikuje po nivou: ljudi osciluju sa nivoa na nivo, nekad u svom iskustvu više a nekad manje utopljeni u identifikaciju sa delovanjem i događajima. Ima, povremeno, i trenutaka viših stanja svesti. U tim trenucima sećanje je sasvim različito. Mnogo je življe i neposrednije.

TIPOVI LJUDI

Važnost svakog od spratova u "fabrici hrane", u okviru individualnog obrasca funkcionisanja, određuje mesto te osobe u klasifikaciji koju je Gurdijev koristio da okarakteriše ljudska bića. Neko, na primer, može više da zavisi od uma nego od srca, dok neko drugi može da dopusti osećanjima da odnesu prevagu u njemu kad logika zakaže.

Svako je rođen sa jednim "mozgom" koji ima predispoziciju da dominira nad ostala dva. Prema shemi Gurdijeva, težište

Psihologija Običnog Ljudskog Bića

Tri osnovna ljudska tipa koje je primetio Gurdijev. Oni se razlikuju po navikama, ukusima i životnom stilu.

čoveka broj Jedan je u instinktivnim i motoričkim funkcijama, čovek broj Dva pridaje veći značaj osećanjima, a čovek broj Tri zasniva svoje delovanje na znanju ili teorijskoj perspektivi. Ove su individue na manje - više istom nivou bića, budući da im nedostaje jedinstvo i volja. Oni se, međutim, razlikuju po tome koliko se oslanjaju na koju funkciju.

Čovek broj Jedan, Dva i Tru razlikuju se jedan od drugog po navikama, ukusima i životnim stilovima. Oni grubo odgovaraju Šeldonovoj tipologiji fizičkog.⁸ Čovek broj Jedan je endomorfan, čovek broj Dva mezomorfan a čovek broj Tri ektomorfan. Ovi telesni tipovi povezani su sa konstelacijom temperamenta - viscerotonije (naglasak na ukusu, instinktu), somatotonija (naglasak na impulsu i delovanju) i cerebrotonija (naglasak na mišljenju) u Šeldonovom sistemu, koji izgleda dobro odgovara Gurdijevljevom. U literaturi možemo da ih vidimo u tri poznata Šekspirova karaktera: Falstaf je čovek broj Jedan, princ Hal čovek broj Dva, a Hamlet čovek broj Tri.

TRI TIPRA LJUDSKIH BIĆA

Čovek broj Jedan	Čovek broj Dva	Čovek broj Tri
Motoričko/Instinktivan čovek	Emotivan čovek	Čovek razmišljanja
Mehaničko pamćenje i učenje putem oponašanja	Znanje na osnovu dopadanja i ne dopadanja	Logično razmišljanje i literarne interpretacije
Primitivna, čulna umetnost	Sentimentalna umetnost	Intelektualna, umetnost otkrića
Religija rituala i ceremonija	Religija verovanja i ljubavi, i proganjanje jeresi	Religija dokaza i argumenata
Fakiri	Monasi	Jogini
Karma joga	Bakti joga	Dnana joga

Svaki od ovih osnovnih tipova ima svoj oblik umetnosti, muzike i religiozne prakse koji ga najviše privlači. Čoveka broj Jedan duboko diraju pompa i ceremonije, posvećeni rituali i svete repeticije, dok je čovek broj Dva sklon molitvi i posvećenju žrtvi za Boga ili gurua. Čovek broj Tri bavi se teologijom, kategorizuje, raspravlja i diskutuje u svojoj skoro tropičkoj orijen-

taciji prema mudrosti. Velike religijske tradicije mogu da udome sve te tipove: prisetimo se samo ogromnih masa u katoličanstvu, žestokih propovedi evangelističkih sekti i njihovih horova koji pevaju "Amen", racionalnih argumenata protestantizma. U Hinduizmu, Budizmu, Islamu i Judaizmu postoji sličan raspon koji odgovara rasponu ljudskih sklonosti, jer u obrascu misli, osećanja i delovanja svakog zaspalog bića, tačno tamo gde postoji najveće moguće iskrivljenje, leži i ključ za ostvarenje drugačijeg načina života.

STANJA SVESTI

U svom uobičajenom stanju svesti, pojedinac, bilo da pripada tipu Jedan, Dva ili Tri, ne usmerava pažnju na sebe onako kako mu u sopstvenoj fantaziji izgleda da to čini. Svesnost o motoričkim, emocionalnim i intelektualnim funkcijama predstavlja svest, a ta svest je veoma zamagljena i nedosledna, daleko ispod svojih mogućnosti. Kad bi bilo koju osobu, slučajno izabranu u nekoj kancelariji, klubu, univerzitetu, neprimetno tokom normalnih dnevnih aktivnosti pratio budni posmatrač, videlo bi se da je ona vrlo retko svesna ko je i gde se nalazi, a još ređe zapaža šta zna, a šta ne zna.

Gurdijev razlikuje četiri stanja svesti koja su moguća za ljudsko biće: san, obično budno stanje, svest o sebi i objektivna svest. Iako su sva ova stanja moguća za svakog pojedinca, ona se jako razlikuju po trajanju i mogućnosti da se pojave. Uobičajeno se život deli na san i obično budno stanje (o kome se može misliti kao o obliku sna). U snu možda potrošimo trećinu, pa čak i više, svog vremena na zemlji. To je zato što spavamo neefikasno: prema Gurdijevu, telu zapravo ne treba mnogo vremena da stvori supstance koje treba da se stvore tokom sna. Običnim ljudima je potrebno da toliko dugo spavaju zato što najveći deo tog vremena provedu u prelaznim stanjima između sna i buđenja, stanjima koja niti su san, niti buđenje, pa su zato beskorisna. Ta prelazna stanja su karakteristična po snovima:

Rad Gurdijeva

"Duboki san je stanje u kome nemamo snova niti oseta. Ako ljudi imaju snove, znači da neka od njihovih veza nije prekinuta, pošto sećanje, posmatranje i oseti znače samo to da jedan centar posmatra drugi."⁹

Istinski san je potpuno razvezivanje centara, jednog od drugog:

"Ljudski san nije ništa drugo do prekidanje veza među centrima. Ljudski centri nikad ne spavaju. Pošto su asocijacije njihov život, njihovi pokreti, one se nikad ne iscrpljuju, nikad ne prestaju. Prestanak asocijacija znači smrt. Tok asocijacija se ni na trenutak ne prekida ni u jednom centru, one teku čak i u najdubljem snu."¹⁰

Oni koji su vešti dopuštaju telu da se odmori tokom dana. Takvo postupanje predstavlja pravu mogućnost da se koncentriše energija za rad: "Neophodno je da se po svaku cenu nauči da se ne bude napet kad napetost nije potrebna. Kad sedite ne radeći ništa, pustite telo da spava. Kad spavate, spavajte tako da spavate celi."¹¹ Ako u običnom budnom stanju nekog zapitamo da li je svestan sebe, on će uvereno reći "da", i zapravo u tom trenutku možda i jeste svestan, ali će već sledećeg trenutka zapasti u necelovitu, nedoslednu i zamagljenu pažnju koja karakteriše obično budno stanje.

Mnogo je teže da se uobičajeno budno stanje pre uvidi u sebi nego u drugima. Svako ko je imao teškoća da prihvati zapažanje da, ovakvi kakvi smo, imamo samo nekoliko momenata istinske svesti o sebi, može da prouči opuštene vilice i prazan pogled ljudi na javnim mestima u situacijama kad misle da ih niko ne gleda - na ulicama bilo kog grada, ili u autobusima, ili robnim kućama. Proširivanje uvida da drugi hodaju, govore, jedu, rade, žene se i razvode, i uopšte čitav život provode u stanju gotovo potpunog odsustva pažnje, za naš sopstveni život može da bude odvažno ili bolno, ali zahteva samo jedan mali korak u dedukciji.

Iznad stanja sna i običnog budnog stanja nalaze se stanja svesti koja se mogu javiti kao bljeskovi ili vrhunska iskustva. Oni koji su se posvetili unutrašnjem radu slažu se da je, iako se ta stanja

Psihologija Običnog Ljudskog Bića

verovatnije javljaju posle snažnog unutrašnjeg napora, samo napregnuto stremljenje krajnje nedovoljno da ih izazove. Krišnamurti, od rane mladosti odabran da bude Mesija teozofa, vodeći život potpune meditativne discipline, opisuje mnoga takva iskustva u svojim objavljenim dnevnicima koji se odnose na godine dugo nakon što je prestao da se kloni religioznih verovanja i prakse kao detinjastih. Evo kako on razmišlja:

"Zašto nam se sve to dešava? Nijedno objašnjenje nije dovoljno dobro, mada se mogu iznaći desetine. Neke su stvari, međutim, savršeno jasne. 1. Čovek mora biti potpuno "ravnodušan" prema njihovom odlasku i dolasku. 2. Ne sme da postoji želja da se ta iskustva produže ili sačuvaju u sećanju. 3. Mora da postoji određena fizička osetljivost, određena ravnodušnost prema udobnosti. 4. Mora da postoji samokritički, duhovit pristup. Ali čak i ako neko sve ovo ima, slučajno, ne stečeno namernim razvojem i smernošću, čak i tad, to nije dovoljno. Potrebno je nešto sasvim drugo, ili nije potrebno ništa. To mora da dođe i nikad ga ne smete slediti, činiti ono što sami želite. Možete ovom spisku dodati i ljubav, ali to je s onu stranu ljubavi. Jedna je stvar sigurna, mozak to nikad ne može shvatiti niti sadržati. Blagosloveni oni kojima su data. A može da se doda još i miran, tih um."¹²

Ovakvi kakvi smo sada, o mogućim višim stanjima svesti možemo da znamo ne mnogo više nego što možemo da primimo iz izveštaja sakupljenih u takvim delima kao što su *Raznovrsnost religioznih iskustava*¹³ Viljema Džejmisa i *Kosmičke svesti*¹⁴ Ričarda Bjuka. Takva iskustva su relativno nedostupna savremenim ljudima isto kao što je Tibet bio nedostupan njihovim srednjovekovnim precima, i pored toga što nam je psihodelička revolucija dala filmovane priče koje mogu da povećaju našu strast za čudesnim. Mi smo kao kućevlasnici koji imaju divno stanište na četiri nivoa, i svaki sledeći sprat je još raskošniji od onog prethodnog, ali smo zaboravili kako da se popnemo gore. Živimo u oskudici i tami kuhinje i prizemlja, raspravljajući o tome da li "dnevna soba" uopšte postoji.

PSIHOPATOLOGIJA OBIČNOG BUDNOG STANJA

Šta nas drži daleko od viših spratova našeg staništa? U svakodnevnom životu, prepreke postizanju viših stanja svesti su mnogobrojne; one su naše nasleđe od prethodnih generacija. Ipak, možda je glavna od tih prepreka *identifikacija*, osnovni ukus običnog budnog stanja. "U tom stanju čovek nema zasebnu svest. Izgubljen je u svemu što se "dogodi" da uradi, oseti, pomisli. Pošto je izgubljen, utopljen, neprisutan za samog sebe, ovo stanje poznajemo ... kao stanje budnog sna."¹⁵

Identifikacija je suprotna svesti o sebi. U stanju identifikacije čovek ne pamti sebe. Izgubljen je za sebe samog. Pažnja je usmerena napolje, i nikakva svesnost nije preostala za unutrašnja stanja. Običan život se gotovo u potpunosti provodi u stanjima identifikacije.

Identifikacija sa očekivanjima drugih ljudi naziva se *pridavanje značaja*. Možemo da razlikujemo dve vrste pridavanja značaja, spoljašnje i unutrašnje. Unutrašnje pridavanje značaja zasnovano je na osećanju nedovoljnosti koju čovek na nižim stupnjevima razvoja oseća gotovo sve vreme - u tom slučaju se nedovoljnost oseća kad ljudi propuste da nam daju dovoljno pažnje ili uvažavanja. To je vođenje unutrašnjeg knjigovodstva šta smo dali i šta nam se, prema tome, duguje, i takođe pojava lošeg osećanja, osećanja izostavljenosti i povrednosti kad nam drugi ne plate. To se ne može dešavati bez identifikacije.

Spoljašnje pridavanje značaja je, sa jedne strane, vežba saosećanja i takta. To je istinsko uvažavanje. Ono, prema tome, zavisi od određene pouzdanosti i doslednosti pažnje i napora od strane onog ko teži da to primeni. Zanimljivo je da se spoljašnje pridavanja značaja vrlo često pretvara u unutrašnje pridavanje značaja, kad osoba koja nastoji da nekom pridaje značaj u spoljašnjem smislu oseća da zauzvrat ne dobija zahvalnosti ili pažnju. Spoljašnje pridavanje značaja mora da bude samo sebi nagrada i ne sme da se očekuje ništa zauzvrat.

Laganje je još jedan neizbežan aspekt običnog budnog stanja koji ga toliko prožima, da je Uspenski¹⁶ predložio da se termin "psihologija čoveka" promeni u "psihologija laganja". Laganje, u onom smislu u kom reč upotrebljava Gurdijev, znači govorenje o onome što ne znamo. Laganje je neizostavno prisutno u ćaskanju na zabavama i predavanjima onih koji materiju poznaju samo delimično ili samo teorijski, pa ipak izjavljuju da imaju istinsko razumevanje. Pošto je svo znanje međusobno povezano, predstavljanje samo jednog aspekta istine obično uključuje laganje.

Gurdijev razlikuje znanje od razumevanja, i ta razlika je važna da se shvati ideja o ljudskom laganju. Znanja - sakupljanje činjenica, podataka, informacija - korisno je u ljudskom razvoju samo kad čovekovo biće može da ga apsorbuje ili asimiluje do onog stepena, do kog može da se razume. Ako se nešto zna, ali ne razume, o tome će se lagati, jer čovek ne može da prenese istinu koju ne razume.

Razmišljanje običnog čoveka javlja se kad mu se "nešto javi". To je *mehaničko brbljanje*, obojeno laganjem, koje nije ni pod kakvom kontrolom. Formativni aparat, motorički deo intelektualnog centra, nesposoban je da razume istine višeg reda od dualističke; zato je običan čovek slep za treću silu. On sve stvari vidi kao suprotnosti - uzrok i posledicu, dobro i zlo, istinu i laž - vidi dualnost, ali ne i trojstvo. Pošto su, kako možemo da vidimo, zakoni prirode pre trijalektični nego dijalektični, laganje i sve ostale mehaničke misli moraju se smatrati ozbiljnom prekom samorazvoju.

Još jedna karakteristika običnog budnog stanja koja predstavlja beskorisno rasipanje energije i prepreku razvoju viših stanja svesti jeste *nepotrebno pričanje*. Čitav svoj život provodimo pričajući, bilo spolja, bilo iznutra. Dokono pričanje je mehaničko, uključuje fantaziju i laganje i ohrabruje identifikaciju. To je glavni odgovor, središnja tema u mnogim svetim tehnologijama. Don Huan, na primer, objašnjava da razvoj ratnika počiva na zaustavljanju "unutrašnjeg dijaloga".¹⁷ Nepotrebno pričanje povezano sa ostalim *nepotrebim fizičkim kretnjama* i telesnim napetostima, trzanjem, vrpoljenjem, dobovanjem prstima, lupkanjem nogama, i tako dalje, služi da iscrpi dnevnu

zalihi energije koja bi, kad bismo to umeli, mogla da se upotrebi da se povisi nivo dostupne pažnje.

Ovo nas vodi do ideje o *fantaziji*, skupu nestvarnih zapažanja o sebi koje obični ljudi drže za neporecivu istinu. Kad se reč "fantazija" upotrebljava u smislu u kom je koristi Gurdijev, to se ne odnosi na stvaralačku fantaziju Leonarda, Rembranta, Baha, Betovena ili Bramsa. To se odnosi na nešto mnogo opštije - na iluzorni sistem u koji svako od nas nauči da veruje kao u životne činjenice. To je oblik laganja. Na primer, čovek uopšte nije svestan sebe, a veruje da jeste. Nije u stanju da kontroliše sopstvene postupke, a ipak misli da jeste. Fantazija se odvija otvoreno i skriveno sve vreme. Ona iscrpljuje motivaciju za samorazvoj; jer, ako ne priznajem da nemam nikakvu sposobnost pažnje, šta će me navesti da poželim da se promenim? Poriv ili podsticaj da se radi na sticanju svesti o sebi može se roditi samo kad otpadne iluzija da posedujemo sposobnosti koje u stvari nemamo.

Razmotrimo, na kraju, emocionalno ispoljavanje običnog budnog stanja. *Nesposobnost da se voli* direktno je povezana sa nesposobnošću da se bude istinski obziran, nesposobnošću da se zadrži pažnja, mnoštvom "Ja", koje je ljudska boljka. Mada nam je svima potrebna ljubav, ovakvi kakvi smo nismo u stanju da je obezbedimo. "Počnite time što ćete voleti biljke i životinje, a onda ćete možda naučiti da volite i ljude"¹⁸, kaže Gurdijev. U spisima Gurdijeva vrlo se retko spominje ljubav, pošto ona prevazilazi sposobnosti običnih ljudskih bića. Onakvi kakvi smo, u stanju smo samo da reagujemo na podsticaje u skladu sa zakonima mehaničkih asocijacija, kao i u skladu s tim koje "Ja" trenutno prevladuje. Odgovarajući na pitanja o tome kakvo mesto ljubav zauzima u njegovom učenju, Gurdijev je jednom prilikom rekao:

"Sa uobičajenom ljubavlju jednu stvar volim, drugu mrzim. Danas te volim, a naredne te nedelje, narednog sata, ili narednog minuta, mrzim. Onaj ko zaista voli može da bude; onaj ko može da bude, može da dela; onaj ko može da dela, jeste. Da bi saznao šta je prava ljubav, čovek mora da

zaboravi sve o ljubavi i mora da potraži pravac. Volimo jer se nešto u nama kombinuje sa tuđim emanacijama iz instinktivnog centra, emocionalnog centra ili intelektualnog centra. Ili to može doći od uticaja spoljnog oblika; ili od osećanja - volim te jer me voliš, ili zato što me ne voliš; od tuđih sugestija; osećanja superiornosti; od sažaljenja; i iz mnogih drugih razloga, subjektivnih i egoističnih. Dopuštano sebi da se na nas utiče. Sve nas privlači ili odbija. Postoji polna ljubav, koja je obično poznata kao "ljubav" između muškarca i žene - kada ona nestane, muškarac i žena se više ne vole. Postoji emocionalna ljubav, koja izaziva upravo suprotno i čini da ljudi pate. Kasnije ćemo govoriti o svesnoj ljubavi."¹⁹

Potruga za izvorima ljubavi i objektima ljubavi mora biti razočaravajuća i besplodna, zasnovana, takva kakva jeste, na mehaničkoj orijentaciji usnule psihe, i u onom stepenu u kom u nju ulažemo energiju, i u kom opčinjava našu pažnju, ona predstavlja glavnu prepreku u razvoju svesti o sebi.

Osećanja običnih ljudi su gotovo u potpunosti sačinjene od *negativnih emocija*, iako su često dobro skrivena pod maskom ugladenosti. Ove negativne emocije izaziva identifikacija i unutrašnje pridavanje značaja. Većina onoga što motiviše ljudsku aktivnost jeste negativno osećanje, što može videti svako ko pogleda novine. Čovečanstvo ima ogroman repertoar negativnosti: tu su niske strasti gneva, zavisti, ponosa, oholosti, mržnje, lenjosti, straha; negativna raspoloženja kao što je samosažaljenje, depresija, gnev, očajanje, dosada, razdražljivost; oblici sentimentalnosti, uključujući i veliki deo onoga što se naziva humanizmom i ljubavlju; oblici negativnog intelektualnog stava kao što je cinizam, sklonost prepirci, pesimizam, sumnja. Ova lista bi se mogla još dugo nastaviti. A ono što izgleda pozitivno u emocionalnim stanjima ljudi u običnom budnom stanju može da se pokvari i preobrazi u negativnost uz samo mali pritisak na neki od, kako ih je Gurdijev zvao, naših "rogova" - osetljivih psiholoških izdanaka i predstava koji se u principu zasnivaju na ponosu ili sujeti.

SISTEMATSKO ISKRIVLJENJE ISKUSTVA
U UOBICAJENOM BUDNOM STANJU

Prema Gurdijevu, obična ljudska bića svet doživljavaju na takav način da su obično zadovoljna svojom situacijom, da dobijaju određenu količinu zadovoljstva i uživanja, i nalaze da je život podnošljiv bez napretka ka samoostvarenju. To osećanje zadovoljstva nas sprečava da težimo višim nivoima svesnosti i stoga obezbeđuje da nastavljamo da služimo neposrednoj svrsi prirode da energiju iz viših oblasti zraka stvaranja prenosimo do njegovog izdanka koji raste, Meseca. Ova zabluda o zadovoljstvu proizilazi iz posledica "specijalnog organa" koji ima svojstvo da, kao prvo, stvarnost opažaju sasvim naopako, a kao drugo, da svako ponovljeno spoljno iskustvo u njima kristalizuje svojstva koja stvaraju faktore koji u njima bude zadovoljstvo i uživanje...²⁰ Ovaj "organ" naziva *kundabuffer* (kunda - odbojnik - prim. prev). Kundabuffer je, kako on kaže, uklonjen, ali njegov efekat i dalje traje. Njegovi zaostaci proizvode svojevrsan "opijum za mase" koji čini da zaboravimo na užase smrtnosti, potpune bespomoćnosti, i pomaže nam da racionalizujemo i da se zavaravamo o vlastitom stanju, kao i da svet pogrešno opažamo u toj meri, da se zgrozimo kad miš pretrči sobom, a ne osećamo nikakav strah - to zapravo ne možemo čak ni da zamislimo - pred perspektivom vlastite smrti. Efekti kundabuffera predstavljaju tako ozbiljnu prepreku samoostvarenju da Belzebub, u zaključku *Belzebubovih priča*, primećuje:

"Jedini način da se bića planete Zemlje sada spasu bio bi da se u njihovu suštinu ponovo usadi jedan nov organ, organ poput kundabuffera, ali ovoga puta takvih svojstava da bi svako od tih nesrećnika tokom procesa postojanja neprestano osećao i spoznavao neizbežnost vlastite smrti, kao i smrti svakoga na kome mu počivaju oči ili pažnja."²¹

SUŠTINA I LIČNOST

Prema Gurdijevu, svako ljudsko biće se rada sa nekakvom suštinskom prirodom. Ova "suština" nije *tabula rasa*, prazna ili amorfna masa, mada ima praznih oblasti na kojima uticaji životnih iskustava ostavljaju svoj otisak. To je istinski individualni identitet, sa vlastitim tendencijama i predispozicijama, već obojen konfiguracijom zvezda i planeta u trenutku njegovog rođenja, koji će, ako se ne uguši, izrasti u svest o sebi odraslog doba. U ovom procesu praktično svako od nas, kao carev sin, princ Dat u drevnoj sufi alegoriji, pada u obamrlost koja predstavlja obično budno stanje i zaboravlja svoje poreklo i sudbinu.²²

Dete postupa na takav način da odražava istinu o svome biću. Ono nije manipulativno; ono postupa dobronamerno, onakvo kakvo jeste. Ali kada započne socijalizacija, počinje da se formira ličnost. Dete uči da svoje ponašanje modifikuje kako bi se uklopilo u kulturno prihvaćene modele ponašanja. Ovo se učenje događa delimično namernom obukom, a delimično prirodnom sklonošću ka određenom ponašanju. Kao neizbežnu posledica dugog perioda ljudske socijalne zavisnosti (i nedostatka instinktivnih ograničenja prisutnih u nižim životinjama), stičemo nizove navika, uloga, ukusa, sklonosti, koncepata, predubedenja i predrasuda, želja i osećajnih potreba koje sve odražavaju porodični i kulturni milje, a ne nužno i urođene tendencije i predispozicije. To čini ličnost. Jedan anonimni autor oštrim rečima opisuje ovu situaciju:

"Kako je moguće izgubiti sebe? Našom tajnom psihičkom smrću u detinjstvu počinje izdaja, nepoznata i nezamisliva: to je savršen dvostruki zločin u kojoj ličnost nije naprosto ubica psihe (sic...). Majušno sopstvo postepeno i nenamerno saučestvuje u tome. Čovek nije prihvaćen zbog sebe, onakvog kakav jeste. O, "vole ga", ali hoće ili ga prisiljavaju ili očekuju od njega da bude drugačiji! Stoga *on mora biti neprihvatljiv*. On sam uči da u to veruje, a naposljetku da to

čak uzima zdravo za gotovo. On se zaista predao. Sada bez obzira da li ih sluša, da li se lepi za njih, buni ili povlači - sve što je važno jeste njegovo ponašanje, njegov učinak. Njegov centar ravnoteže je u "njima", ne u njemu samome - pa ipak, on bi, u onoj meri u kojoj to primećuje, mislio da je to prirodno. A cela stvar je krajnje prihvatljiva; sve je nevidljivo, automatsko i anonimno!"

To je savršen paradoks. Sve izgleda normalno; nije planiran nikakav zločin; nema leša, nema krivice. Možemo da vidimo jedino da sunce izlazi i zalazi kao i obično. Ali, šta se dogodilo? Nisu ga odbacili samo oni, već je i sam sebe odbacio (zapravo je bez sopstva). Šta je izgubio? Samo jedan istinski vitalni deo sebe: svoje vlastito DA - osećanje, koje je sama njegova sposobnost rasta, njegov koreni sistem. Ali, avaj, on nije mrtav. "Život" ide dalje, pa tako mora i on. Od trenutka kada se preda i u meri u kojoj to čini, on potpuno nesvesno kreće da izgradi i održi pseudo - sopstvo. To je, međutim, nešto proračunato - sopstvo bez želja. Čovek treba da bude voljen (ili da ga se plaše) tamo gde ga preziru, jak tamo gde je slab; treba da prode kroz pokrete (ali oni su karikaturni!) ne radi zabave ili iz radosti, nego radi opstanka. Ne naprosto zato što želi da se kreće, već zato što mora da sluša. Ta neophodnost nije život - nije njegov život - to je mehanizam odbrane od smrti. To je takode i mehanizam smrti. Od sad pa nadalje će ga do paralisnosti razdirati prisilni (nesvesni) sukobi, svakog trenutka i svakog časa poništavajući njegovo biće, njegov integritet. I sve to dok je prurušen u normalnu osobu i dok se od njega očekuje da se normalno ponaša!

Ukratko rečeno, video sam da *postajemo* neurotični tražeći i braneći pseudo - sopstvo, sistem sopstva; a *jesmo* neurotični u onoj meri u kojoj smo lišeni sopstva."²³

U najboljem od svih mogućih svetova, stečene navike ličnosti bi bile na raspolaganju čovekovo suštinskoj prirodi i pomagale bi mu da adekvatno funkcioniše u socijalnom kontekstu u kome živi, a za ostvareno biće to nesumnjivo i važi. Običnoj osobi, na nesreću, nedostaje sposobnost da ličnost iskoristi kako bi ispunila suštinske želje. Ono što je suštinsko može se ispoljiti samo u

najprostijem instinktivnom ponašanju i primitivnim osećanjima. Ostatak ponašanja kontroliše, kao što smo videli, slučajno nastupanje raznih "Ja", koja sadrži ličnost te osobe. A ličnost može, ali ne mora, biti slična suštini.

Ljudi koji žive jednostavan život blizak prirodi mogu se razviti na takav način da ličnost predstavlja manji ili pasivni element njihovog psihološkog sklopa, ali oni predstavljaju redak izuzetak u svetu u kome se svaki odrastao čovek oslanja gotovo potpuno na ličnost u svemu onome čime zarađuje za život, u javnom ponašanju, bliskim odnosima, praktično u svim aspektima svakodnevnog postojanja. U većini nas ličnost je aktivna, a suština pasivna. Ličnost određuje naše vrednosti i verovanja, profesiju, verska ubedenja i životnu filozofiju. Ličnost, a ne suština, je odgovorna za ogromne količine knjiga i članaka koje pune svetske biblioteke, a od kojih mali broj zaista govori suštini ili iz suštine; ličnost stvara najveći deo vizualne umetnosti; ličnost čak projektuje i Boga i moli se ovoj projekciji.

Suština je ono što je čovekovo vlastito. Ličnost je ono što nije njegovo vlastito, što se može promeniti promenom uslova ili veštački ukloniti hipnozom, drogama, ili naročitim vežbama. Gurdijev je to svojim ranim učenicima dramatično demonstrirao tako što je dve osobe privremeno lišio njihovih ličnosti da bi ih uporedio.²⁴ Oni koji su imali nekih iskustava sa psihodeličnim drogama mogli su da iskuse suštinu u sebi ili da je uoče u drugima, jer neke psihotropne supstance mogu imati takav učinak da na kratko vreme anestetizuju ličnost tako da se suština može pojaviti bez iskrivljenja.

POREDENJE SUŠTINE I LIČNOSTI

Suština	Ličnost
Urođena	Stečena
Ono što je nečije vlastito	Ono što "nije nečije vlastito"
Istina u ljudskom biću	Lažno u ljudskom biću
Razvija se u nečiju individualnost	Obezbeđuje informacije neophodne za rad na sebi
Pod kontrolom sudbine	Pod kontrolom slučaja

Rad Gurdijeva

Sve ovo ne znači da je suština uvek plemenita i lepa, dok je ličnost nekakva strana naslaga ili beskorisna kulturna skalamerija. Kako Gurdijev kaže, "čovekova suština je po pravilu primitivna, divlja i detinjasta, ili pak naprosto glupa."²⁵ Suština mnogih je zapravo mrtva, mada nastavljaju da žive naizgled normalan život. Razvoj suštine do zrelosti, kada će oteľovľjavati sve što je istinito i stvarno u nečijem biću, zavisi od rada na sebi, a rad na sebi zavisi od ravnoteže između relativno zdrave suštine i ličnosti koja nije nepodnošljivo teška - kao u slučaju "bogatog čoveka" koji ne može da uđe u Carstvo Nebesko. Za samorazvoj je neophodno oboje, jer bez sticanja ličnosti neće biti nikakve želje da se steknu viša stanja svesti, nikakvog nezadovoljstva svakodnevnom egzistencijom; a bez suštine neće biti nikakve osnove za razvoj.

Čovekova viša priroda počiva na njegovoj nižoj prirodi, koja joj je potrebna kao temelj bez koga doživľjava kolaps.

- Abraham Maslov

Svaki Savršeni Čovek je u određenom smislu isti kao i svi drugi. To znači da učenik, ako je ispravno podešen kroz energiju škole, može da dođe u kontakt sa svim Velikim, baš kao što oni komuniciraju jedan sa drugim, kroz prostor i vreme...

Dužnosti i praksa jedne škole stvaraju Celinu; Istina, način podučavanja i učesnici formiraju jednu ruku, u kojoj neznalice mogu da vide samo različitost među prstima, a ne kombinovano delovanje same ruke.

- Bahaudin Nakšband

IV

LJUDSKE MOGUĆNOSTI

Iako slika ljudskog bića, kako je predstavlja Gurdijev, može da izgleda prilično sablasna, ona uopšte nije lišena nade. Osobine koje čovek sebi pripisuje putem fantazije i laganja zapravo mogu da se dosegnu: može postojati pravo i nepromenljivo "Ja", može postojati delovanje koje nije puka reakcija - vrline i razumevanje velikog savršenstva nisu van našeg domašaja.

Svako ljudsko biće rođeno je sa jednakim pravom da se razvije, pa ipak, postoje приметne razlike u mogućnostima za unutrašnji razvoj. Čovek broj Jedan je nešto manje propustljiv za onu vrstu uticaja koji ljude privlače unutar njem radu nego čovek broj Dva, dok je čovek broj Dva zauzvrat manje sklon da tim porukama pridaje važnost nego čovek broj Tri. Gledajući na mogućnosti za duhovni razvoj iz perspektive stavova, važno je da je običan čovek ako bi trebalo da ostvari poptune ljudske mogućnosti, više "dobar domaćin" nego "skitnica" ili "ludak". Dobar domaćin je osoba koja je sposobna, dobro usmerena u životu, kadra da izvrši svoju dužnost - ali koja više ne veruje potpuno u životne ciljeve kako ih je definisala ljudska kultura. Skitnica je onaj ko veruje u malo šta, i ko nije u stanju ili ne želi

Svako ljudsko biće je rođeno sa istim pravom i sposobnošću za razvoj — ali neki su više skloni da to ostvare od drugih.

da živi u skladu ni sa kakvim odgovornostima. Um skitnice je otvoreniji od uma ludaka koji misle da mogu, misle da znaju i veruju u nestvarno. Ludaci su puni sopstvenog lažnog razumevanja i nestvarnog znanja i suviše su opčinjeni sopstvenom fantazmagorijom da bi videli bilo šta drugo - stanje bića koje je jedan Zen učitelj ocrtao kao analogno situaciji u kojoj je u šolju svog posetioca sipao sve više i više čaja sve dok njegova poruka nije bila primljena: naša posuda mora biti ispražnjena da bi se primila spoznaja o ispravnom delanju. Svako od nas u sebi ima i skitnicu i ludaka koji pružaju otpor našem razvoju svojim neprijateljskim ili samozadovoljnim stavovima. Govoreći o ruskom seljaku ili *obivatelju* koji predstavlja tipičan primer stavova dobrog domaćina, Gurdijev je objasnio:

"Ljudi koji nesumnjivo razmišljaju o putevima, posebno ljudi intelektualnih puteva, vrlo često s visine gledaju na *obivatelja* i u principu preziru vrline *domaćina*. Oni, međutim, time pokazuju samo vlastitu ličnu neprikladnost za ma koji put. Jer, nijedan put ne može započeti od nivoa nižeg od nivoa *domaćina*. To često gube iz vida ljudi koji nisu u stanju da organizuju svoj vlastiti život, koji su preslabi da se bore sa životom i da ga savladaju, a sanjaju o putevima, ili o onome što oni smatraju putevima, jer misle da će to za njih biti lakše od života jer to, da tako kažemo, opravdava njihovu slabosti i njihovu neprilagodljivost. Čovek koji može da bude dobar *domaćin* je sa tačke gledišta puta od znatno veće pomoći od "skitnice" koji se smatra znatno višim od *domaćina*. Ja "skitnicama" nazivam svu takozvanu inteligenciju - umetnike, pesnike, svu "boemiju" uopšte, koja *domaćina* prezire, a koja u isto vreme ne bi bila u stanju da bez njega opstane. Sposobnost da se orijentišete je sa gledišta rada veoma važan kvalitet. Dobar *domaćin* bi trebalo da bude u stanju da svojim radom izdržava bar dvadeset ljudi. Šta vredi čovek koji to nije u stanju?"¹

Pored toga što treba da bude u stanju da učini obične stvari koje predstavljaju osnov na kome može da se rodi neobično, čovek u sebi mora da otkrije sklonost prema samorazvoju. Gurdijev to zove *magnetski centar*. Svaki čovek raste okružen

uticajima koji dolaze iz života i drugom vrstom uticaja koji dolaze iz izvora svesnog porekla, izvan običnog života. Ti uticaji odozgo (ili iz unutrašnjeg kruga čovečanstva) počinju da se sakupljaju u pojedincu i na kraju, ako ih ima dovoljno, oni, da tako kažemo, stvaraju dovoljnu masu da utiču na pravac, da proizvedu doživljaj potrebe za samorazvojem, ili, u najmanju ruku, nejasno nezadovoljstvo. Vrednosti i ciljevi svakodnevnog života postaju tada kontekst za potragu, žudnju za određenom vrstom čitanja, rastuću težnju da se bude sa ljudima koje takođe zanimaju iste stvari. Uspenski navodi Gurdijevljevi opis delovanja magnetskog centra na ličnu orijentaciju:

"Ako magnetski centar prima dovoljno hrane i ako nema jakog otpora drugih strana čovekove ličnosti, koje predstavljaju rezultat uticaja stvorenih u životu, magnetski centar počinje da utiče na čovekovu orijentaciju, obavezujući ga da se okrene, pa čak i da se kreće u određenom pravcu. Kad ovaj magnetski centar ostvari dovoljnu snagu i razvoj, čovek već shvata ideju puta, i počinje da traži put. Potraga za putem može potrajati puno godina i može ni do čega da ne dovede. To zavisi od uslova, od okolnosti, od snage magnetskog centra, od snage i usmerenja unutrašnjih tendencija koje nisu zaokupljene ovom potragom i koje čoveka mogu da skrenu baš u trenutku kad se mogućnost pronalazjenja puta pojavi."²

Ako ima sreće, čovek koji je započeo da traži može naići na drugog čoveka, koji ima istinsko znanje o tome kako se razviti. Tada se on izlaže trećoj vrsti uticaja: onim uticajima koji se mogu preneti samo lično sa učitelja na učenika. Tada započinje tok instrukcija koji može dovesti do unutrašnje harmonije i jedinstva, do promene stanja i do sve viših i viših nivoa bića.

ČETIRI PUTA

U orijentisanju prema onome što je dobro, lepo i istinito, i udruživanju s onim što zrači iz izvora svesnijih od običnih, postoje tri tradicionalna religiozna pristupa. Ovi putevi, odnosno

načini, odgovaraju trima tipovima običnih ljudskih bića, čoveku broj Jedan, čoveku broj Dva i čoveku broj Tri, u skladu sa relativnom važnošću naglaska koji se stavlja na tri funkcije. Ovi tradicionalni putevi su:

1. put fakira
2. put monaha
3. put jogija

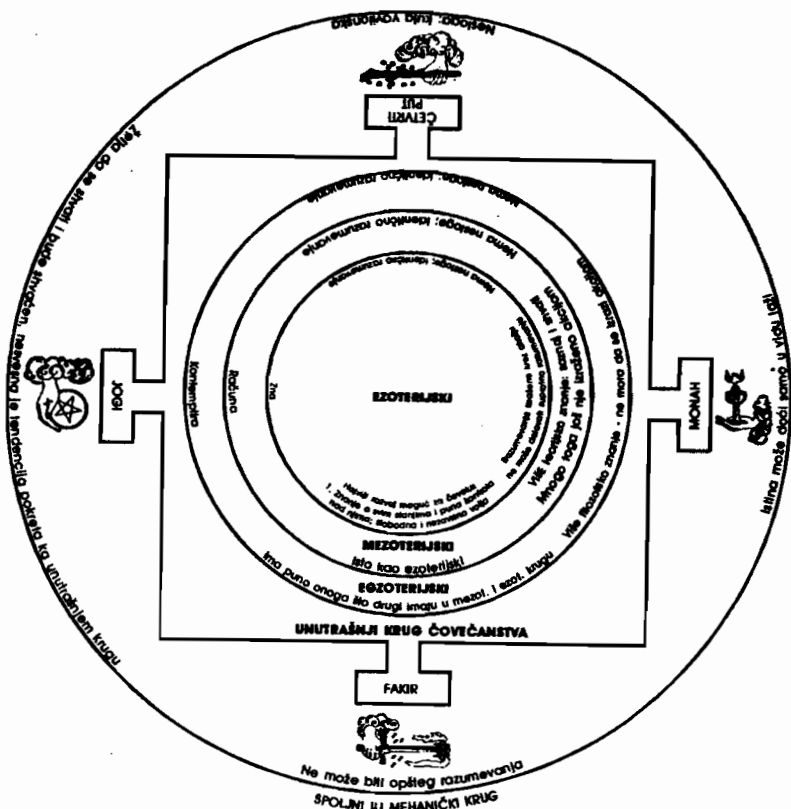
Fakir razvija ovladavanje najnižim spratom, fizičkim telom, time što prolazi kroz mučne fizičke položaje ili vežbe. Neki fakiri zauzimaju bolan položaj kao što je stajanje na jednoj nozi, ili pak balansiranje na prstima nogu i ruku, i zadržavaju ga godinama. Čineći tako, oni jačaju volju. Put fakira zahteva vrlo malo znanja. Učenici naprosto ostaju u blizini onoga ko je nešto ostvario i uče oponašanjem. Ako fakir zaista postigne nesalomivu volju, on još uvek mora da razvije ostale dve osnovne funkcije, i to ponekad, u retkim slučajevima kada ga pronade i preuzme vešt učitelj, može biti moguće.

Put monaha je put posvećenosti, religijske žrtve i vere. U središtu rada na ovom putu je emocionalni centar, što privlači čoveka broj Dva. Emocije se prevazilaze i vladanje sobom se postiže tek kada se sve sitne želje potčine ljubavi prema Bogu. Ali čak i kada se postigne ovo stanje bića, monah može da postane samo "šašavi svetac", ukoliko ne nastavi da na odgovarajući način razvija fizičke i intelektualne funkcije.

Put jogija je put znanja, put za koji čovek br. 3 nalazi da je najprimereniji. Sa druge strane, mada jogi postiže potpuno razumevanje, ono će biti nemoćno i suvo bez drugih funkcija na istom nivou. Ako se želi postizanje jedinstva, moraće da uslede novi naponi i nova proučavanja.

Fakir, monah i jogi moraju da se odreknu sveta, da se uzdrže od porodičnog života i da svu svoju energiju posvete ličnom razvoju. Na početku svih ovih puteva, prilikom inicijacije u rad, čovek mora da okrene leđa svetu i da umre za prošlost.

Postoji još jedan put, Četvrti put, za one koji žele da ostanu "u ovom svetu, ali ne od ovog sveta". Za razliku od tradicionalnih

ČETIRI KAPLJE ILI PUTA

religioznih puteva, Četvrti put nema trajnih institucija. On se pojavljuje u skladu sa vremenom, mestom i ljudima. Sledeći ovaj pristup samorealizaciji, tragalac se odriče odricanja. Rad se obavlja na sva tri sprata "fabrike hrane" odjednom i stoga je rezultat, kada se jednom ostvari, već sadržan u sve tri funkcije istovremeno. Pošto koristi vlastitu životnu situaciju, bez zahtevanja spoljnih promena, to je moguć put za sva tri tipa ljudi. Gurdijevljevi rad pripada tradiciji škole Četvrtog puta.

Imena ova četiri puta ne treba da zavedu onoga ko proučava svetske religije, ukoliko se ima na umu da pripadnost neke konkretne sekte ili tradicije jednom od puteva ne zavisi od toga da li se njihovi sledbenici nazivaju monasima ili jogijima, već od relativnog preovladavanja nekog centra. Zen monah koji meditira na koan, mada se naziva monahom, sledi put jogija onako kako je on ovde definisan; oni koji praktikuju bakti jogu, pevajući u ushićenju pred stopalima svoga gurua, nalaze se takode na putu monaha.

Svaki od ova četiri puta može odvesti onog koji teži dalje od samsaričkih komplikacija i patnji običnog budnog stanja - svakodnevice ljudskih masa koje čine ono što bi se moglo nazvati spoljnim krugom čovečanstva - u sferu savršenih bića, unutrašnji krug onih koji su nešto ostvarili. Mada svaki od četiri puta, već po samoj prirodi običnog sveta, svoje učenje mora dati u iskripljenom obliku (jer je to sve što se može čuti u ovom svetu laži i pometnje), među onima koji su ostvarili najviše postoji savršena saglasnost, bez obzira na to koji je njihov put. Ulazak u unutrašnji krug znači dalji rast u zajedništvu sa sličnim bićima i kraj nesloge i neizvesnosti.

VIŠA STANJA SVESTI

Pored sna i budnog sna koji se smenjuju u gotovo svačijem životu, postoji i drugi mogući načini postojanja, stanja u kojima je percepcija jasna i neiskrivljena, osećanja široka i nesputana, a delovanje iznad principa zadovoljstva. Ova stanja su prirodna za

Kao dodatak spavanju i budnom spavanju koji prevladaju u životu većine ljudi, moguća su druga stanja svesnosti.

ljudska bića i izgubljena su zarad psiholoških složenosti - prvenstveno, kao što smo već videli, zamračivanjem svesti do koga dovodi zaraza kulturom u ranom detinjstvu. Gurdijev razlikuje dva nivoa svesnog funkcionisanja koja prevazilaze uobičajeno stanje: svest o sebi i objektivnu svest.

Svest o sebi spontano nastaje u kratkim trenucima koji za sobom obično ostavljaju naročito živa sećanja. To su posebni trenuci do kojih može doći u situacijama velike opasnosti, intenzivnih osećanja ili izuzetnog stresa. Tada je pažnja jasna, nepristrasna i relativno potpuna, i podeljena je između bića i okoline, tako da se delovanje odvija spontano, na odgovarajući način, a ponekad čak i herojski. Svest o sebi takođe može postati način postojanja. Postoje mnogi nivoi njenog razvoja. Ona započinje podelom na dvoje, kada se deo pažnje da sebi, a deo ostane na raspolaganju za opažanja okoline. U svom najpunijem obliku, nema osnovnog stiska Ega, što stvara naročiti kvalitet iskustva, koji gospoda Uspenski opisuju na sledeći način:

"Šta je prva karakteristika pamćenja sebe? U tom stanju čovek nije centar. On nije izdvojen. Sedeći u sobi, svestan je čitave sobe, i sebe kao samo jednog od predmeta u njoj. Na sličan način je svestan i drugih i ne stavlja se iznad njih, niti kritikuje i sudi. To nije ljubav, ali to je početak ljubavi. U tom stanju čovek nema sopstvo kakvog je obično svestan. Potpuno mu je nemoguće da pridaje značaj ili da postane negativan, jer će onog časa kad to učini ovo stanje iščeznuti."³

Iznad svesti o sebi je jedno više stanje, objektivna svest, koja se takođe javlja u spontanim bljeskovima. Takvi trenuci predstavljaju "vrhunska iskustva" života - ili se potpuno zaboravljaju kada niži centri padnu u nesvesnost kako bi delikatnu mašineriju tela zaštitili od nepodnošljivo visoke energije. Tokom stanja objektivne svesnosti viši centri se povezuju sa običnim. Čovek je potpuno uskladen sa kosmičkim zakonima i potpuno ih je svestan. Spoznaja ima, kako Long - Čen - Pa kaže, "prozračnu jasnoću i krajnju pronicljivost."⁴ Čovek razume. On zna. Zajedno sa *znanjem*, ide i jedan ekstatički, odnosno blaženi kvalitet radosnog prihvatanja. I ovo stanje može postati trajno.

STANJA SVESTI

Objektivna Svest	"Prosvetljeno stanje"... Stvari izgledaju <i>takve kakve jesu</i> ... Rezultat unutrašnjeg rasta i dugog rada na sebi...može se u bljeskovima pojaviti u svim ljudima
Svest o sebi	Jedini način da se razvije trajna svest... Mogu je takođe steći obična ljudska bića, takođe individualnost, sposobnost da se dela... javlja se u bljeskovima kod običnih ljudi i bez rada
Obično budno stanje - "san"	Gotovo potpuno subjektivno... Može da bude aktivno, ali se sve <i>dogada</i> ... karakteriše se identifikacijom, laganjem, mehaničnošću, pridavanjem značaja, emocionalnom nedovoljnošću... Još opasnije od običnog sna.
Normalan san	Potpuno subjektivan...Povezanost među centrima delimično prekinuta...Karakteriše se pasivnošću, utonulošću u snove.

Većina nas je ovo stanje iskusila, ali za neke je nakon njega možda usledila nesvest i amnezija, budući da su niži centri bili privremeno pomračeni. Pošto je ovo stanje najređe i najvrednije od ljudskih iskustava, ovde ćemo mu posvetiti znatnu pažnju. Kao uvod može da posluži rezime koji je jedan od Gurdijevljevih učenika dao za iskustvo doživljeno nakon leta provedenog u arhitektonskoj zajednici Taliesinu koju je nadahnuo Gurdijev:

"Tokom ovog leta sam imao prvo duboko i živo iskustvo više svesti. Tri prethodna iskustva ovog neočekivanog delovanja viših sila davala su da se nasluti istinska svest o sebi. Ovo sadašnje je bilo drugačije. Jednoga dana sam od kuće išao preko polja, kako bih se okupao u reci Viskonsin. Negde na pola puta u mene je počela da ulazi jedna čudna i divna sila, da prožima čitavo moje biće i da me ispunjava svetlošću i snagom. Zaustavio sam se, stao mirno i pustio da ova sila proteče. Mada sam bio svestan svoje okoline - šume i polja na vrelom suncu - oni su predstavljali samo pozadinu unutrašnjeg iskustva. Svi nemiri i brige običnog života su nestali; u isto vreme sam sasvim jasno video sebe i svoje

odnose sa ljudima; video sam model svoga života, svoj organizam koji se kreće kao da ide određenim putem. Vremena više nije bilo, a razumevanje celine života mi je delovalo moguće. Bilo je to kao da sam na nekoliko trenutaka ušao u svoj stvarni život; a spoljni život, koji mi se činio toliko važan i koji mi je odneo svo vreme, nije bio stvarni život, već nešto efemerno, neka vrsta filma u bioskopu sa kojim sam se identifikovao. Jedino je to nešto iznutra bilo stvarno - ja, moje istinsko sopstvo. JA JESAM."⁵

Mogućnost postojanja objektivne svesti postoji za sve koji slede bilo koji od četiri puta. Tu je osećanje prožimanja svih stvari - Sveti Jovan od Krsta govorio je o tome da je "ranjen od Hrista" - i osećanje učešća u stvarnosti koja prevazilazi prostor i vreme, pa ipak izgleda da je unutar njih. Kad je Rabia, velika svetica Islama, bila pozvana da dođe i uživa u lepoti tvorevine, odgovorila je da unutra traži blaženstvo u Tvorcu. Ovde je izveštaj sa jednog unutrašnjeg putovanja koji daje Majka, pratilac Šri Aurobinda:

"...Da bi se našla duša, čovek mora da istupi sa površine, povuče se duboko unutra i ulazi, ulazi, ide dole, dole u veoma dubok otvor, tih, miran; a tu dole je nešto toplo, smireno, bogato u onom što sadrži, i veoma mirno, veoma puno, kao slatkoća - to je duša. I ako čovek istraje i ako je u sebi svestan, javlja se određena vrsta punoće koja daje utisak nečeg potpunog što sadrži neizmerljive dubine. I čovek oseća da bi, ako tu uđe, mnoge tajne bile otkrivene, kao odraz u smirenoj, mirnoj vodi nečega što je večito. I više nema ograničenja vremena. Čovek ima utisak da je oduvek bio i uvek jeste za večnost."⁶

A ovo iz dana neposredno pre Krišnamurtijevog preobražaja:

"Bio je tu čovek koji je popravljao put; taj čovek bio sam ja sam; budak koji je držao bio sam ja sam; sam kamen koji je razbijao bio je deo mene; nežna vlat trave bila je moje sopstveno biće. Gotovo da sam mogao da mislim i osećam

Rad Gurdijeva

kao čovek koji je popravljao put, mogao sam da osetim vetar koji je prolazio kroz drveće, mogao sam da osetim malenog mrava na vlati trave. Ptice, prašina, sami šumovi, bili su deo mene. Baš tada je na određenoj udaljenosti prošao automobil; bio sam vozač, motor i gume; što se više automobil udaljavao od mene, i ja sam se udaljavao od sebe. Bio sam u svemu, ili, tačnije, sve je bilo u meni, neživo i živo, planina, crv i sve stvari koje dišu. Celog sam dana ostao u tom srećnom stanju.⁷

Iskustvo se često opisuje kao da ima veze sa svetlošću, prosvetljenjem. Evo jednog izveštaja iz drukčijeg kulturnog konteksta, koji daje savremeni indijski svetac, Svami Muktananda Paramhansa:

"Sada sam meditirao kao i ranije. Gospod Nitjananda mi je iznenada zadao unutrašnji udarac. Istog momenta, zruci crvene aure zasijali su u svih mojih 72000 nerava i bezbrojnim krvnim zrcima. Beli plamen pojavio se zajedno sa onim što ga je podržavalo, crnom svetlošću; a potom dragi, voljeni Plavi Biser, osnova svega! Istog je trenutka moja meditacija postala mnogo snažnija. Moja se vizije usmerila naviše. Dok sam buljio u majušni Plavi Biser, on je počeo da raste u svim pravcima, šireći svoje plavo zračenje. Čitav prostor od zemlje do neba bio je ozračen. To više nije bio Biser, već sjajna, bleštava beskrajna Svetlost. To su autori rukopisa i vidioci najviše istine opisali kao svesnu svetlost Čiti. (Chit - najviša, transcendentalna Svest - prim. prev). Zapravo sam video kako se univerzum rada iz te šireće svetlosti kao oblaci dima iz vatre. Kosmos se pojavio u svesnoj svetlosti i svesna svetlost u kosmosu kao niti u tkanini i tkanina u nitima. Kao što seme raste u drvo, iz koga izbijaju grančice, lišće, cvetovi i plodovi, i suštastvena Čiti postaje, u Svom sopstvenom biću, ptica i životinja, crv i insekt, anđeo i demon, čovek i žena. Video sam blistavu, božanski divnu svesnu svetlost kako mimo kuca sa svih strana kao vrhunsko blaženstvo, spolja i iznutra, odozdo i odozgo. Iako su mi oči bile otvorene, bio sam u meditaciji. Kao što ronilac ulazi u vodu, okružen sa

Ljudske Mogućnosti

svih strana vodom i samo vodom, i ja sam bio potpuno obavijen tom svesnom svetlošću. U tom stanju, univerzum je nestao, i ja sam ugledao samo čisti sjaj kako se talasa svuda okolo..."⁸

I kao konačni primer, evo živog iskustva o kome je izvestio jedan Budist koji je vežbao sam na Novom Zelandu, koristeći informacije koje je napabirčio iz knjiga:

"Uzeo sam koan "Sve će se stvari vratiti Jednom; gde će se vratiti Jedno?" i marljivo prionuo na njega. Najpre je moj um bio pretrpan mislima, ali se postepeno odigravala promena, sve dok nisam bio u stanju da očistim um od svega osim koana. Tad nisam mogao dalje. Sve je izgledalo izgubljeno. Osećao sam se beskorisno i izgubljeno. Bio sam, međutim, rešen da se povučem u samoću planina po kojima sam hodao i radio do iscrpljenja, sve vreme imajući koan na umu.

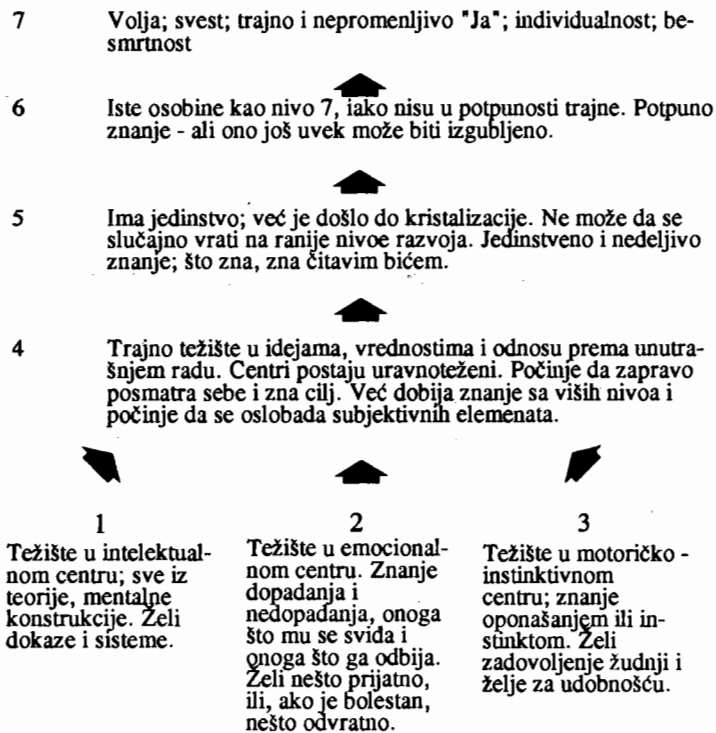
Tako se jednog dana zaustavih pored reke i, iscrpljen, sedoh. Iznenada začuh, izgleda ne svojim ušima, uzdah vetra u granama. Istog trenutka iz svog stanja iscrpljenosti predoh u jedno drugo gde sam se osećao otvoren punom protoku, preko, oko i unutar svog tela. Sve je bilo namočeno belom - usijanom svetlošću elektriciteta (iako nije bilo nikakvog objekta te vrste) i izgledalo je kao da posmatram kako se rada čitav kosmos, neprekidno, rastopljen. Kako može da bude toliko svetlosti? Naslage i naslage svetlosti na svetlosti. Sve je prosvetljenje. Preovladavajući utisak bio je da ulazim u samu srž postojanja - bez oblika, bez ličnosti, bez bogova, čisto blaženstvo."⁹

O stanjima sličnim objektivnoj svesti izvestili su i oni koji su eksperimentisali sa drogama koje menjaju stanja uma. Prema Gurdijevu, droge mogu biti korisne da pruže ukus onoga što ta stanja predstavljaju, ali se objektivnoj svesti na dozvoljen način može približiti samo kroz pažljivi razvoj trajne svesti o sebi. Samo tad to stanje može postati obilno i neranjivo stanje bića.

NIVOI LJUDSKOG RAZVOJA

Pored tri ljudska tipa koje smo već klasifikovali u skladu sa tim da li prevladuje mišljenje, osećanje ili motoričko - instinktivno funkcionisanje, postoje i viši nivoi ljudskog razvoja. Čovek broj Jedan, Dva ili Tri se radaju takvi, ali viši nivoi ljudskog postojanja to jest, Čovek broj Četiri, broj Pet, Šest i Sedam uvek predstavljaju rezultat napora, uložениh na nekom od puteva, koji su dali plod.

SEDAM NIVOVA LJUDSKOG RAZVOJA

Bez obzira kakva je nečija urođena predispozicija, uz pomoć rada i dobre sreće prvi kvantni skok se pravi do nivoa zvanog

čovek broj Četiri. Čovek broj Četiri ima stalno težište koje se sastoji od rešenosti da se razvije, cilj oko koga se sada okreće sav preostali život. To je početak prave evolucije. Centri počinju da postaju uravnoteženi i usklađeni u delovanju. Tu je početak pravog znanja o sebi i razumevanja kuda se ide.

Čovek broj Pet dostigao je unutrašnje jedinstvo pomoću kristalizacije trajnog "Ja." Nema više pada, osim u slučaju namernog podvrgavanja agoničnoj dekrizalizaciji, u retkim slučajevima kad se kristalizacija odigrala na pogrešnoj osnovi, jer čovek nije najpre prošao nivo broj Četiri. Takva pogrešna kristalizacija daje "hasnamusa", pojedinca čija je stvarna sposobnost da "dela" neminovno iskrivljena nedovoljno ukroćenim ličnim Egom, koji prouzrokuje patnju drugih. Ako se, međutim, kristalizacija odvijala ispravno, pojedinac na tom nivou razvoja se neizmerno razlikuje od običnih ljudi po sposobnosti da zna duboko i jasno i da dela u svetlu istinskog razumevanja.

Najviši nivoi razvoja predstavljaju sve ono čemu se možemo nadati da ćemo postati. Čovek broj Šest ima sve osobine čoveka broj Sedam, osim što neke od njih nisu trajne. Čovek broj Sedam poseduje sve osobine koje ljudsko biće može da ima: volju, potpunu svest, trajno i nepromenljivo "Ja", individualnost i besmrtnost.

EVOLUCIJA, SMRT I BESMRTNOST

Besmrtnost je za ljudsko biće moguća samo u onom stepenu u kom je razvio sopstvena otelovljenja izvan običnog fizičkog tela. Mnoge ezoterijske tradicije opisuju duhovni razvoj u terminima četiri tela, od kojih je svako suptilnije i finije od prethodnog, i koja jedna prema drugima stoje u određenom odnosu.

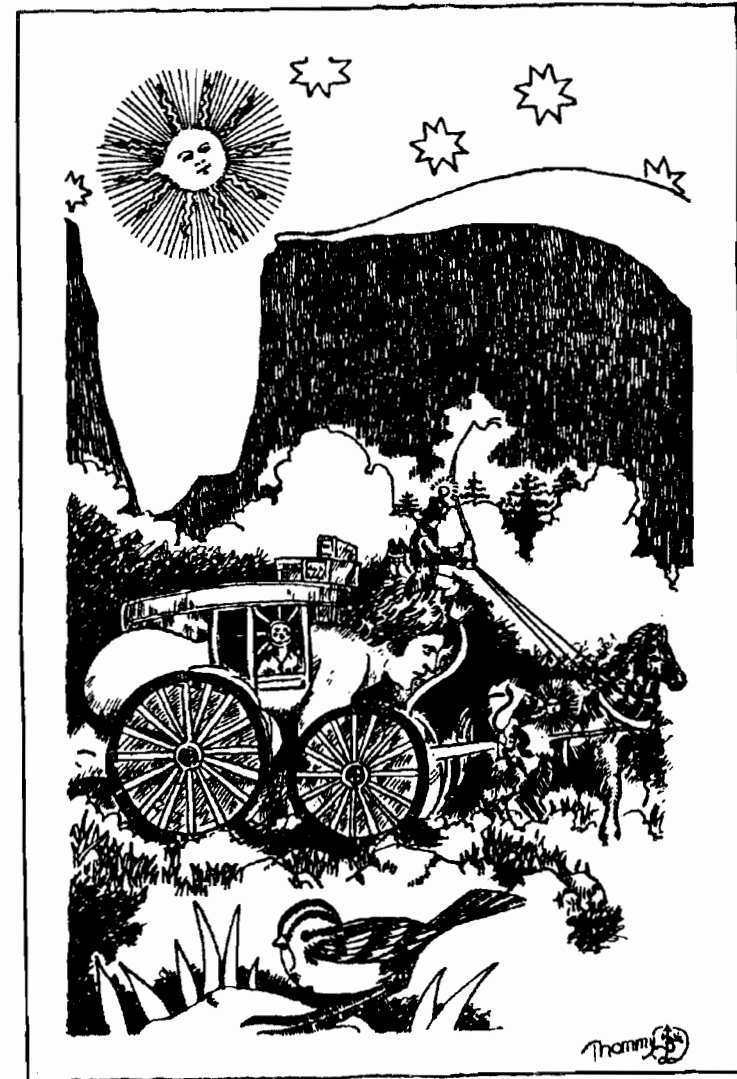
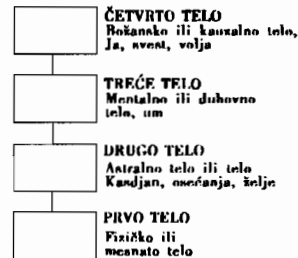
U učenju Gurdijeva, prvo telo je fizičko telo koje nam je poznato i sa kojim svako ljudsko biće identifikuje samo sebe. To je, u hrišćanskoj terminologiji, *mesnato telo*. Ono je jedino koje čovek, koji ne radi na sebi, ima i posle smrti se vraća zemlji.

Pod određenim uslovima, ponekad u fizičkom telu izraste

drugo telo, zvano *astralno telo*, ili, po Gurdijevu, telo kerdjan. Za čoveka uopšte nije neophodno da ima to drugo telo, i zapravo je moguće da čovek izgleda intelektualno i emocionalno, pa čak i duhovno visoko razvijen, a da to telo uopšte ne poseduje. Telo kerdjan je pomalo luksuz. Fizičko telo ima sve funkcije koje ima astralno telo, ili njihove analogije, kao i funkcije svih ostalih viših tela. Ono može da radi sa istim energijama i upotrebljava približno iste supstance. Razlika je u tome što kad fizičko telo koristi ove supstance, one prolaze kroz njega i nisu, da tako kažemo, njegova svojina. Funkcije fizičkog tela upravljaju procesima, a oni su, zauzvrat, pod kontrolom opštih zakona. Volja ne postoji. Reakcija na uticaje jeste sve što je moguće za osobu koja ima samo fizičko telo, iako repertoar reakcija, onima koji nemaju iskustva u ličnoj evoluciji može izgledati isto tako suptilan i uskladen, kao delovanje ljudi na višem nivou evolucije.

ČETIRI TELA I ZRAK STVARANJA

- APSOLUT ○
- SVI SVETОВИ ○ 3 ZAKONA
- SVA SUNCA ○ 6 ZAKONA
- NAŠE SUNCE ○ 12 ZAKONA
- SVE PLANETE ○ 24 ZAKONA
- ZEMLJA ○ 48 ZAKONA
- MESEC ○ 96 ZAKONA

Gurdijev upoređuje ljudsko biće sa kočijašem koji vozi konjsku kočiju. Ko je gospodar?

Treće telo vezano je za intelektualno funkcionisanje, otvaranje više sposobnosti mišljenja. Naziva se spiritualno ili *mentalno telo*. Četvrto se naziva kauzalno ili *božansko telo* i vezano je sa funkcionisanjem svih centara u sjedinjenom skladu i sa namerom. Samo se čovek broj Sedam, koji je razvio sva četiri tela, može zvati, kako Gurdijev kaže, "čovekom bez znaka navoda".

Gurdijev poredi ljudsko biće, sa svim njegovim mislima, osećanjima i fiziologijom, sa kočijašem koji upravlja konjskom zapregom. Kočija je analogna fizičkom telu, konj predstavlja osećanja, a kočijaš, odeven u otrcani kaput, sa novim šeširom na glavi koji je "tačna kopija Rokfelerovog", sa ogromnom hrizantemom u rupici svog kaputa, predstavlja misaoni aparat.

U kabini je takođe putnik koji je iznajmio kočiju - to je ono "Ja" koje se javilo u tom trenutku. Iako je kočija možda najmodernijeg tipa, ona stoji na milost i nemilost kočijaša koji je nikad nije razumeo i zato nikad nije pravilno očistio. I mada je kočija originalno napravljena da se podmazuje u radu, tako što rupe i šokovi na sporednim putevima omogućavaju podmazivanje njenih pokretnih delova, današnji glatki autoputevi čine da ova vrsta podmazivanja nije verovatna. Konj, kako Gurdijev kaže, teško da ikako razume kočijaševe reči i signale, a što je još gore,

"...nikada nije dobio nikakvo posebno obrazovanje, već je dresiran isključivo pod uticajem neprestanih loših iskustava i sramne zloupotrebe. Uvek ga drže vezanog; a za hranu, umesto zobi i sena, dobija samo slamu, koja je krajnje beskorisna kada je reč o njegovim suštinskim potrebama. Pošto nikada nije video da neko prema njemu ispoljava makar i najmanju ljubav ili prijateljstvo, konj je sada spreman da se potpuno preda ma kome ko mu pruži i najmanju pažnju."¹⁰

Kočijaš pospano sedi u sedištu, spreman da krene ma kuda, ako mu bilo ko za to plati (sve dok mu to ne predstavlja preveliki problem) i da zaista krene bilo kuda za cenu vožnje i bakšiš.

Gledajući na ovu analogiju sa stanovišta toga šta ljudsko biće može postati, kočija odgovara fizičkom telu, konj astralnom telu,

kočijaš mentalnom telu, a putnik predstavlja božansko telo, odnosno gospodara koji, za razliku od ma kog prolaznika koji je kočiju možda iznajmio, ovu kočiju zapravo poseduje, održava i njome upravlja. Obična osoba je poput automata čiji postupci, želje i misli predstavljaju proizvod stimulansa okoline i koju zbog toga muči unutrašnji sukob kontradiktornih "volja". Pravac ove kontrole je od spoljnog ka unutrašnjem svetu. Razvoj svih viših tela obrće smer kontrole: um i osećanja slušaju trajno "Ja", odnosno gospodara, a telo zauzvrat sluša misli i osećanja.

U terminima Zraka stvaranja, prvo telo je stvoreno od materije ove planete i stoga je predodređeno da se vrati zemlji. Drugo telo je načinjeno od materijala finijeg kvaliteta, odnosno onog sa nivoa 24, i može potrajati nakon smrti fizičkog tela, ali, strogo govoreći, nije besmrtno. Njega će nadživeti treće telo, ukoliko ono postoji. Četvrto telo je besmrtno u okviru sunčevog sistema, pošto se sastoji od materija koje ne pripadaju ovom sunčevom sistemu, već jednom nivou višem od njega. Stoga jedna osoba može biti besmrtna, a druga je osuđena na potpunu dezintegraciju u trenutku smrti. Sve to zavisi od stepena unutrašnjeg razvoja. Mogućnost nivoa relativne besmrtnosti koji počivaju na unutrašnjem radu budi ideju o reinkarnaciji, odnosno večnom vraćanju, koja u mnogo verzija tvrdi (u zavisnosti od teološkog ili kosmološkog konteksta u koje su uključene) da se nešto u svakom ljudskom biću mora neprestano vraćati u život nakon smrti sve dok se psihološke tendencije i veze potpuno ne neutrališu. Kada je reč o ovoj temi, Gurdijev je često bio nagao i nespreman da podučava, pošto ona poseduje ukus intelektualnih igrarija pre nego praktičnu važnost. Uspenski je jednom od njega tražio da nešto kaže o ovoj temi.

"Ova ideja ponavljanja", rekao je G, "nije puna i apsolutna istina, ali je najbliža moguća aproksimacija istine. U ovom slučaju, istina se ne može izraziti rečima. Ono što kažeš je, međutim, veoma blisko tome. Ako razumeš zbog čega o tome ne govorim, bićeš tome još bliži. Kakva je korist da čovek zna za večno vraćanje, ako ga nije svestan i ako se sam ne menja? Može se čak reći i da, ukoliko se čovek ne menja,

Rad Gurdijeva

ponavljanje za njega i ne postoji. Ako mu kažete nešto o ponavljanju, to će samo uvećati njegov san. Zbog čega bi danas činio ma kakav napor kada ima toliko mnogo vremena i toliko mogućnosti pred njim - čitava večnost? To je upravo ono zbog čega sistem o ponavljanju ne govori ništa, i zbog čega se bavi samo ovim jednim životom koji poznajemo. Sistem nema ni snisla ni značenja bez težnje da promenimo sebe. A rad na promeni sebe mora započeti od danas, odmah. U jednom se životu mogu sagledati svi zakoni. Znanje o ponavljanju života neće čoveku ništa doneti ukoliko ne vidi kako se sve ponavlja u jednom životu, odnosno ovom životu, i ukoliko ne nastoji da se izmeni kako bi ponavljanje izbegao. Ali ako u sebi izmeni nešto suštinski, odnosno ako nešto stekne, to ne može biti izgubljeno."¹¹

Ova vrsta unutrašnje promene predstavlja cilj svakog pravog religijskog učenja i prakse, jer može da čoveku podari sposobnost da živi s puno vrlina, harmonično i večno. Ljudska bića koja su postigla ono najviše asimiluju hranu, vazduh i utiske koje svakodnevno primaju do najpunijeg mogućeg stepena, jer su mudri kada treba proizvesti dva svesna šoka neophodna da bi se unutrašnji metabolizam upotpunio. To je cilj sistema učenja i prakse koji je Gurdijev prenosio svojim učenicima, a koji je poznat kao "rad po Gurdijevu".

Sufiji osećaju da sam čovek ne može postići zrelost. Oni osećaju da postoji potreba za vodstvom i disciplinom. Staza je nepoznata, noć je mračna, a put je pun opasnosti. Među opasnosti spadaju zaokupljenost sebi-činošću, lažne vizije, pogrešno tumačenje mističnih stanja, zastoje u razvoju, fiksacija za određeni nivo, sklonost različitim drogama kako bi se stvorila lažna mistička iskustva, a ne tako retko zapadanje u nemir i ludilo.

- Mohamed Šafi

Pravi put vodi preko konopca koji nije razapet na nekoj velikoj visini, već tik nad zemljom. Čini se da je smišljen više da bi se ljudi o njega saplitali nego da bi po njemu hodali.

- Franc Kafka

V

RAD GURDIJEVA

"Čovek koji spava ne može da "čini". Njemu se sve dešava u snu. Ovde ne mislimo na san u bukvalnom smislu reči, već u smislu asocijativnog postojanja. On, pre svega, mora da se probudi. Kada se probudi, videće da takav kakav je ne može da "čini". Moraće da dobrovoljno umre. Pošto umre, može da se rodi. Biće koje je tek rođeno mora, međutim, da raste i da uči. Kada poraste i sazna, "činiće"."¹

Metod samorazvoja kome je podučavao Gurdijev, predstavlja pokušaj da se individualni tragaoci oslobode teškog bremena zakona, pod kojima nas naše mesto i funkcija u svemiru prisiljavaju da živimo. To je tehnologija suzbijanja posledica organa kundabufera, zatvaranje otvora kroz koje curi energija i podešavanja telesne mašinerije za transformaciju različitih vrsta hrane, pasivizovanja ličnosti u odnosu na suštinu, uvećanja znanja i bića, razvoja viših tela, zadavanja prvog i drugog svesnog šoka. Da bi se iz ma kog od tri obična tipa razvilo u viši red bića, neophodno je da se izvrši kristalizacija i da se suština uskladi u jedno trajno jedinstveno "Ja". To se postiže prvenstveno podsticanjem borbe između suštine i ličnosti. Za ovaj rad

Rad Gurdijeva

su neophodne i suština i ličnost: suština mora imati ličnost, jer inače neće želeti da se razvija. Ličnost obezbeđuje materijal za proučavanje, prepreke koje treba prevazići, iskušenja kojima se treba odupreti, zablude koje treba otkloniti, i u procesu borbe sa ličnošću i svoga oprobavanja u odnosu na nju, suština stiće snagu i zrelost. Ova bitka je ono što se u islamu naziva "sveti rat" (*džihad*), i što su suprotstavljene strane u ovom ratu izjednačenije, intenzitet borbe je veći, a uništenje i obnova su temeljniji.

Ovaj rad, ili rat, najkorisnije se može obaviti u uslovima koji čine čovekov svakodnevni život, jer okolina, odnosi, navike i odgovornosti u kojima se neka osoba nalazi predstavljaju još jedan odraz modela funkcionisanja stečenih tokom formiranja ličnosti. Organizam se može proučavati u svom prirodnom staništu, a modeli ponašanja, osećanja i misli mogu se analizirati u kontekstu upotrebe energije. Time što se lažno sagledava kao lažno, istinito može nastati samo od sebe.

Pošto nema zahteva da se napusti dom, porodica ili posao, Gurdijevljev metod je u početku možda pristupačniji i lakši od onih puteva samoostvarenja koji na samom startu zahtevaju povlačenje od sveta. Ali, kada se u njega jednom u potpunosti ude, ovaj proces nije manje težak.

POČETAK

Oni koji žele da uđu u rad na sebi u skladu sa Gurdijevljevim metodama, mogu očekivati da će se na početku pred njima nagomilati prepreke. Tu je najpre problem nalaženja grupe, što nije tako lako kao nalaženje manastira, nekog religijskog reda, ili ašrama jogija. Oni koji vežbaju Gurdijevljeve tehnike relativno su nevidljivi dok žive svoj svakodnevni život. Oni imaju veoma malo misionarskih sklonosti. Grupe koje se trude da pridobiju pristalice vrlo verovatno su imitatori.

Gurdijev naglašava da znanje ne može pripadati svima, pa čak ni većini ljudi, ne zato što se nešto mora držati u tajnosti ili čuvati

Rad Gurdijeva

od strane odabrane manjine, već zato što sticanje stvarnog znanja zahteva veliki napor i učitelja i učenika, a oni koji sebe smatraju tragaocima ne smatraju često da se taj napor isplati. Kao i sve drugo u svemiru, i znanje je materijalne prirode; i kao svaka druga materija, neizbežno postoji u ograničenoj količini u svakom datom trenutku. Gurdijev je jednom napravio analogiju sa zlatom:

"Ako uzmemo izvesnu količinu zlata i odlučimo da njime pozlatimo izvestan broj predmeta, moramo znati ili izračunati koliki je tačan broj predmeta koji se ovom količinom zlata mogu pozlatiti. Ako pokušamo da pozlatimo broj koji je veći od toga, predmeti će zlatom biti pokriveni neravnomerno, flekavo, i biće mnogo gore nego da uopšte nisu pozlačeni; zapravo ćemo izgubiti svoje zlato.

Raspodela znanja zasnovana je na sasvim istom principu. Ako se znanje daje svima, niko ga neće dobiti. Ako se čuva među malobrojnim, svako će dobiti ne samo dovoljno da bi zadržao, već i da bi uvećao ono što prima.

Na prvi pogled ova teorija deluje veoma nepravedno, pošto je položaj onih kojima je, da tako kažemo, znanje uskraćeno kako bi drugi mogli da prime veći deo, naizgled veoma žalostan i čini se nezasluženo teži nego što bi to trebalo da bude. Ali, zapravo, uopšte nije tako; u raspodeli znanja nema ni najmanje nepravde."²

Ništa se ne skriva, nikakvo znanje se ne uskraćuje, ali Gurdijev naglašava: "Onaj ko želi znanje mora sam da načini početni napor kako bi pronašao izvor znanja i približio mu se, i iskoristio pomoć i putokaze koji su dati svima, ali koje ljudi, kao po pravilu, ne žele da vide niti prepoznaju. Znanje ljudima ne može doći ako sami ne ulože napor."³ Čak i u savremenom dobu, u kome su učenja dostupna u džepnom izdanju, i kada se ono što je nekada bilo skriveno naširoko razlašava, ono što je tajno štiti samo sebe.

Gurdijevljevo razumevanje konačne prirode i materijalnosti znanja jasno odražava uticaj bratstva Sarmoun koje je tako uporno tražio u svojoj mladosti. Evo jednog nedavnog izveštaja o njihovoj aktivnosti:

Rad Gurdijeva

"Postoje mnoge legende o Sarmoun - Dargauh ("Pčelinji Dvor") a jedna od njih je sledeća. Istinsko znanje, kako se tvrdi, postoji kao nešto opipljivo, kao pčelinji med. Poput meda, ono se može sakupljati. Ali, s vremena na vreme u ljudskoj istoriji, ono ostaje neiskorišćeno i počinje da ističe. U takvim prilikama Sarmouni i njima bliski ljudi širom sveta ga sakupljaju i skladište u specijalne posude, a zatim ga, kada je vreme zrelo, ponovo puštaju u svet, preko naročito obučениh emisara."⁴

Znanje je pristupačno kada je vreme zrelo, ali ko bi se od nas izložio nevolji da učini ono što je neophodno da bi se ono imalo? Postoji jedna priča, koja nesumnjivo nije zasnovana na činjenicama, o tome kako je neko ko je hteo da bude iniciran nadaleko i naširoko tražio prava učenja i najzad pronašao izvor: manastir, nedostupan drugačije do nakon mučnog putovanja pešice, izgubljen u najzabačenijim planinama. Preduzeo je to putovanje, zakucao na vrata, i bio odbijen. Gurdijev je takođe došao do ovog manastira, sagledao situaciju, vratio se nazad, ponovo došao sa nešto teške opreme i izgradio put do manastirskih kapija. Zatim je zakucao na vrata i bio je primljen sa dobrodošlicom.

Pitanje plaćanja se uvek postavlja. Neki možda veruju da sve što je vezano za duhovnost ili lični razvoj treba da bude davano besplatno, ali po Gurdijevu, ovo predstavlja fundamentalnu grešku. Za ezoteričko znanje, kao i za sve drugo u svemiru (uključujući i naše postojanje) mora da se plati - naporom koji je potreban da bi se ono prošlo i asimilovalo, pa čak i bukvalno, novcem. I Gurdijev je, poput Frojda, spoznao da ljudi ne cene ono za šta ne plaćaju. Uspenski je to formulisao na ovaj način:

"Plaćanje predstavlja princip. Plaćanje nije neophodno školi, već samim ljudima, jer bez plaćanja ne bi ništa ni dobili. Ova ideja plaćanja je veoma važna i mora da se shvati da je plaćanje apsolutno neophodno. Čovek mora da plati na ovaj, ili onaj način, i to svako mora da ustanovi za sebe. Niko, međutim, ne može da dobije na šta za šta nije platio. Stvari se ne mogu dati, već samo kupiti. Ta zakonitost je magijska, a ne pojednostavljena. Ako neko ima znanje, on ga drugoj

Rad Gurdijeva

osobi ne može dati, jer ta osoba može da ga dobije jedino ako za njega plati. To je kosmički zakon."⁵

Ovde je relevantno ono što je rečeno o dobrom domaćinu. Sposobnost i snaga u svetu nagoveštavaju snagu u radu. Najverovatniji kandidati za učenje Četvrtog puta imaju zanat ili profesiju koju dobro poznaju i koja je cenjena u svetu. Ako čovek dobro zna nešto, makar i tako prosto kao da skuva šolju dobre kafe, to mu daje iskustvo temeljnog obavljanja zadatka - početka, sredine i kraja. To takođe obezbeđuje i finansijsku solidnost koja oslobada pažnju za unutrašnji rad.

ŠTUPNJEVI NA PUTU

Gurdijevljev rad u velikoj meri predstavlja grupnu aktivnost. Odreden broj ljudi okupljenih oko učitelja može da formira težište radi njihove uzajamne koristi, koju jedna osoba koja radi nezavisno, ma kako bila posvećena, ne može steći. Grupa se koristi za stvaranja uslova pogodnih za rad na sebi, za stvaranje energije, da bi kroz trenje u međuljudskim odnosima stvorila psihološku vatru, da bi obezbedila uzajamnu podršku, i radi mnogih drugih ciljeva. Ulazak u grupu i odnos sa učiteljem predstavljaju sam početak rada po Gurdijevu. Čitanje knjiga i članaka i pokušaji da se izvode određene prakse mogu da omogućuće da se okusi rad, ali bez grupne situacije i bez vodstva druge osobe, koja je bar nešto malo naprednija u radu, čak će i najbolje namere postepeno ali neizbežno skrenuti sa svog prvobitnog pravca usled diskontinuiteta svojstvenog svim procesima, kao što smo to videli proučavanjem Zakona broja sedam.

Nakon što je nalaženjem grupe sa kojom će se raditi načinjen početni korak, tačan red stupnjeva i faza ovog procesa zavisiće od razvojnog modela svakog pojedinca. Time što istovremeno radi na sve tri funkcije (intelektualnoj, emocionalnoj, instinktivnoj) i što dopušta, pa čak i zahteva život u svetu, rad po Gurdijevu se razlikuje od tri tradicionalna religiozna puta. On se ne usredsređuje ni na jedan od tri sprata ili "mozga" više nego na ostala

dva, iako je za pojedinca često neophodno da se koncentriše na jedan od centara da bi nadoknadio atrofiju koja se možda pojavila usled traume ili nekorišćenja tokom života - kao kad, na primer, hladno racionalna osoba mora da na bolan način nauči da doživljava osećanja, ili, pak, osoba koja postupa impulsivno da najpre zastane i razmisli. Ono što je za nekog ispravno, za nekog drugog može biti sasvim beskorisno, pa čak i štetno. To je, pored ostalog, jedan od razloga zašto se ezoterijska učenja prenose usmeno.

Pa ipak, ma kako da tok rada na sebi mora da bude i neizbežno će i biti individualan i konkretan, mogu se naznačiti izvesni osnovni pravci rada. U Gurdijevljevom učenju postoje tri "pravca rada": rad na sebi i za sebe; rad sa drugima i za druge; i rad u službi ideja rada, u samom radu i za njega. Ova tri pravca grubo odgovaraju trima osnovnim funkcijama motoričko - instinktivnog, emocionalnog i intelektualnog centra. Oni mogu započeti istovremeno ili ne, ali je, u svakom slučaju najverovatnije da će najpre biti naglašen prvi pravac, da će kasnije veća pažnja biti posvećena drugom pravcu rada, te da samo najnapredniji većinu svoje energije usredsreduju na treći pravac rada.

PRVI PRAVAC RADA

Prvi pravac rada predstavlja proširen pokušaj da se sledi drevno uputstvo "Spoznaj samoga sebe". Znanje o sebi i o poretku stvari traži se mnogim kanalima, dok se svest u isto vreme proširuje i jača kako bi se uvećao nivo bića. Rad na ovom pravcu tipično započinje prikupljanjem informacija o ličnom funkcionisanju, bez ikakvog pokušaja da se menja. Da li Ja zaista poznajem sebe, sada i ovde? Da li sebe poznajem sa onom vrstom objektivnosti koju povremeno mogu da primenim na druge? Ko je ta osoba koja ide unaokolo pod imenom gospodin taj i taj ili gospoda ta i ta? Jedina osoba koja može da me spozna jesam *ja sam* - niko ne može da učini ono što je neophodno za moju samospoznaju. I nikakvo fantaziranje o tome ko sam i šta sam,

ne može da zameni direktan, nepristrasan pogled na činjenice. C. Dejli King, Oridžev učenik i voda prvih grupa u Njujorku, dao je neke preliminarne savete za ovaj vid samoprocene. Mada je kontekst u kome su dati očigledno zastareo s obzirom na sadašnje policijske provere, on u suštini još uvek važi:

"Kako bismo stekli nekakav osećaj u ovoj stvari, načinimo jednu probu. Uzmite nekoga koga dobro poznajete, ali svakako ne nekoga koga volite, niti pak nekoga koga mrzite. Naprosto nekoga koga u izvesnoj meri zaista poznajete. Zatim dodite do nekih zaključaka o njemu, do nepristrasno objektivnih zaključaka; opišite ga kao da o njemu sastavljate izveštaj kako bi mogao da ga identifikuje agent F.B.I. koji ga nikad nije video. Ispišite po sećanju njegove fizičke karakteristike, razmislite o njegovom tipu, njegovom uobičajenom ponašanju, njemu svojstvenim osobenostima u mišljenju i ponašanju. Proverite naredni put kada ga vidite. Da li su mu oči zaista smeđe, ili biste sad rekli da su plave? Da li je njegova navika da češe uvo zaista navika po kojoj bi ga agent prepoznao, ili ste je vi istakli samo zato što vas nervira? Kada ste sastavili opis u takvom obliku za koji iskreno verujete da bi mogao poslužiti za identifikaciju, proverite sa nekim drugim ko ga takode poznaje; vidite da li to deluje, i da li ta druga osoba može da navede pravo ime uz opis koji ste dali. Ako ste u tome uspeli, dobro ste obavili posao.

A sad se na isti način okrenite sebi. Pretpostavimo da vam je ime Smit. Pogledajmo sada u kojoj meri možete da prepoznatljivo opišete Smita, onako kako ste prethodno opisali Džonsa. Ne gubite se u nagađanjima ko ste to "vi" i kakva može biti "vaša" veza sa Smitom. To je savršeno neposredno, savršeno racionalno, savršeno praktično; naprosto pogledajte Smita kao što bi ga mogao pogledati neko drugi, ko nastoji da o Smitu dode do zaključaka i sudova koji se mogu proveriti i ko sastavlja njegovu pismenu identifikaciju. Važno je da to i zapišete, jer će se tako delimično sprečiti dodatna sanjarenja."⁶

Pored usredsređivanja na sebe u svom odnosu prema drugima (što se može još više intenzivirati korišćenjem filma ili video -

trake), korisno je i oživeti vlastiti život, sprovesti nepristrasnu longitudinalnu studiju. Lekoviti potencijal pričanja vlastite priče samome sebi uvažen je u praksi psihoterapije - a magična korist od njega opisana je u Sufi priči u kojoj gladni i iscrpljeni stari drvoseča nenamerno privlači pomoć viših sila time što priča svoju priču:

"Bilo je suviše hladno, a on je bio previše gladan da bi spavao. Tako je odlučio da sebi, kao u nekakvoj priči, ispriča sve što se dogodilo otkako je njegova ćerkica prvi put rekla da želi neku drugačiju hranu.

Tek što je završio svoju priču, učini mu se da negde nad sobom, u samu zoru, čuje nekakav drugi glas kako govori:

— Šta radiš tu, starče?

— Pričam sebi svoju vlastitu priču. — reče drvoseča.

— A kakva je to priča? — reče glas.

Starac ponovi svoju priču.

— Dobro. - reče mu glas. A onda glas reče drvoseči da zatvori oči i da se popne na stepenik.

— Ali ja ne vidim nikakav stepenik. — reče starac.

— Nije važno, samo uradi kako ti kažem. — reče mu glas

Starac učini kako mu je rečeno. Čim je zatvorio oči, ustao je, a kad je podigao desno stopalo, osetio je kako se pod njim nalazi nešto poput stepenika..."⁷

Gurdijev je svim članovima svoje rane grupe u Rusiji dao zadatak da ispričaju čitav svoj život od samog početka, ništa ne preskačući. O ovoj autobiografiji je govorio kao o "jednoj od prvih proba na putu", preduslovu za dalji napredak. Proučavanje vlastitog života korisno je da bi čovek uložio organizovan napor da se seti onoga što je važno, da oduzme značaj onome što je trivijalno, a obaveza da se priča ispriča naglas važna je stoga što ton i prizvuk s kojim se priča iz trenutka u trenutak govori da li je ono što je rečeno istinito ili lažno.

Pogled na sebe sa gledišta nekog drugog, ili u kontekstu svoje lične istorije, zaista je koristan i zanimljiv - pa ipak ne pogađa sasvim u središte stvari, koje se sastoji u tome da sebe iskusimo sada i ovde, iz časa u čas, kao nepristrasni svedoci svih manifes-

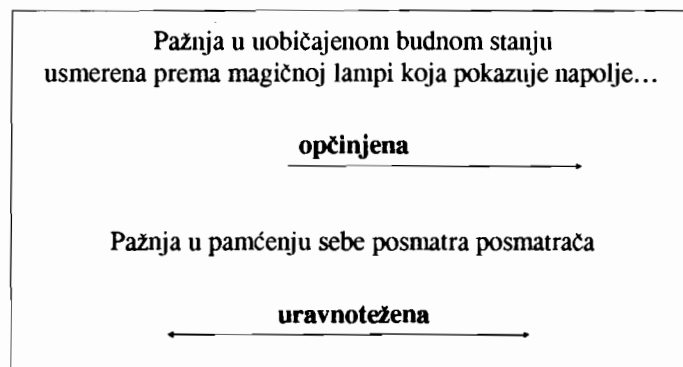
tacija onako kako se one javljaju. Čak i u otupelom stanju odsustva pažnje, koje predstavlja uobičajeno ljudsko stanje, moguće je uhvatiti odbljeske svojih karakterističnih aktivnosti, kao što su gestovi, poze, tonovi glasa. Ovi podaci prikupljeni u učestalim, mada kratkim trenucima samoposmatranja, mogu se iskoristiti za razumevanje koncepta mnoštva "Ja", primenjenog na svoj sopstveni život, za proučavanje relativne aktivnosti centara, za posmatranje načina na koji se svakodnevno gubi energija i za otkrivanje prisustva odbojnika. Kako De Rop kaže:

"Šta je, dakle, početak? To je prosto. Prihvatiti istinu o trećem stanju - prihvatiti mnogostrukost. Nikakvo "Ja", zapravo, ne postoji. Postoji mnoštvo. Onaj ko ovo zna, o sebi prestaje čak i da misli kao o "Ja". On govori o "tome". U međuvremenu posmatra kako dolaze i odlaze različita "Ja", glumci u njegovom ličnom pozorištu. U njemu se razvija nešto novo. Posmatrač. U jednom delu svoga bića, čovek postaje objektivn prema sebi. U jednom delu svoga bića, on prestaje da laže. Utoliko ukoliko je prestao da laže, postaje oslobođen. Posmatrač kombinuje objektivnost i razlikovanje. Posmatrač zna ko je ko u džungli. Posmatrač je prethodnik Gospodara."⁸

Paradoksalno, prikupljanje informacija, mada može da potraje godinama, uopšte ne zahteva vreme, jer može da se obavlja usred životnih aktivnosti.

Kako proces upoznavanja sebe napreduje od posmatranja telesnih navika ka posmatranju emocionalnih reakcija i modela mišljenja, mogu se javiti i s vremenom mogu postati češći i lucidniji trenuci pamćenja sebe - bljeskovi jednog višeg nivoa svesti. Nikol taj proces opisuje na sledeći način:

"Pamćenje sebe je ono što je najvažnije od svega i ima mnogo faza i stupnjeva. U ograničenoj meri svako može da započne s vežbanjem i razumevanjem pamćenja sebe. Puno pamćenje sebe je jedno, ali u pristupu njemu postoje mnogi stupnjevi."⁹

Pamćenje sebe nije puko posmatranje sebe, iako je i to već dovoljno teško: ono ima takav kvalitet pažnje koji je, mada ga je teško iskazati (baš kao što bi bilo gotovo nemoguće da se ukus soli opiše nekom ko je nikad nije probao), kad se jednom upozna, lako prepoznati kasnije. Taj poseban osećaj je osećaj zadavanja sebi prvog svesnog šoka. Trakol kaže: "bilo da je to u meni aktivno ili ne, mogućnost da u određenim trenucima postanem svestan mog sopstvenog prisustva mi je data: ja, sada, ovde. To je, kad ga iskusim, praćeno čudno poznatim ukusom, posebnim doživljajem koji bi se mogao nazvati "istinski" subjektivnim. To je, sasvim prosto rečeno, Ja. Prepoznajem sebe. Pamtim sebe. Ja."¹⁰

Tokom momenata pamćenja sebe pažnja je podeljena između okoline koja nas okružuje i našeg unutrašnjeg sopstva. Percepcija je čista i razumljiva, i unutrašnja i spoljašnja. Trenuci pamćenja sebe u životu pojavljuju se sami od sebe: najveći broj stvari kojih se živo sećamo zapamćen je tokom takvih trenutaka. Namerni pokušaji da se takvi trenuci proizvedu, da se održe i prodube, predstavljaju osnovu prvog pravca rada. U početku postoji pomoć u vidu uobličjenih vežbi:

"Za početne vežbe pamćenja sebe neophodno je učešće sva tri centra... U početku sva tri treba da se veštački pobude. U slučaju nislji, veštačko pobuđivanje predstavlja razgovor,

predavanja itd. Na primer, ako se ništa ne kaže, ništa se i ne pobuđuje. Čitanje i predavanja poslužili su kao veštački šok. Zovem ga veštačkim, jer nisam rođen sa takvim željama, one nisu prirodne, nisu organski neophodne. Te su želje veštačke i njihove će posledice biti podjednako veštačke. Ako su misli veštačke, u sebi mogu da stvorim osećaje koji su takođe veštački.

Ponavljam: veštačke stvari su potrebne samo na početku.

Puna mera onoga što želimo ne može se veštački ostvariti, ali ovaj način je neophodan na početku."¹¹

Zajedno sa naporima u posmatranju sebe i pamćenju sebe, paralelno se može pokušati i da se razumevanje sebe proširi i produbi aktivnim intervencijama malih razmera. Moguće je da se izvesni aspekti spoljnog ponašanja izmene i da se takve promene iskoriste kao podsetnici za podsticanje pažnje. Male varijacije uobičajenih postupaka - recimo, kada se cigareta ne drži u ruci u kojoj je obično držimo, ili kada se ubrzava ili usporava normalan tempo hoda - mogu dovesti do značajnog poboljšanja opšteg nivoa svesti. Prilikom unošenja promene u navike mora se biti veoma pažljiv, pošto je organizam, kako je Gurdijev neprestano ukazivao, mehanizam sa delikatnom ravnotežom i svaka promena jedne navike uvek dovodi do odgovarajućih prilagodavanja u nekoj drugoj manifestaciji. Ovo prilagodavanje je vrlo često nepredvidivo, a ponekad nimalo dobrodošlo.

Napori da pamtimo sebe tokom dana održavaju se povezanošću sa stanjem meditacije u tišini svakoga jutra, pre no što započnu svakodnevne životne aktivnosti. Najpre će ovaj period sedenja dovesti samo do niza fizičkih opuštanja i do uvećanja opšte svesnosti o telu, preko usredsređivanja pažnje na fizičke senzacije: "Za svesnost je neophodna pažnja. Pažnja je poput ulja u lampi. Svesnost je svetlost."¹² Kako učenik napreduje, uvode se mnoge tehnike, koje sve počivaju na pretpostavci da je uspostavljen čvrst osnov u percepiranju tela. Ponekad se za meditaciju u ovom periodu mirnog sedenja koristi tehnika čiste pažnje; drugi put se kao objekt kontemplacije koristi pitanje "Ko sam ja?"

Kada u radu po Gurdijevu ljudi ne bi sedeli uspravnih leđa na stolicama, na zapadni način - kada bismo pogledali samo tehniku

- bilo bi ih teško razlikovati od ljudi koji meditiraju vipasano (vipasana - budistički oblik meditacije unutrašnjeg praćenja svih sadržaja svesti - prim. prev.) za vreme njihove jutarnje vežbe meditacije u tišini. Ciljevi i metodi su slični čistoj pažnji, osnovnoj za budističku praksu (a možda i izvedeni iz nje). Za um je tipično da je najpre pun brbljanja i aktivnosti, koje onemogućavaju sve pokušaje da se oseti unutrašnja tišina i jednostavna pažnja. Kad identifikacija sa sadržajima uma počne da slabi, mogu se javiti izvesni trenuci jasne svesti. Što se više produbljuje, meditacija u većoj meri može da posluži kao orijentir za trenutke pamćenja sebe tokom aktivnog života. A pri tom oni mogu da postanu jači i pouzdaniji.

Sa akumuliranjem posledice pamćenja sebe, akumulira se i znanje o sopstvenim različitim ispoljavanjima. Počinju da se javljaju modeli koji proizvode onu vrstu vreline i svetlosti koja je karakteristična za borbu između suštine i ličnosti. Nikol opisuje jednu od mnogih faza u ovom procesu:

"Ono što mi zapravo jesmo i ono što se pravimo i zamišljamo da jesmo, predstavljaju dve suprotstavljene strane. Ove dve suprotstavljene strane, međutim, postoje u svakome bez izuzetka. Delovanje Rada, nakon što jednom počne da se priželjkuje, čini da postepeno postanemo svesni ove suprotstavljenosti - tokom mnogih godina. Tada počinjemo da stičemo tragove istinske patnje - prošarane svim vrstama pokušaja samoopravdavanja, isprika i reakcija - sve dok ne postanemo, po unutrašnjem ukusu, siti od samoopravdavanja, isprika itd. To označava jedan stupanj u radu, određenu tačku u ličnom razvoju."¹³

Gurdijev ovu vrstu iskustava stavlja u njihov teorijski kontekst:

"Tu ponovo deluje Zakon broja tri. Između pozitivnog i negativnog principa mora postojati trenje, patnja. Patnja vodi trećem principu. Sto puta je lakše biti pasivan, tako da se patnja i njeni rezultati dešavaju van vas, a ne u vama. Unutrašnji rezultat se postiže kada se sve odigrava u vama."¹⁴

Sa razvojem razumevanja sebe, mora nastati jedna jasnija koncepcija ličnog cilja. Obavezivanje na "dobrovoljni rad i namernu patnju", uključeno u rad po Gurdijevu, mora se povećati kako se povećava trenje između suštine i ličnosti, jer će inače čovek postati nevoljan da podnese prisutni bol. Lični cilj se može definisati na mnogo raznih načina. On je individualna stvar. Za nekog je to: "Želim da vladam sobom", dok za drugog može biti: "Želim da činim dobro". Ma kako da se cilj postavi, on predstavlja nivo ličnog razumevanja, čovekove orijentacije u radu. Svi ostali motivi, dela i impulsi moraju se sad odmeravati prema tom cilju, i prema njemu se ustanovljuje moral u novom smislu reči, jer se ono što pomaže naš unutrašnji rad sada smatra dobrim, a ono što ne pomaže, mora da otpadne. Taj stav "svesnog egoizma" označava novu fazu u razvoju. Gurdijev je jednoj grupi dao sledeću vežbu:

"Za one od vas koji su već u stanju da svoj cilj pamte automatski, ali nemaju snage da to učine: sedite bar jedan sat sami. Opustite sve mišiće. Dopusnite da vaše asocijacije teku, ali se nemojte utopiti u njima. Recite im: "Ako mi dozvolite da uradim ono što želim sada, kasnije ću vam ispuniti vaše želje". Gledajte na svoje asocijacije kao da pripadaju nekom drugom, da biste sebe sprečili da se sa njima identifikujete.

Na kraju tog sata uzmite komad papira i na njemu zapišite svoj cilj. Učinite taj papir svojim Bogom. Sve drugo je ništa. Izvadite ga iz džepa i čitajte stalno, svakog dana. Na taj način on postaje deo vas, najpre teorijski, kasnije stvarno. Da biste dobili energiju, praktikujte tu vežbu sedenja i umrtvljavanja svojih mišića. Samo kada je posle jednog časa sve u vama mirno, donesite odluku o svom cilju. Ne dopustite asocijacijama da vas progutaju. Da se namerno preduzme neki cilj i da se on dostigne, stvar je koja daje magnetizam i sposobnost da se "čini".¹⁵

Najveća teškoća u pamćenju nečijeg cilja je mnogostrukost, nedoslednost i necelovitost, koja karakteriše stanje volje osobe koja ima mnoštvo "Ja". Pa ipak, iako postoji mnogo "Ja", svaka osoba ima jednu središnju osobinu, osovinu na kojoj počiva

Rad Gurdijeva

struktura ličnosti, odnosno, može se reći, oko koje se ličnost okreće. Glavna osobina je gotovo uvek nevidljiva za samog čoveka, dok drugi ljudi često mogu da daju dovoljno tačnu informaciju o tome. Nadimci nam često daju ključ za glavnu osobinu.

Mada se učeniku često daju nagoveštaji ili druga pomoć, određivanje glavne osobine spajanjem podataka prikupljenim posmatranjem sebe predstavlja, tipično, njegov individualni zadatak. Ponekad učitelj informiše svoje učenike, kao što to opisuje Tomas de Hartman:

"Gurdijev je od prvog dana sa nama razgovarao o ovoj glavnoj slabosti. Videti je i spoznati je vrlo bolno, ponekad čak nepodnošljivo. U ezoteričnim školama, kao što sam spomenuo, ova glavna slabost se ljudima otkriva veoma pažljivo, jer istina o sebi čoveka ponekad može dovesti do takvog očajanja da sebi oduzme život. Duhovna veza sa učiteljem sprečava takvu tragediju. Sveto Pismo govori o momentu uviđanja svoje glavne slabosti kad kaže da, kad vas udare po desnom obrazu, morate da okrenete i levi. Bol koji osetite prilikom otkrivanja svoje glavne mane je poput šoka koji se doživi kad vas udare po licu. Čovek u sebi mora naći snage da od ovoga bola ne pobegne, već da hrabro okrene i drugi obraz, to jest da prihvati i sasluša dalju istinu o sebi."¹⁶

Jednom kada je glavna osobina poznata, ona može da obezbedi ključ za poništavanje ličnosti, tako da je suština relativno jača u svojoj borbi protiv nje. Kada priča o načinu na koji je Gurdijev izneo njihove glavne osobine ljudima iz njegove grupe, Uspenski opisuje sledeći događaj:

"Ne može biti pravog spoljnog pridavanja značaja sve dok je čovek ukorenjen u svojoj glavnoj osobini", rekao je G. "Recimo taj i taj (naveo je ime jednog od nas). Njegova osobina je da *nikad nije kod kuće*. Kako on ma kome ili ma čemu može da prida značaj?..."

Drugome od nas je na pitanje o ovoj osobini odgovorio da on *uopšte ne postoji*.

Rad Gurdijeva

"Razumeš, *ne vidim te*." rekao je G. "To ne znači da si uvek takav. Ali kada si onakav kakav si sada, uopšte ne postojiš."

Trećem je rekao da mu je glavna osobina tendencija da se uvek, sa svima i o svemu raspravlja.

"*Ali ja se nikad ne raspravljam*", odmah je žučno odgovorio ovaj.

Niko nije mogao da se uzdrži od smeha."¹⁷

Kako proučavanje sebe iznosi na svetlost dana činjenice o nečijem pravom funkcionisanju, i kako se ličnost u izvesnoj meri sagledava, ona gubi neka od svojih uporišta u suštini i gubi nešto od svoje snage. U nju se ne može više toliko verovati: identifikacija nije više neizbežno prisutna. Rad koji zahteva izvestan stepen samokontrole počinje da biva moguć, a to uključuje rad u odnosu sa drugim ljudima, drugi pravac rada.

DRUGI PRAVAC RADA

"Najteža stvar za čoveka", kaže Gurdijev, "je da podnese tuda ispoljavanja."¹⁸ Drugi pravac rada obezbeđuje posebne uslove u naporu da se postane svestan sopstvenog pristupa odnosima sa drugim ljudima, kao i mogućnosti za vežbanje novih načina da se bude sa drugima.

Uobičajene reakcije fizičkog tela mogu biti predmet detaljnog proučavanja, modeli emocionalnog reagovanja mogu se podvrci posmatranju i analizi. Oni su bili predmet psihoanalitičkih istraživanja od njihovih početaka. Rad po Gurdijevu se, međutim, radikalno razlikuje od psihoterapije, grupa za razvoj i drugih pokreta za razvoj ljudskih potencijala, po svom insistiranju da su negativne emocije potpuno nepotrebne i da možemo suzbiti njihovo spoljno izražavanje (mada ih iznutra posmatramo) bez opasnosti da ćemo izazvati nepoželjno kompenzaciono prilagodavanje u nekom drugom modelu ponašanja. Suzbijanje negativnih emocija predstavlja pripremu za rad na drugom svesnom šoku. Stoga će se od onih koji su započeli da vežbaju

pamćenje sebe na kraju zatražiti da ne izražavaju negativna osećanja (za koja čak i relativno površan pogled pokazuje da predstavljaju veliku većinu svih emocionalnih iskustava koja se u svakodnevnom životu obično doživljavaju). Nikol govori o počecima ovog procesa:

"Podsetiću vas na prvi korak - od nas se, naime, ne traži dopadanje, već da prestanemo sa nedopadanjem i svim ograncima tog osećanja. To predstavlja jedan veoma praktičan početak. Kasnije, kada osetite prisustvo negativnog osećanja u sebi, kao stranu supstancu, akutno kao bol u stomaku, iz sopstvenih čete razloga težiti da radite na sebi i da svoje unutrašnje stanje preobrazite radi vlastitog unutrašnjeg zdravlja."¹⁹

Suzbijanje spoljnih manifestacija negativnih osećanja predstavlja krajnje težak zadatak, koji borbu između suštine i ličnosti intenzivira na način koji je često upravo bolan. "Velika je stvar izdržati ispoljavanje drugih", naglašavao je Gurdijev. "To je poslednja stvar za čoveka. To može samo savršen čovek. Počnite tako što ćete za svoj cilj, ili svog Boga, uzeti sposobnost da podnesete jedno ispoljavanje jedne osobe koje sada ne možete da podnesete bez nervoze. Ako "želite", "možete". Bez "želje" nikad "ne možete". Želja je najmoćnija stvar na svetu. Sa svesnom željom sve dolazi."²⁰

Kako suština sazreva, standardizovani modeli osećanja stečeni od roditelja i učitelja slabe: u Frojdovim terminima, kontrola super-ega se smanjuje. Počinju da se pojavljuju prava osećanja, menjajući kvalitet emocija prema drugima i prema sebi. Svesna želja postaje moguća, a tada moguća može biti i molitva. Prema Nikol, među znake podizanja emocionalnog života na viši nivo spadaju i "promena osećanja Ja" i "sposobnost kontrole nižih emocija".²¹ Vratimo se metafori o kočiji, konju i putniku:

"Moramo da shvatimo razliku između slučajnog putnika i gospodara kočije. "Ja" je gospodar, ukoliko imamo "Ja". Ukoliko ga nemamo, uvek neko sedi u kočiji i izdaje naređenja vozaču. Između putnika i vozača postoji supstanca

koja vozaču omogućava da čuje. Da li je ta supstanca tu ili nije, zavisi od mnogih slučajnih stvari. Moguće je da te supstance nema. Ako se supstanca nakupila, putnik može da izdaje naređenja vozaču, ali vozač ne može da naređuje konju, i tako dalje. U jednom trenutku možete, u drugom ne možete, sve zavisi od količine supstanca koja je prisutna. Sutra možete, danas ne možete. Ova supstanca predstavlja rezultat mnogih stvari.

Jedna od ovih supstanci se formira kada patimo. Patimo kad god nismo mehanički mirni. Postoje razne vrste patnje. Na primer, hoću nešto da vam kažem, ali osećam da je bolje ne reći ništa. Jedna strana hoće da kaže, druga hoće da čuti. Ova borba proizvodi određenu supstancu. Postepeno, ta se supstanca sakuplja na određenom mestu."²²

Kada se ljudi okupljaju iz ma kog razloga, rastu mogućnosti da se pati na ovaj način. Gurdijev je to čak i izazivao. Fric Peters opisuje kako je Gurdijev plaćao jednog čoveka "koji je bez svesnog napora izazivao trenje u svima oko sebe da živi u Prijeru"²³. Rad po Gurdijevu nastavlja sa ovim oblikom pomoći tako što ohrabruje saradnju u mnogim vrstama fizičkog rada i zanatskih i umetničkih poduhvata koje grupa preuzima. Tokom ovih perioda zajedničkog rada ličnosti se neizbežno sukobljavaju. Ponekad se zadaju specijalni zadaci, koji deluju tako da izoštravaju ili dele pažnju, kao što je, recimo, brojanje unapred ili unazad po različitim obrascima za vreme rada. Spoljno pridavanje značaja, koje se može smatrati fundamentalnom vežbom u vežbanju ljubavi, obezbeđuje dalje informacije o modelima emocionalnog funkcionisanja, budući da pokušaj da se ponašamo na ovaj način jako slabi paranoju i egocentričnost ličnosti. Ako je doživljena patnja dovoljno jaka, omotač svesnosti, koji leži uspavan u podsvesnom delu svakog bića, može biti otvoren kako bi omogućio bljesak, ma kako kratak, onoga što bi mogla biti prava moralnost - nezavisna od kulturnih tradicija ili običaja.

Spoljno pridavanje značaja odgovara na tuđe želje ili potrebe bez unutrašnje identifikacije. Onaj ko je relativno svestan može da se uskladi sa onima koje sreće, umesto da bespomoćno reaguje na svet.

"Radu nije potrebno ništa spoljno. Neophodno je samo unutrašnje. Spolja bi čovek u svemu trebalo da igra neku ulogu. Spolja bi trebalo da bude glumac, jer inače ne odgovara zahtevima života. Jedan voli jedno; drugi voli drugo: ako hoćete da budete prijatelj obojici i da se ponašate na jedan način, jednom od njih se to neće dopasti. Ako se ponašate na drugi način, to se neće dopasti drugome. Sa jednim treba da se ponašate onako kako on to voli, a sa drugim onako kako on voli. Tada će vam život biti lakši."²⁴

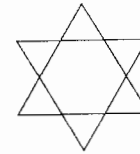
Obični ljudi postupaju po unutrašnjem diktatu. Onaj ko je probuđen postupa bez izbora, u skladu sa svešću o onome što odgovara konkretnoj situaciji. Lična biografija, na kojoj je zasnovana sva negativnost, potpuno se sagledava, a energija koja se na ovaj način oslobađa na raspolaganju je za drugi svesni šok - koji upotpunjava asimilaciju hrane, vazduha i utisaka karakterističnu za razvijeno ljudsko biće.

TREĆI PRAVAC RADA

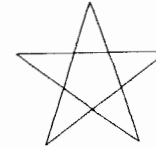
O prvom pravcu rada možemo misliti kao o nečem skoncentrisanom na pojedinca, budući da se pojedinac koncentriše na lični proces, kako bi stekao svesnost i povećao nivo bića. Drugi pravac rada obuhvata odnose, interakciju sa drugim ljudima, ali pažnja je još uvek usredsređena na individualne modele reagovanja na druge i na društveni kontekst. I na prvom i na drugom pravcu rada slede se uputstva učitelja. Na trećem pravcu rada, koji predstavlja rad u korist ideja samoga rada, dopušta se, pa čak i ohrabruje inicijativa, a lični rast ili dobit ne predstavlja glavno središte napora.

Na trećem pravcu rada vodi se računa o potrebama i zahtevima organizacije, grupe ljudi koji su se okupili kako bi radili na sebi. Suštinu trećeg pravca rada predstavlja nesebično služenje, a pošto svaki nesebični postupak prevazilazi sposobnosti ljudskih bića na uobičajenim nivoima svesti, ovaj pravac rada ne može angažovati nikakav trajni napor sve dok ličnost nije bar u izvesnoj meri razoružana, a nivo svesti poboljšan.

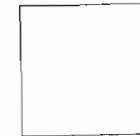
HARMONIČNI RAZVOJ LJUDSKOG BIĆA²⁵

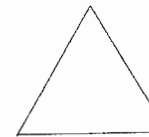
Biće koje je u sebi potpuno i nezavisno od spoljnih šokova, usavršeno biće, otelevljava *Solomonov pečat*. Sa pentagramom zatvorenim u sebi - što će reći, sa centrima koji su u stalnom skladu - fizički savršeno ljudsko biće dolazi u kontakt sa višim centrima, koji uvode princip koji nedostaje i dovode do direktne i stalne veze sa objektivnom svešću.

Dovodenje rada svih pet centara u sklad predstavlja jedno od značenja *konstruisanja pentagrama*.

Jačanje odluke da se radi u pravcu svesnosti, a protiv mehaničnosti, i uvođenje ove odluke u sve događaje koji su ranije bili slučajni, stvara trajnu rezultantu u vremenu, *preobražavajući trojstvo u četvorostrukost*.

Stvaranje *trajnog trećeg principa*, borba za svest, preobražava dvojstvo u trojstvo. Donosi se određena odluka da se radi protiv mehaničnosti, zasnovana na spoznajni vlastitog stanja.

Obično ljudsko biće predstavlja dvojstvo: sve što doživljava podeljeno je u suprotnosti. Zahvaljujući samoobmani čovek ono što je mehaničko vidi kao svesno, a ono što je podeljeno kao jedinstveno i celovito.

POKRETI

Pokreti ritmičke gimnastike i plesova koje je Gurdijev iz azijskih izvora prilagodio za upotrebu u radu, imaju dvostruku svrhu, koja se sastoji u tome da se prenese određena vrsta znanja, i u tome da se ponudi sredstvo za postizanje harmoničnog stanja

Rad Gurdijeva

1.

4.

2.

Eneagram

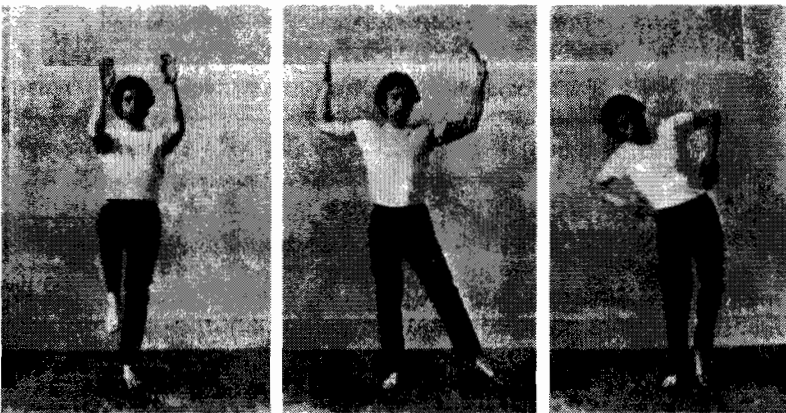
GURDIJEVLJEVI POKRETI: Osnovne pozicije dva od mnogih svetih plesova koje je Gurdijev doneo sa Istoka. Pokreti su izvedeni ritmično sa muzičkom Pratljom

Broj 17

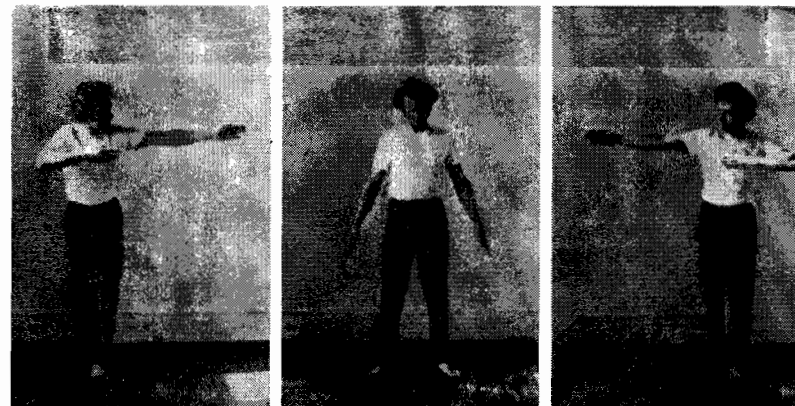
1.

2.

3.

Rad Gurdijeva

8.

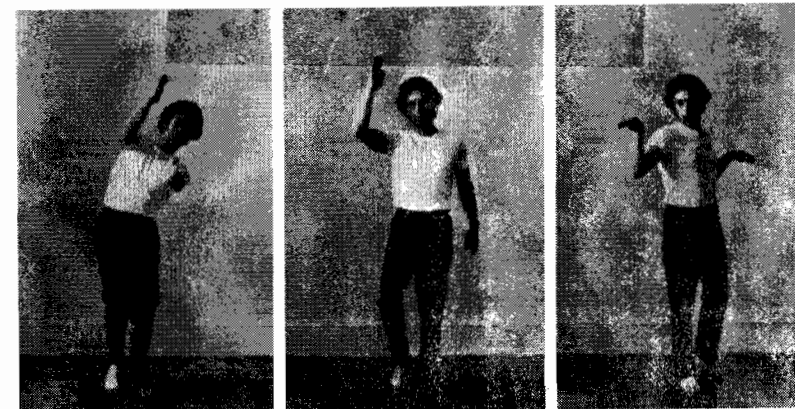
5.

7.

4.

5.

6.

Rad Gurdijeva

Iz "Pete obavezujuće vežbe"

**GRUPA IZVODI GURDIJEVLJEVE POKRETE
POD AUTOROVIM VODSTVOM**

Medupoložaji iz plesa zvanog "Gospode imaj milosti"

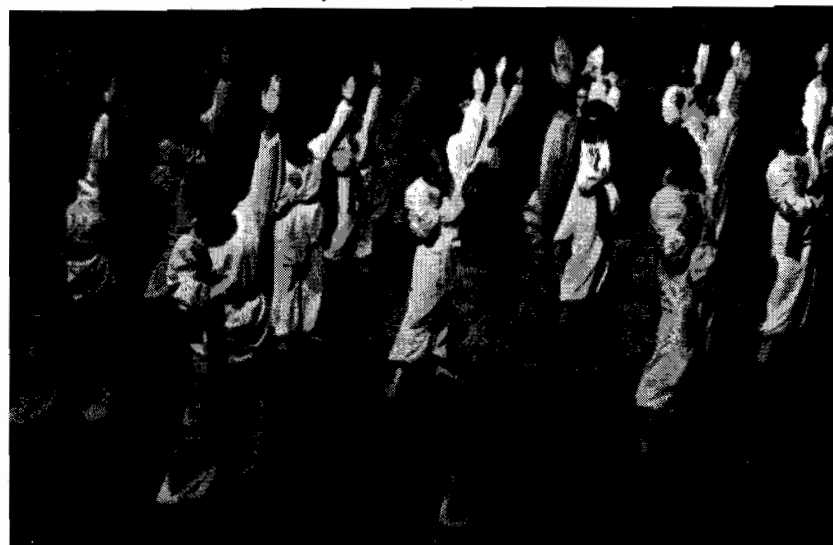

Rad Gurdijeva

Iz "Šest pozicija"

Iz "prve obavezujuće vežbe"

bića. Oni predstavljaju neku vrstu meditacije u pokretu, a takođe imaju i osobine umetničke forme i jezika. Korpus Gurdijevljevih pokreta sastoji se od mnogo različitih vrsta plesova: ima šest obaveznih vežbi, koje svako treba da nauči; derviški plesovi, koji zahtevaju čvrstinu i izdržljivost, samo za muškarce; nežni i lepi plesovi za žene; molitve u pokretu, sa složenom i simboličnom koreografijom; plesovi u kojima postoji govorni element, kao "Gospode, smiluj se!" ili "Majko, Oče, Sestro, Brate"; lagani plesovi puni poštovanja i neverovatno precizni i aktivni plesovi. Oni potiču iz Turkeстана, Tibeta, Avganistana, Kafirstana, Čitala, Čiana, Transkaspije i Turske.

Prilikom vežbanja ovih pokreta ulaže se napor u podelu pažnje i pamćenje sebe, jer glava, ruke, šake i stopala često moraju da slede različit ritam, a bez izvesnog nivoa svesti je sasvim nemoguće da se ovo izvede. U ispravnom izvodenju pokreta učestvuju pravilan rad centara i postojana pažnja. Jedan trenutak nepažnje, jedna greška, može izazvati prestanak namernog mišljenja i podsetiti igrača da ne može da porekne pad svesnosti.

Gurdijevljevi pokreti predstavljaju jedinstven doprinos mogućnostima onih koji su, bar u izvesnoj meri, u stanju da meditiraju dok sede mirno i u tišini i koji su spremni da svoje stanje usredsredene pažnje prošire na jedan aktivniji milje. Ovi pokreti su vezani za muziku, koja angažuje emocionalni centar, uz napor intelektualnog centra da sledi preporučene obrasce i motoričko - instinktivnog nivoa funkcionisanja, da se suprotstavi svim ličnim i osobenim sklonostima, izvodenjem neuobičajenih položaja i gestova.

Uslovljavanje koje je trajalo čitavog života zatvara svakog pojedinca u njegov vlastiti repertoar misli, osećanja i fizičkih stavova. U uobičajenom budnom stanju svaka vrsta misli je neizbežno povezana sa izvesnom vrstom emocionalnog tona i držanjem tela. Ako je jedno od toga prisutno, ostalo sledi. Broj ovih položaja, koraka i gestova je, štaviše, sasvim ograničen: tipična odrasla osoba veoma verovatno neće zauzeti nikakav nov i neuobičajen položaj, te je stoga jednako neverovatno i da će iskusiti ma kakvo emocionalno stanje koje joj nije poznato, niti pak izmenjena stanja svesti, ukoliko se ne učini nešto da se ovaj

začarani krug razbije. Savremena psihološka misao je to prijetila: Rajhova vegetoterapija, bioenergetika, Aleksandrova tehnika i Olfing predstavljaju neke od metoda razvijenih za oslobađanje fizičkog tela iz njegovih uslovljenih ograničenja, čime se uvećavaju i obogaćuju intelektualne i emocionalne mogućnosti. Još jedan od tih sistema je Feldenkrajs sistem, prvi put javno demonstriran u Gurdijev centru u Komb Springsu u Engleskoj.

Gurdijevljevi pokreti ovaj krug razbijaju time što zahtevaju da se plesač kreće na neprirodan i neuobičajen način, kakav se u uobičajenom životu retko vida. Moraju se, na primer, jednovremeno pokretati desna ruka i noga, ili se pak oči moraju okrenuti u pravcu suprotnom od onoga u kome se okreće glava. U svakom od ovih pokreta se upućuje izazov uobičajenim vidovima fizičkog izražavanja, i moguć je nastanak jedne nove slobode.

Svi naši pokreti su automatski; većina ih je nesvesna. Pošto nikada ne možemo da izmenimo repertoar mišljenja i osećanja bez izmene položaja, i pošto sama priroda zahteva da se pažnja usmeri na ono što je nesvesno, čini da osoba ovu šemu ne može da razbije sama, već samo uz spoljnu pomoć, izvesni Sufi redovi koriste vežbu "Stop!" u kojoj se na učiteljevu komandu sve momentalno zamrzava. Gurdijev je ovaj metod, kao i pokrete, koristio za proučavanje fizičkih ispoljavanja.

"Nemehaničko proučavanje sebe moguće je jedino uz pomoć vežbe "Stop!" pod vodstvom čoveka koji ovu vežbu razume.

Pokušajmo da pratimo šta se događa. Čovek hoda, ili sedi, ili radi. U tom trenutku začuje signal. Pokret koji je započeo prekinut je iznenadnim signalom, odnosno naredbom da stane. Telo mu postaje nepomično i zarobljeno *usred prelaska iz jednog položaja u drugi, u pozi u kojoj u običnom životu nikad ne ostaje*. Kada se oseti u ovom stanju, to jest u položaju na koji nije navikao, čovek sebe i nenamerno posmatra sa jedne nove tačke gledišta, vidi i posmatra sebe na jedan nov način. U ovom neuobičajenom položaju je u stanju da misli na nov način, da oseća na nov način, da spozna sebe na nov

način. Tako se razbija krug starog automatizma. Telo uzalud pokušava da poprimi neki uobičajen udoban položaj. Čovekova volja, aktivirana voljom učitelja to, međutim, sprečava."²⁶

Gurdijev je vežbu "Stop!" prilikom svoje prve posete Americi 1924. demonstrirao pred velikom publikom. Njena današnja upotreba u grupama koje rade po Gurdijevu ograničena je zahtevom da je može koristiti samo učitelj na nivou koji mu omogućava potpunu empatiju sa svakim učenikom u svakom položaju, jer inače može biti opasna po nerve i krvne sudove. Vežbe pokreta su manje rizične.

DVE VRSTE UMETNOSTI

objektivna	Subjektivna
Svesna.	Nesvesna.
Stvara je umetnik koji zna šta i zbog čega radi.	Stvara se.
Na svakog ostavlja jednak utisak i proizvodi istu određenu reakciju, uz varijacije koje zavise jedino od nivoa ličnog razvoja.	Na ljude deluje u skladu sa asocijacijama.
Sadrži tačno ono što umetnik želi.	Ono što sadrži zavisi samo od slučaja.
Njen cilj predstavlja prosvetljenje, odnosno Istina, preko emocionalnog iskustva primaoca.	Svrha joj je izražavanje umetnikovog "Ja".
Potiče od objektivne svesti, makar samo u bljeskovima, koje umetnik koristi jedinstveno i uz kontrolu. Mogući primeri: velika piramida, rane gotske katedrale, Notr Dam, u Remsu i u Sartru, muzika ukrotitelja zmija koja deluje "unutrašnjim oktavama" jedne note koja se drži, drevna statua Zeusa Olimpijskog, drama o životu Isusovom, dvanaest Budinih dela	Potiče iz umetnikovih asocijacija. Mogući primeri: sva muzika, ples, slikarstvo, vajarstvo, poezija i proza koja na ljude različito deluje i nema makar nešto od nameravanog dejstva na sve. Sva dela koja ne potiču iz svesnih izvora.

Pored svoje vrednosti u proučavanju fizičkog ispoljavanja, ovi pokreti se smatraju i jednim oblikom objektivne umetnosti. Objektivna umetnost dolazi iz svesnih izvora i proizvodi svoje nameravano dejstvo na učesnike i publiku bez razlike - ili sa razlikom koja zavisi samo od stupnja ličnog razvoja. Poput nekih

oblika plesova sa Balijsa, iz Indonezije, ovi pokreti često predstavljaju neku vrstu telesnog semafora, odnosno simbolički metod komunikacije. Svaki položaj ima vlastito značenje, i pretpostavlja se da ga mogu protumačiti oni koji su u ovaj kod upućeni.

Mada ovi pokreti potiču iz mnogih izvora, glavni od njih je skriveni manastir u Hindukušu, u koji je Gurdijev bio odveden, i u kome je video sveštenice - plesačice koje svetim plesovima u hramu podučavaju uz jedan vrlo neobičan instrument:

"Spoljni izgled ovih čudnovatih aparata je na prvi pogled odavao utisak da su veoma drevne izrade. Bili su načinjeni od abonosa, ukrašenog slonovačom i sedefom. Kada se nisu koristili i kada su stajali svi zajedno, podsećali su na nekakvo "vasnelijansko drvo" sa granama koje su sve nalik jedna na drugu. Kada smo bolje pogledali, videli smo da se svaki aparat sastoji od glatkog stuba, višeg od čoveka, fiksiranog na tronošcu. Iz ovog stuba su, na sedam mesta, izlazile specijalno izrađene grane, koje su sa svoje strane bile podeljene na sedam delova različitih dimenzija, pri čemu je svaki naredni deo bio manji i uži, srazmerno svojoj udaljenosti od glavnog stuba..."²⁷

Noviju priču o manastiru koji bi morao biti isti taj daje nam Desmond Martin:

"Daleko najimpresivnije je bilo jedno drvo izrađeno od zlata i drugih metala, koje mi se činilo neverovatno lepim i koje me je podsetilo na vavilonska umetnička dela koja sam video u muzeju u Bagdadu. Služilo je za pokazivanje položaja koje derviši poprimaju u svojim vežbama nalik na jogu i koje su ovi, izvodeći ih uz specijalnu muziku, proučavali radi svog ličnog razvoja."²⁸

To je bio manastir bratstva Sarmoun, Sufi reda čije su ideje o materijalnosti znanja i univerzalnim zakonima možda i izvor osnovnih principa Gurdijevljeve kosmologije.

način. Tako se razbija krug starog automatizma. Telo uzalud pokušava da poprimi neki uobičajen udoban položaj. Čovekova volja, aktivirana voljom učitelja to, međutim, sprečava."²⁶

Gurdijev je vežbu "Stop!" prilikom svoje prve posete Americi 1924. demonstrirao pred velikom publikom. Njena današnja upotreba u grupama koje rade po Gurdijevu ograničena je zahtevom da je može koristiti samo učitelj na nivou koji mu omogućava potpunu empatiju sa svakim učenikom u svakom položaju, jer inače može biti opasna po nerve i krvne sudove. Vežbe pokreta su manje rizične.

DVE VRSTE UMETNOSTI

objektivna	Subjektivna
Svesna.	Nesvesna.
Stvara je umetnik koji zna šta i zbog čega radi.	Stvara se.
Na svakog ostavlja jednak utisak i proizvodi istu određenu reakciju, uz varijacije koje zavise jedino od nivoa ličnog razvoja.	Na ljude deluje u skladu sa asocijacijama.
Sadrži tačno ono što umetnik želi.	Ono što sadrži zavisi samo od slučaja.
Njen cilj predstavlja prosvetljenje, odnosno Istina, preko emocionalnog iskustva primaoca.	Svrha joj je izražavanje umetnikovog "Ja".
Potiče od objektivne svesti, makar samo u bljeskovima, koje umetnik koristi jedinstveno i uz kontrolu. Mogući primeri: velika piramida, rane gotske katedrale, Notr Dam, u Remsu i u Sartru, muzika ukrotitelja zmija koja deluje "unutrašnjim oktavama" jedne note koja se drži, drevna statua Zeusa Olimpijskog, drama o životu Isusovom, dvanaest Budinih dela	Potiče iz umetnikovih asocijacija. Mogući primeri: sva muzika, ples, slikarstvo, vajarstvo, poezija i proza koja na ljude različito deluje i nema makar nešto od nameravanog dejstva na sve. Sva dela koja ne potiču iz svesnih izvora.

Pored svoje vrednosti u proučavanju fizičkog ispoljavanja, ovi pokreti se smatraju i jednim oblikom objektivne umetnosti. Objektivna umetnost dolazi iz svesnih izvora i proizvodi svoje nameravano dejstvo na učesnike i publiku bez razlike - ili sa razlikom koja zavisi samo od stupnja ličnog razvoja. Poput nekih

oblika plesova sa Balijsa, iz Indonezije, ovi pokreti često predstavljaju neku vrstu telesnog semafora, odnosno simbolički metod komunikacije. Svaki položaj ima vlastito značenje, i pretpostavlja se da ga mogu protumačiti oni koji su u ovaj kod upućeni.

Mada ovi pokreti potiču iz mnogih izvora, glavni od njih je skriveni manastir u Hindukušu, u koji je Gurdijev bio odveden, i u kome je video sveštenice - plesačice koje svetim plesovima u hramu podučavaju uz jedan vrlo neobičan instrument:

"Spoljni izgled ovih čudnovatih aparata je na prvi pogled odavao utisak da su veoma drevne izrade. Bili su načinjeni od abonosa, ukrašenog slonovačom i sedefom. Kada se nisu koristili i kada su stajali svi zajedno, podsećali su na nekakvo "vasnelijansko drvo" sa granama koje su sve nalik jedna na drugu. Kada smo bolje pogledali, videli smo da se svaki aparat sastoji od glatkog stuba, višeg od čoveka, fiksiranog na tronošcu. Iz ovog stuba su, na sedam mesta, izlazile specijalno izradene grane, koje su sa svoje strane bile podeljene na sedam delova različitih dimenzija, pri čemu je svaki naredni deo bio manji i uži, srazmerno svojoj udaljenosti od glavnog stuba..."²⁷

Noviju priču o manastiru koji bi morao biti isti taj daje nam Desmond Martin:

"Daleko najimpresivnije je bilo jedno drvo izrađeno od zlata i drugih metala, koje mi se činilo neverovatno lepim i koje me je podsetilo na vavilonska umetnička dela koja sam video u muzeju u Bagdadu. Služilo je za pokazivanje položaja koje derviši poprimaju u svojim vežbama nalik na jogu i koje su ovi, izvodeći ih uz specijalnu muziku, proučavali radi svog ličnog razvoja."²⁸

To je bio manastir bratstva Sarmoun, Sufi reda čije su ideje o materijalnosti znanja i univerzalnim zakonima možda i izvor osnovnih principa Gurdijevljeve kosmologije.

ULOGA FIZIČKOG RADA U RADU

Savremeni ljudi su, naročito ako su obrazovani i žive u gradovima, izgubili mogućnost da se angažuju u onoj vrsti fizičkog rada za koji je ljudski organizam razvijen. Istinski fizički napor pomaže centrima da rade onako kako bi trebalo i da prestanu da se međusobno ometaju. To stvara mogućnost za harmoniju. Stoga ljudi koji rade na sebi u skladu sa Gurdijevljevim učenjem stvaraju mogućnosti za obavljanje poljoprivrednih radova, građevinskih radova i drugih teških poslova kako bi normalizovali telesne funkcije. Ima nekih stvari koje su telu moguće jedino kad je opterećeno zahtevima koji traže veliku pažnju i veliki utrošak energije, uz nedovoljno spavanje. Pod takvim stresom, centri nemaju više mesta za pogrešan rad. Šta više, napori koji se čine do tačke iscrpljenosti, pa i preko nje, mogu omogućiti pristup specijalnom rezervoaru energije koji Gurdijev naziva "velikim akumulatorom" nasuprot malim, perifernim rezervoarima energije iz kojih obično može da se crpi energija:

"Mali akumulatori su dovoljni za uobičajene, svakodnevnne poslove. Energija iz ovih malih akumulatora, međutim, nije dovoljna za rad na sebi, za unutrašnji rast, i za napore koji se traže od čoveka koji stupa na put.

Moramo naučiti da energiju crpemo direktno iz velikog akumulatora."²⁹

Ovaj veliki akumulator obezbeđuje novi podsticaj koji dolazi kada čovek, iznuren ogromnim naporom penjanja na planinu, ili boreći se sa umorom dok cele noći neguje bolesnika, iznenada oseti priliv energije i snage koji mu omogućuje da nastavi kao posle osvežavajućeg sna. Mada tokom dana, odnosno noći, prelazimo sa jednog malog akumulatora na drugi, prelazak na veliki akumulator, do koga dolazi pri velikoj iscrpljenosti, otvara mogućnost za činjenje izuzetnih napora, nemogućih u uobičajenom stanju, koji imaju sposobnost da nam, poput moćnog

prvog stepene rakete, omogućće oslobađanje od zakona koji nas sada vezuju za zemaljski nivo.

ISKUSTVENE VEŽBE

Rad na sebi u skladu sa Gurdijevljevim učenjem je individualan i empiriski. Rezultati su direktno srazmerni razumevanju. Ništa ne mora da se prihvati dok se ne dokaže ličnom proverom, a slepa vera, zapravo, nije u skladu s osnovnom orijentacijom ovoga rada.

"Na Četvrtom se putu ne traži nikakva "vera". Naprotiv, vera ma koje vrste je suprotna Četvrtom putu", insistirao je Gurdijev. "Na Četvrtom putu čovek mora da bude zadovoljan istinitošću onoga o čemu mu se govori. I sve dok nije zadovoljan, ne mora ništa da čini"³⁰

Imajmo na umu osnovnu pretpostavku da je svest kakvu poznajemo u običnom budnom stanju vrlo ograničena i nedosledna. Uspenski je to demonstrirao prilikom predavanja:

"Uzmite sat i pogledajte sekundaru, *nastojeći da budete svesni sebe*, i koncentrišite se na misao: "Ja sam Petar Uspenski, ja sam sada ovde". Pokušajte da ne mislite ni na šta drugo, naprosto sledite kretanje sekundare i budite svesni sebe, svog imena, svoga postojanja, i mesta na kom se nalazite. Odstranite sve druge misli.

Ako ste uporni, to ćete biti u stanju da činite *dva minuta. To je granica vaše svesnosti*. A ako ubrzo pokušate da ponovite ovaj eksperiment, videćete da vam je teže nego prvi put."³¹

A. R. Oridž. koji je mnogo godina rukovodio radom po Gurdijevu u Njujorku, drugom je prilikom dao ova dodatna uputstva:

"A sad učinite drugi korak. Usredsredivši se kao i maločas, u sebi brojte lagano od deset do jedan, dok sekun-

dara ne obide jedan krug. Ovo zahteva dvostruku pažnju. Istovremeno posmatrate kretanje i namerno brojite. To najpre može biti lako, ali činite to iznova, sve dok vam ne postane teško. *A onda ga uradite!* Ovo je veoma važan savet."³²

Ova se vežba može sve više usložnjavati, sve dok granice pažnje ne postanu jasno uočljive. Pošto nam je pažnja tako nedosledna, i pošto je ono što činimo tako često iskrivljeno identifikacijom, može nam biti teško i da zamislimo u kojoj meri reagujemo mehanički i nesposobni smo da postupimo ne samo kao reakcija na nešto - već da "činimo". Da bi zaista bio nepristrasan svedok, čovek se mora u izvesnoj meri distancirati od ličnog angažovanja u svom vlastitom životnom iskustvu. Oridž opisuje proceduru oživljavanja događaja dana koja bi, ako se redovno vežba, trebalo da pruži puno informacija, koje bi obogatile razumevanje ljudske mehaničnosti. Evo sažete verzije te tehnike:

"Pre no što podete na spavanje, lagano u sebi brojte niz brojeva, unapred i unazad, na primer 2, 4, 6, 8, 10 - 10, 8, 6, 4, 2. Nastavite ritmički ovo ponavljanje. Pošto ste ostvarili ovo ritmičko kretanje, gotovo automatski, ali nikad sasvim automatski, pokušajte da zamislite sebe onako kako ste izgledali kada ste ustali tog jutra.

Probudili ste se, izašli ste iz kreveta, krenuli ste da se obučete, da doručkujete, da pročitate novine, da uhvatite autobus. Pokušajte da sledite ovaj niz svojih slika iz časa u čas kao da razvijate film. Vežba će vam najpre izgledati teška. Neophodnost da se broji bez prekida će vas u ovoj fazi uznemiravati. Pa ipak, nastavite; činjenica je, naime, da brojanje zaokuplja misleći um i tako prirodno omogućava vizuelnoj memoriji da lakše radi... Mišljenje ne samo da ometa vizuelno predstavljanje, već na suptilan način, ali sigurno, falsifikuje ove slike."³³

Prema Oridžu, druge teškoće na koje se može naići jesu prekidi zbog grešaka u pamćenju koje svako doživljava, kao i verovatna mogućnost da kad razmišljanje i briga (glavne kom-

ponente unutrašnjeg monologa koji ispunjava uobičajenu budnu svest) prestanu ili se drastično smanje, san vežbu može da okonča pre nego što je pregled dana završen. Ako se ovaj večernji pregled svakodnevnih aktivnosti dosledno vežba, može se desiti da trenuci samoposmatranja počnu spontano da se javljaju tokom dana. Središte svesti se može pomerati u vremenu, tako da se povremeno pojavi ovde i sada, umesto u sećanju ili anticipaciji. Na toj tački može da započne prikupljanje podataka o misaonim, emotivnim i osečajnim funkcijama. Trenuci samoposmatranja, ili snimci, mogu sadržati gestove, tonove glasa, izraze lica, i uobičajene odnose sa drugima, koji daju kolekciju u kojoj se raspoznaju modeli funkcionisanja koji svakog od nas čine prepoznatljivom individuom. Kad iz velike kolekcije ovih snimaka postanu jasni detalji mehaničkog funkcionisanja, moći će da se prepoznaju štetni i neefikasni oblici reagovanja, a možda će biti očigledno i šta sa njima da se čini (ako uopšte može nešto da se čini). Tokom svakog koraka u ovom procesu, napredak mora biti zasnovan na razumevanju koje je toliko lično da se ne može zaboraviti, niti osporiti. Al Gazali je ovo na težak način naučio, kada mu je razbojnik sve ukrao, uključujući beleške sa predavanja koje je jako čuvao. Tada je izjavio. "Znanje koje se može ukrasti ne vredi ni imati." Ali da skratimo. Izvesno proučavanje sebe se može izvesti i na svoju ruku, ali kako Sufi kažu, "Onoga koga niko ne vodi, vodi Šejtan." Posmatranja načinjena bez konteksta škole moraju neizbežno biti predmet falsifikovanja na koje je Oridž upozorio; misleći um je prepun predrasuda i trikova iskrivljavanja koji čine da ove predrasude ili sklonosti čoveku izgledaju kao čista istina. Vežbe na svoju ruku su dobre za početak, ali ne i za glavni deo rada.

Teško da ima potrebe da vam puno govorim o značaju autoriteta. Samo je veoma mali broj civilizovanih osoba u stanju da postoji bez oslanjanja na druge, ili čak sposobna da dode do nezavisnog mišljenja. Ne može se preuveličati intenzitet čovekove unutrašnje neodlučnosti i vapaja za autoritetom.

—Sigmund Frojd

Nivo najposvećenijih učenika Gurdijeva i Uspenskog bio je veoma visok. Da bi proučavao ovaj pokret, niko neće morati da se bavi intelektualnom sirotinjom.

—J. B. Pristli

*Ne gledaj moj spoljni oblik,
Već uzmi ono što mi je u ruci.*

—Maulana Dželaludin Rumi

VI

ŽIVA TRADICIJA

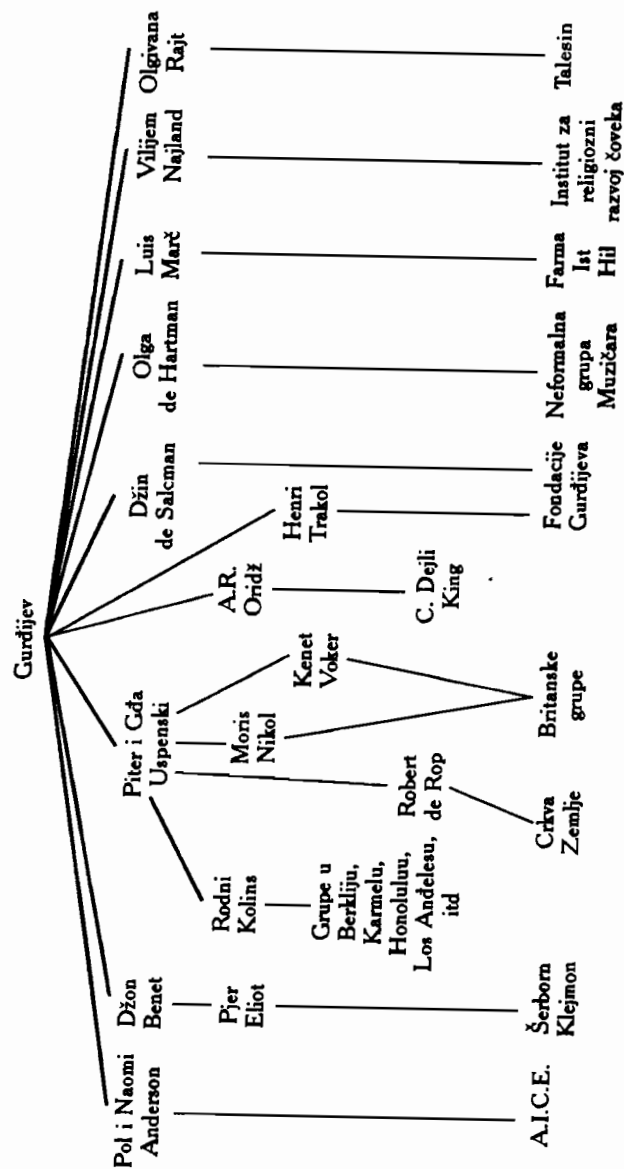
"Šta se nakon smrti učitelja događa sa njegovim učenicima i sa učenjem koje im je preneo? O kakvoj vrsti učitelja i kakvoj vrsti učenika ovde govorimo? Ako, kada zvono zazvoni, ustanove kult, postanu sektaši, ili fanatični, zamrznu njegovu misao i kodifikuju njegove i najmanje izjave - može li takva situacija imati kakve veze sa pravim učiteljima?"¹

Prema nekima, Gurdijevljevi neuspeh je bilo to što nikad nije obučio ni jednog učenika sposobnog da razume šta se od njega očekuje. Prema drugima, Gurdijevljeva tradicija je još uvek živa, i znalački je neguju oni koji razumeju ovaj rad i njegovo značenje. Bilo kako bilo, ima puno Gurdijevljevih grupa, a oni koji to zaista žele mogu da okuse njihove plodove.

GURDIJEVLJEVI ZAVODI

Krajem oktobra 1949. godine, u Američkoj bolnici u Parizu, Gurdijev je umirući proveo sate u privatnom razgovoru sa Žanom de Salcman, koja je, zajedno sa svojim pokojnim mužem Alek-

UČENJE GURĐIJEVA: NEKE LINIJE PRENOSA

Živa Tradicija

sandrom, bila njegov učenik od najranijih dana u Tiflisu i Carigradu. Od tog doba gđa de Salcman bila je vođa mreže Gurdijevljevih Zavoda širom sveta. Nema sumnje da oni koji žele da uđu u rad Gurdijeva treba da ozbiljno pokušaju da stupe u vezu sa jednim od tih Zavoda. To se može učiniti ako se napiše pismo izdavaču dela Gurdijeva. Postati član nekog od Zavoda Gurdijeva uključuje prisustvovanje grupnim sastancima jednom nedeljno. Njih obično predvodi neko ko je učio od nekog drugog ko je opet učio direktno od samog Gurdijeva. Grupe obično rade po sistemu pitanja i odgovora: čuti se dok neko ne upita nešto, a onda vođa grupe odgovara na pitanje, pa se opet između pitanja čuti. Učenici se trude da se saberu kako bi svaki delić pažnje usmerili na ta pitanja i odgovore, koja treba da se odnose na praktične aspekte proučavanja sebe i značenje pokušaja u unutrašnjem radu. Pošto teme razgovora potiču od članova grupe pre nego od učitelja ili vođe, grupa dobija tačno onoliko koliko zahteva njen kolektivni nivo razumevanja.

Obično se posle nekoliko meseci razgovora dopušta da se proučavaju pokreti. Uz to, može biti još čitanja Gurdijevljevih dela, objavljenih i neobjavljenih, koja su dostupna svim članovima grupe, kao i rada na imanjima ili nekim odmaralištima gde male grupe rade pod vodstvom učitelja i starijih učenika.

UDRUŽENJE GURĐIJEVA

Za one koji se ozbiljno interesuju, s vremena na vreme postoje prilike da se pohađaju sastanci i grupe koje proučavaju. Princip ovog učenja je, međutim, da će samo oni koji sami ulože napor da nadu grupu biti spremni da je slede. Zahtevi se mogu uputiti na adresu: The Gurdjieff Society Limited BM 4752 London WC1V 6XX. Veliki centri postoje u Parizu i Njujorku.

Izvan mreže Zavoda Gurdijeva postoje grupe čiji broj raste - negde oko 50 ili 60 u svetu - koje sebe predstavljaju kao da prenose Gurdijevljevo učenje. Neke od njih su nalik na protestantske sekte koje se odvajaju od onoga što osećaju da predstavlja ledenu strogost i nervozni duhovni materijalizam ortodoksnih

Gurdijevljevac. Druge su stvorili oni koji imaju više dobre volje i fantazije nego povezanosti, bilo direktne, bilo indirektno, sa Gurdijevom. Kao što je ukazao Gurdijev, učenje može biti efikasno samo ako ideje potiču iz svesnih izvora, čak i ako učitelj ne može da potpuno identifikuje ili odredi njihovo poreklo - i zato neke od tih odvojenih grupa mogu da posluže da se tragaoci upoznaju sa idejama rada. Iako sve grupe imaju mesta u shemi zbivanja, ovde ćemo govoriti samo o onima koje imaju direktnu vezu i suštinski pečat.

ŠERBORN I KLEJMONT

Zavodi Gurdijeva imaju raznovrsno članstvo, koje se, mora biti, broji na hiljade. Nijedan drugi niz prenošenja nije uticao na toliko mnogo ljudi. Možda je naredni, najbolje poznati niz onaj koji je započeo pokojni Džon Benet i njegovi učenici u Engleskoj i Americi. Benet je prvi put susreo Gurdijeva u Carigradu 1921. godine. Bio je jedan od onih koji su sa Gurdijevom mogli da razgovaraju na njegovom maternjem jeziku. Njegova je veza sa Gurdijevom trajala, sa prekidima, do Gurdijevljeve smrti 1949. godine. Kako sam Benet kaže, Gurdijev ga je zamolio da njegovo učenje prenese svetu.

Njegov Institut za uporedno proučavanje (istorije, filozofije i nauke), osnovan 1946., kontinualno je vodio grupe za proučavanje zasnovane na idejama Gurdijeva, iako je Benet povremeno upoznao učenike i sa tehnikama Subuda i Sufija.

U poslednjih nekoliko godina života, Benet je osnovao Internacionalnu akademiju za neprekidno obrazovanje u Šerbornu u Gločesteru, zasnovanu na shemi slične škole koju je Gurdijev zamislio, ali koja se nije ostvarila zbog njegove smrti. Cilj Akademije bio je da oko 100 učenika svake godine opremi "tehnikama koje će biti u stanju da primenjuju tokom svog života da bi mnogo bolje mogli da upotrebe svoje sposobnosti - telesne, mentalne i duhovne". Ti ustanovljeni kursevi odvijali su se ukupno pet godina, od 1971. do 1976. godine. Tada je Šerborn prodat.

Posle Benetove smrti 1974., napravljeni su planovi za razvoj eksperimentalnih centara za koje je osećao da bi mogli da odigraju suštinsku ulogu u premošćivanju jaza između stare kulture i predstojećeg novog doba. Uspostavljeno je nekoliko malih centara, sa dva glavna cilja. 1. Da metodom pokušaj - greška razviju modele uskladenog življenja, koji istovremeno odgovaraju savremenim društvenim uslovima i zahtevima prirode; 2. Da obezbede usluge u oblicima koji se razlikuju od Centra do Centra. Neki nude metode podučavanja "kontinuiranog obrazovanja" kakve je primenjivao Benet, obično uz učešće prirodnog rada, ili alternativno kroz vizuelne umetnosti ili zanate. Drugi nude društvene usluge, kao što su kursevi za uvođenje adolescenata iz grada u uskladen život na selu, ili ideja o "nevidljivom selu", koje bi donelo novi život ljudima sličnih opredeljenja u gradskim zajednicama.

Benetov institut drži Centar u Londonu, za grupni rad i časove pokreta, a radni vikendi se održavaju na farmi van Londona.

Pošto su mnogi od učenika iz Šerborna bili nađeni tokom ciklusa predavanja koje je Benet održao u Americi 1971., i već pravio planove da osnuje ogranak u Americi, prirodno je da se posle njegove smrti žarište rada premesti na zapad, u Ameriku. Tako je na drugom promenljivom mestu boravka, ovog puta u Dolini Šenandoa u zapadnoj Virđžiniji, posthumno rođen novi program obuke, zasnovan na Benetovoj verziji Gurdijevljevog rada. Claymon Society škola za kontinualno obrazovanje u svome prospektu daje sledeću ponudu:

"Oni koji su već ubedeni da je preobražaj moguć, i znaju da ništa drugo životu ne daje smisao, tragaju za zaista delotvornim metodama da se to postigne. Oni koji su svesni da ima nečeg užasno pogrešnog u načinu na koji se odvija ljudski život na ovoj zemlji - a naročito njihov sopstveni život - traže nekakav izlaz. Ova škola ima nešto da im ponudi, kao i svima onima koji osećaju potrebu da pomognu svojim bližnjima, a znaju da najpre moraju pomoći samima sebi."³

Dugoročni ciljevi Claymon Society se u ovom prospektu opisuju kao razvoj škole Četvrtog puta i uspostavljanje modela

Rad Gurdijeva

društva koje je samodovoljno i zadovoljavajuće na svim planovima: fizičkom, intelektualnom i duhovnom. Pošto se, dok ovo pišem, nalazi u prvoj godini svog života, nema načina da se proceni njegova efikasnost u unapređivanju ličnog razvoja i društvene promene.

TALIESIN

Drugi pravac prenošenja je vrhunac dostigao u školi arhitekture Taliesin Fellowship, u Spring Grinu, Viskosin, gde su Frenk Lojd Rajt i njegova žena Olgivana vodili zajednicu nadahnutu Gurdijevom. Olgivana Rajt je živela u Prijeru i bila je sa Gurdijevom i 25 učenika koji su 1924. došli u Njujork, gde su demonstrirali pokrete i obučavali radne grupe. Kasnije iste godine je u operi u Čikagu upoznala Frenka Lojda Rajta. Nakon četiri godine se udala za njega. Ona je bila ta koja je Rajta upoznala sa Gurdijevljevim idejama, kao i ta koja je obezbeđivala radnu orijentaciju i disciplinu u Taliesinu. Kada su 1932. otvorili vrata Taliesina prvim učenicima, Olgivani je bilo 34 godine, dok je Frenk Lojd Rajt već bio slavni šezdeset petogodišnji starac.

"Ovo mesto je vođeno kao udruženje - Društvo iz Taliesina - na čelu sa gospodinom i gospođom Rajt, čiji cilj je bio stvaranje jedne organske arhitekture u organskom životu; ideja je bila ta da radi postizanja organskog stanja društva, muškarac i žena moraju započeti da žive trostruk život, istovremeni život instinkta, osećanja i uma. Nogama moraju stajati čvrsto na zemlji, i moraju biti u stanju da koriste svoje ruke; moraju biti u stanju da cene osećajne stvari - muziku, poeziju, slikarstvo itd; a moraju biti u stanju i da misle. Ova trostruka aktivnost je tome mestu dala izuzetnu vitalnost. To je bila prava škola arhitekture, u kojoj su učenici živeli sa učiteljem, koji ih je učio da ako žele da projektuju kuće, moraju biti u stanju i da grade sopstvenim rukama, da bi osetili materijal sa kojim rade."⁴

Živa Tradicija

Gurdijev i Rajt su se prvi put sreli u junu 1931. nakon Gurdijevljevog predavanja u Čikagu. Rajt je bio impresioniran. Pisao je da mu se čini da Gurdijev "u sebi ima materijala od kojih su bili načinjeni naši istinski proroci. A kada se predrasude o njemu razidu, njegova vizija istine će biti priznata kao fundamentalna..."⁵ Gurdijev je Rajtove ponovo posetio 1936. godine, ovoga puta nakon što su učenici već došli u Taliesin, i sve je impresionirao svojim kivanjem i svojim prisustvom. Rajt je predložio da neke od svojih učenika pošlje u Francusku da rade sa Gurdijevom.

"A onda će se vratiti meni, i ja ću ih dovršiti."

"Ti ćeš ih dovršiti!" planuo je Gurdijev. "Ti si idiot. Ti dovršiti! Ne. Ti počinješ. Ja dovršavam."⁶

Mada nikakva razmena učenika te vrste nije izvršena, orijentacija Taliesina ka Gurdijevljevim idejama je ostala jaka. Fric Peters priča:

"Nema nikakve sumnje da je Olgivana zapadni Taliesin "vodila" kao presađeni Prijer, sve do toga da su studenti arhitekture nosili iste "kostime" kakve su Gurdijevljevu učenici ponekad nosili na takozvanim demonstracijama plesova i pokreta."⁷

Bez obzira da li je Taliesin bio imitacija ili pravi izdanak Gurdijevljevog metoda, dok su Rajtovi bili tamo, to je bila zajednica koja je funkcionisala i u kojoj je uticaj Gurdijevljevog duha bio nesumnjivo prisutan. Ali ništa ne ostaje nepromenljivo. Taliesin još uvek postoji, ali ono što je u njemu bilo od Gurdijevljevog rada izgleda da je prošlo kroz oktavu, što je priroda svih procesa koji ne dobijaju na snazi.

CRKVA ZEMIJE

Robert S. de Rop, učenik gospodina i gospođe Uspenski, a kraće vreme i samog Gurdijeva, vodi Gurdijevljevu zajednicu u Sonoma Kaunti u Kaliforniji. Ova grupa je pokušala da postane samodovoljno alternativno društvo, radeći na zemlji i moru i

Rad Gurdijeva

načinivši svestan izbor da se direktno podvrgnu zakonima koji vladaju biosferom, kao lično i specifično priznanje mesta čovečanstva u Zraku stvaranja. Ona se naziva Crkvom Zemlje. De Rop piše:

"Probudi se, otvori oči, čuj, omiriši, oseti, okusi, dodirni, postani živ. Ne možeš dozvoliti da ti život prođe u snu. Svuda oko tebe neprestano deluju sile koje stvaraju i održavaju tvoj život. Kako možeš dozvoliti da budeš slep za ove velike sile, da kroz život ideš u snu, poput Budale u Tarotu, koja spava toliko čvrsto da ne zna čak ni da joj spadaju gaće? Ova kosmička drama se pred tobom igra iz sata u sat. Pred tvojim očima se odvija beskrajni niz preobražaja, semena u biljke, cvetova u plodove, biljaka u životinje, đubreta u zemlju. Svaka biljka, svaka životinja, oblaci, sunce, okean, mogu da ti ispričaju priče o sebi, samo ako hoćeš da slušaš. Učeći da vidiš, učeći da čuješ, prekidajući snove i budeći se, postaješ ono što čovek treba da bude, Božije oči i uši, ili, ako ti se tako više dopada, deo svesti kosmosa.

Ovaj cilj, ova borba da se probudiš, predstavlja osnovu istinskog religijskog impulsa. Sva druga ispoljavanja religije, dogme i rituali, mitovi i bajke, pretnje prokletstvom i snovi o nebu samo su aspekti najstarije prevare na svetu, koju su plaćeni sveštenici izmislili da bi budale odvojili od njihovog novca. Što se naše Crkve Zemlje tiče, mi nemamo plaćenih sveštenika. Mi imamo učitelje koji znaju izvesne stvari, a njihov moto je prosto

Ne mogu da podučavam ono što ne znam."⁸

Trenutno ova zajednica, zamišljena kao novi rajski vrt, koji zaliva reka čistija od američke glavne struje, leži zapuštena. Grupa je mala, i igrom sudbine, nema obradivog zemljišta. Pitanje je hoće li de Rop biti voljan da prima nove učenike.

FARMA IST HIL

Druga Gurdijevljeva zajednica, farma Ist Hil u Midlseksu, Njujork, grupa je zanatlija i poljoprivrednika koja se izdržava

Živa Tradicija

vlastitim radom, i čije se rukotvorine od gline, stakla, gvožđa, drveta i vune, prodaju pod imenom Rochester Folk Guild. Ovu grupu vodi Luiz Marč, i sama umetnica, koja je bila sa Gurdijevom u Prijeru, i koja je mnogo godina bila u vezi sa Gurdijevljevim Zavodom u Njujorku pre nego što je 1957 pokrenula Ročester Folk Gild. Nakon deset godina osnovala je farmu Ist Hil. Prema pisanju *Njujork Tajmsa*:

"Život na ovoj farmi ima izvestan samodovoljni, sobom zaokupljeni, gotovo manastirski kvalitet. Zanatlije rade na poljima i u radionicama, ponekad do duboko u noć, retko govoreći, osim da bi odgovorili na neko pitanje ili dali neko uputstvo. Tišinu remeti jedino staro železničko zvono koje ih poziva na ručak.

Oni neguju tišinu, kako kažu "da bi aktivnost ruku mogla da se uskladi sa aktivnošću misli i osećanja."⁹

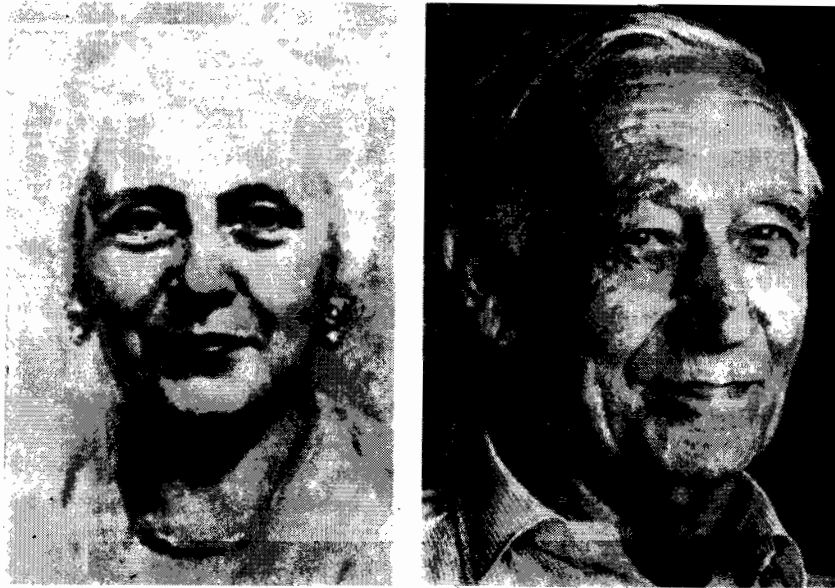
Ovu zajednicu sačinjava oko četrdeset ljudi, koji rade da bi svojim zanatom i sobom ovladali onako kako ih delje i oblikuje njihov učitelj.

A.I.C.E.

Gurdijevljeva grupa iz Konveja, poznata još i kao "Andersonova grupa", inkorporirana je kao Američki Institut za Neprekidno Obrazovanje (A.I.C.E.). Povezana je sa grupama u drugim mestima. Konvej je smešten u divnoj plodnoj dolini u Berkšajru. Mada samo imanje nije veliko, ono raspolaže baštom i većom obradivom površinom za druge useve, sa nekoliko zgrada, velikom kućom koja služi za mnoge aktivnosti (uključujući i smeštaj onih koji tu stalno žive) i kuću koja služi kao mesto stanovanja, kancelarija i mesto za smeštaj gostiju.

Grupu iz Konveja čini čitav dijapazon ljudi, od kojih većina živi u obližnjim selima i gradovima. Među njima ima umetnika, zanatlija, građevinara, radnika i poljoprivrednika, kao i šumara i stručnjaka za hortikulturu, poslovnih ljudi, bankara i

Rad Gurdijeva

Gore levo: portret
G-de Salcman

Gore desno: Viljem
Najland

Dole: Luis Marč i
Student

Živa Tradicija

knjigovoda, lingvista, puno studenata, diplomiranih i nediplomiranih. Postoji zaista čitavo mnoštvo tipova.

Ovu grupu vode Pol i Naomi Anderson, oboje dugo Gurdijevljevi učenici, koji su rad započeli u prvobitnoj Oridževoj grupi. Pol Anderson je stanovao u Institutu za harmoničan razvoj čoveka u periodu nakon Gurdijevljevog udesa, kada je dolazak bio dopušten samo Amerikancima. Andersonovi su zajednički sastavili i prvu englesku verziju *Belzebubovih priča*, kao šapirografisanu kopiju. Knjiga je objavljena 1930. - 1931. radi prikupljanja sredstava za Gurdijeva. Kada je Gurdijev raspustio Oridžovu grupu, oboje Andersonovih je bilo u njoj.

Sredinom tridesetih godina Andersonovi su živeli u Vašingtonu, gde ih je Gurdijev posećivao, noseći sa sobom, kako je govorio, sve svoje "spise". Oni su čitani na sastancima njihove grupe u Vašingtonu. 1948. - 1949. godine, prilikom svoje poslednje posete Americi, naimenovao je Pola Andersona za svog "američkog sekretara", kao i za jednog od dvojice svojih predstavnika za odnose sa javnošću.

Nakon što je 1949. Gurdijev umro u Francuskoj, Andersonovi su učestvovali u radu novoosnovanog Gurdijevljevog Zavoda u Njujorku. Nakon nekoliko godina, Andersonovi su dobrovoljno otišli kako bi učinili ono što im je Gurdijev ranije potvrdio da treba da učine, naime, kako bi formirali sopstvenu grupu.

INSTITUT ZA RELIGIJSKI RAZVOJ

Učenici pokojnog Viljema Nilanda nastavili su da deluju na farmi i raznim industrijskim naseljima u Varviku, Njujork, posle smrti svog učitelja 1975. Viljem Niland, holandski hemičar i muzičar, učio je kod Oridža i Gurdijeva i bio je deo Gurdijevljevog Zavoda u Njujorku do ranih pedesetih kad se odvojio da osnuje sopstvenu grupu. Počevši od grupe za razgovor bazirane u Njujorku, krug njegovih učenika se širio da bi obuhvatio nekoliko grupa za razgovor i grupa za učenje pokreta na

Rad Gurdijeva

Zapadnoj i Istočnoj obali i dve seoske zajednice, jednu u Varviku, Njujork, a drugu u Sevastopolju, Kalifornija.

GRUPA GOSPODE DE HARTMAN

Olga de Hartman trenutno živi u zajednici u pustinji na severozapadu, gde se grupa muzičara i prijatelja sakupila oko nje radi povremenog razgovora i izvođenja pokreta. Najveći deo rada gospode de Hartman usmeren je na muziku koju je njen pokojni muž, Tomas de Hartman, komponovao sam i u saradnji sa Gurdijevom. To je veliki muzički opus, čiji deo je gđa de Hartman brižljivo prepisala rukom, pa je zatim objavljen i snimljen. Izvođače de Hartmanovog i Gurdijevljevog nasleđa često šalju gospodi de Hartman da ih poduči pre koncerta, jer u njoj zvuči živo srce Gurdijevljevog učenja.

OSTALE GRUPE

Ovo nisu grupe autentično povezane sa Gurdijevim. Neki od onih koji su imali dugu obuku u radu vode vlastite male privatne grupe. Drugi, koji nikada nisu poznavali Gurdijeva, ali čija je orijentacija tako slična da izgleda da su u njima prisutni isti izvori, obuhvataju "Institut za harmonični razvoj ljudskog bića E. J. Golda" u Krestlinu, Kalifornija, i Arika Institut Oskara Ihaza. Jedan učenik učenika Rodnija Kolinsa podučava grupe u raznim gradovima Kalifornije. A jedan arhitekta iz Njujorka redovno putuje u Zaliv gde vodi grupe koje su u živoj tradiciji rada po Gurdijevu. Pored onih na koje direktno utiču ove grupe, mnogo više ih je uticajima izloženo indirektno, prodiranjem ovih ideja u kulturu preko radova likovnih umetnika, književnika, pesnika, filozofa i naučnika na koje je ovo učenje uticalo.

Ima još mnogo novih grupa koje koriste ime Gurdijeva, i za sve mogu da kažem (pošto sam imala čast da upoznam mnoge, ali ne i sve od ranih Gurdijevljevih ljudi) da neki među njima možda zaista prenose njegovo učenje. Mnogo ih je više koji to

Živa Tradicija

ne čine. Kako osoba koja je ozbiljno zainteresovana da se pridruži radu po Gurdijevu može mudro da se kreće među svim ovim mogućim izvorima? De Rop kaže:

"Čak i ljudi koji iskreno žele da se preobrazu i da pomognu preobražaju drugih mogu da izgube svoj put zbog lakovernosti, zato što radije slepo veruju nego da provere stvari. Stoga svi pokušaji od strane onih koji su stekli unutrašnju slobodu da se čovek oslobodi svojih veza imaju tendenciju da budu osujećeni ljudskom lakovernošću udruženom sa ljudskom lenjošću i nesklonošću da se misli vlastitom glavom.

Stoga se, bez obzira na moć učitelja, njegovim učenicima uvek može dogoditi da od njegovog učenja načine papazjaniju i da njegov rad dovedu do zastoja. To u principu rade tako što stvaraju kult ličnosti oko samog učitelja, i što sve fosilizuju tačno u onom obliku u kome je dato. Koristeći ovo fosilizovano učenje, oni mehanički ponavljaju izvesne modele ponašanja, uveravajući sami sebe i jedni druge da će oslobođenje i višu svest steći ako nikad, nikad ni najmanje ne izmene ništa što je učitelj učio.

Ali, život se menja i ono što je odgovarajuće u jednom periodu ne mora da važi i za drugi. Tako svi ti naponi da se zadrži određena forma, zapravo, zaustavljaju razvoj. Zato mora da se pojavi drugi učitelj, uništi fosile i sve počne iz početka. Ovo, naravno, izaziva glasne krike negodovanja među Pravovernima čiji je dubok san prekinut, a udobne navike poremećene.

Oblik Četvrtog puta mora zavisi od vremena, mesta i ljudi. Nema nikakve nade da se njegovo autentično ispoljavanje prepozna po jeziku, spoljnoj aktivnosti i ciljevima, ili spoljnom izgledu. Mada savršeni učitelji postoje, ljudi u običnoj budnoj svesti nisu u stanju da ih vide. Potraga za učenjem biće priča o čovekovim predubedenjima, potrebama zavisnosti i mehaničkom funkcionisanju, još jedan zaokret u beskrajnom krugu uslovljavanja. Kako se, onda, može doći u kontakt sa učenjem?

Prema Gurdijevu, put za privlačenje prave situacije sastoji se u tome da se prikupe više supstance vlastitog bića i da se

Rad Gurdijeva

koncentriše na njih, više vibracije koje sebi prizivaju sile koje čekaju da nam pomognu. Kada je učenik spreman, učitelj se pojavljuje. To je jedno od značenja biblijske izreke: "Ko ima daće mu se, a ko nema, uzeće mu se." Rad na prikupljanju vlastitih snaga predstavlja svestan napor pamćenja sebe i dobrovoljnu patnju življenja u stvarnosti, sada i ovde.

NAPOMENE

I

Citati na početku poglavlja su: Muhamedove izreke; Uspenski P. D. *U potrazi za čudesnim*; OPUS, Beograd, 1989

1. K. Kastaneda: *Putovanje u Ihtlan*
2. G. I. Gurdijev: *The Herald of the Coming Good*, Paris 1933 (izdavač nije naveden); reprint New York, Weiser 1970, str. 13
3. G. I. Gurdijev, *ibid*, str. 17
4. Uspenski: *U potrazi za čudesnim*; OPUS, Beograd, 1989
5. *ibid*
6. *ibid*
7. Idris Šah i na ovaj način opisuje učenje Gurdijeva u fusnoti svog pamfleta *Special Problems in the Study of Sufi Ideas*, Society for the Understanding of the Foundation of Ideas, Turnbridge, Wells, 1966:
"G. I Gurdijev je ostavio puno podataka o Sufi poreklu praktično svih elemenata njegovog "sistema"; mada ono specifičnije pripada Khajagan (Nakšbandi) obliku učenja derviša. U dodatku praksi "rada" u takvim knjigama kao što je Gurdijevljevo *Bel-*

Rad Gurdijeva

- zebug (poznat još i kao *All and Everything*, New York 1950, 1238 strana) i *Susreti sa izuzetnim ljudima* (srpsko izdanje Esotheria, Beograd 1994 - prim. prev) obiluje referencama, često poluskrivenim, na Sufi sistem. On takode navodi imena Nakšbandija, Kubravisa i drugih Sufija u svom prospektu za javne prezentacije u Parizu 1923 (*The Echo of the Shamps-Elysees*; 1, 37, deo 2, Pariz, 13 -25 Dec 1923., navodi kao izvore, između ostalih, vežbe Nakšbandi, Kadiri, Kalandar, Kubravi i Mevlevi derviša..."
8. G. I. Gurdijev: *Life is Real Only Then, When "I Am"*, Triangle, New York, 1975, str. 27
 9. Zapravo je to bilo drugo ranjavanje vatrenim oružjem u Gurdijevljevom životu bogatom nesrećama. On izveštava da je bio pogoden kao dečak u lovu, i da je taj događaj predvideo jedan vidovnjak.
 10. L. Pawels: *Gurdjieff*, Samuel Wisner, New York 1972, str. 21
 11. Gurdijev: *Life is Real Only Then, When "I Am"*, str. 20
 12. ibid, str. 23
 13. ibid, str. 24
 14. C. Wilson: *The Outsider*, Victor Gollanz, London 1956
 15. Uspenski, op. cit
 16. T. de Hartman, *Our Life with Mr. Gurdjieff*, Cooper Square Publisher, New York, 1964
 17. Gurdijev: *Belzebub's Tales to His Grandson*, Routledge & Kegan Paul, London 1950
 18. Gurdijev: *Susreti sa izuzetnim ljudima*, Esotheria, Beograd, 1994
 19. Gurdijev: *Life is Real Only Then, When "I Am"*, op. cit.
 20. Gurdijev: *Belzebub's Tales*, op. cit.
 21. E. Plewes, *Guide and Index to G. i Gurdjieff's All and Everything*, The Society for Tradition and Studies, Toronto 1971

II

Simboli na početku knjige su iz Halevi Z'ev Ben Shimon: *An Introduction to the Cabala: Tree of Life*, Samuel Weiser, New York, 1972, Heinrich Zimmer, *Myths and Symbols in Indian Art and Civilisation*, Harper, New York 1962

Napomene

Graham F. Lanier, ed *The Rainbow Book*, Berkley, Shambala 1975

1. Uspenski: *U potrazi za čudesnim*
2. ibid
3. Bhagavad Gita, III
4. C. D. King: *The Oragean Version*, neobjavljena knjiga, Long Valey, New York 1949, pp. 36-27. Čitaoci koji su posebno zainteresovani za proučavanje Zakona broja tri mogu naći potpuniju verziju u *Manual for Arica Trainers*, (Arica Institute, New York, 1972), odeljak o trijalektici. Lizelle Raymond povezuje Zakon broja tri sa Samkhya filozofijom u knjizi *To Live Within*, Penguin, Baltimore 1972
5. J. H. Rayner: *The Diary of a Modern Alchemist*, Neville Spearman, London 1972, str. 108. Više se može naći knjizi *The Musical Scale and the Scheme of Evolution*, The Rosicrucian Fellowship, Oceanside, Calif, 1949
6. C. D. King: op. cit. Objavljena diskusija o metabolizmu tri vrste hrane nalazi se u knjizi *U potrazi za čudesnim Uspenskog*

III

Navodi na početku poglavlja su iz:

W. Reich, *Selected Writings*, Farrar, New York, 1960, str. 470

David Hume: *Of Abstract Ideas*, knjiga I, deo IV, odeljak IV

B. F. Skinner: *An Interview with Mr. Behaviorist: B. F. Skinner* u časopisu *Psychology Today*, 1 (5), str. 69

1. Uspenski: *Psychology of the Man's Possible Evolution*, Hoder & Stoughton, London 1951, str. 13
2. Roberto Assagioli: *Psychosynthesis: A Manual of Principles and Techniques*, Turnstone Books, London, 1975; *An Act of Will*, Wildwood House 1975
3. B. F. Skinner: *Science and Human Behavior*, Mac Millan, New York 1953; ova knjiga ima dobro objašnjenje iz perspektive stimulus-odgovor prirode psihologije "Ja", koje, ukratko, kaže da je objašnjenje Ja površna fikcija. Gurdijevljevo učenje o sopstvu podseća na Skinnerove poglede, kao i na budističko učenje o annata-i i suprotstavlja se umerenijoj zapadnjačkoj psihologiji.

Rad Gurdijeva

4. Uspenski: *U potrazi za čudesnim*
5. M. Nicoll: *Psychological Commentaries on the Teachings of Gurdjieff and Uspensky*, 5 tomova; Vincent Stuart, London, 1952 - 56, str. 52
6. ibid.
7. Gurdijev: *Herald of the Coming Good*, str. 30
8. W. Sheldon: *Varieties of Human Physique: An Introduction to Constitutional Psychology*; Harper, New York 1940 i *Varieties of Temperament: A Psychology of Constitutional Differences*, Harper, New York, 1942.
9. Gurdijev: *Views from the Real World: Early Talks of Gurdjieff as Recollected by his Pupils*, Routledge, London 1972, str. 119
10. ibid, str. 115
11. ibid, str. 115
12. J. Krishnamurti: *Krishnamurti's Notebook*, Victor Gollancz, London 1976, str. 30
13. W. James: *The Varieties of Religious Experience*, Collier Books, New York 1961
14. R. Bucke: *Cosmic Consciousness*, E. P. Dutton & Co, New York, 1901, reprint 1961
15. R. de Ropp: *The Master Game*, Allen & Unwin, London 1969
16. Uspenski: op. cit.
17. K. Kastaneda: *Priče o moći*
18. S. Nott: *Teachings of Gurdjieff: The Journal of the Pupil*, Routledge & Kegan Paul, London 1961, str. 23
19. ibid, str. 23
20. Gurdijev: *All and Everything: Beelzebub's Tales to His Grandson*, Routledge & Kegan Paul, London 1950, str. 88
21. ibid, str. 1183
22. I. Shah: *Tales of the Dervishes*, Jonathan Cape, London 1967.
23. Anonimus: *Finding the real self* - pismo sa predgovorom Karen Hornay, Am. J. Psychoanal. br. 39, 1949, str. 93, kao što se navodi u fusnoti u Maslovljevom delu *Toward a Psychology of Being*, Van Nostrand 1962
24. Uspenski, op. cit.
25. ibid

Napomene

IV

Citati na početku poglavlja su iz:

- A. Maslov: *Toward a Psychology of Being*, Van Nostrand, New York 1968, str. 173
- I. Shah: *The Way of Sufi*, Cape, London 1955, str. 155
1. Uspenski: *U potrazi za čudesnim*
 2. ibid.
 3. R. de Ropp: *Conversations with Mme Ouspensky: 1939-60 at Lyme*, Far West Press, 1974
 4. Long-chen-pa: *Kindly Bent to Ease Us*, prevod na engleski H. Guenther, Emeryville, Calif. Dharma Press, 1975
 5. S. Nott: *Journey through This World: Meetings with Gurdjieff, Orage and Ouspensky*. Routledge & Kegan Paul, London, 1969
 6. Satprem: *Sri Aurobindo or the Adventure of Consciousness*, Pondicherry, Sri Aurobindo Ashram, 1970, str. 91
 7. M. Lutyens: *The Years of Awakening*, Victor Gollanz, London, 1975, str. 157
 8. S. Muktananda: *Chitshakti Vilas. The Play of Consciousness*, Sri Gurudev Ashram, 1972, str. 162
 9. C. Luk: *The Transmission of the Mind Outside Teaching*, Grove Press, New York, 1974, str. 19
 10. Gurdijev: *Beelzebub's Tales to His Grandson*
 11. Uspenski: op. cit

V

Citati na početku su iz:

- M. Shafii: *The pir (Sufi guide) and the Western psychotherapist*, R. M. Bucke Memorial Society Newsletter Review, 3; 9-19
- F. Kafka: *The Great Wall of China: Stories and Reflections*, Shocken books, New York 1970, str. 162
1. Gurdijev: *Views from the Real World*
 2. Uspenski: *U potrazi za čudesnim*
 3. ibid.
 4. D. M. Martin: *Account of the Sarmoun Braterhood*, u *Documents of Contemporary Dervish Communities*, (urednik R. W

Rad Gurdijeva

- Davidson), Society for Organizing Unified Research in Cultural Education, London 1966, str. 23
5. Uspenski: *The Psychology of Man's Possible Evolution*, Routledge & Kegan Paul, London 1949, str. 280
6. C. D. King: *The Oragean Version*
7. I. Shah: *The Story of Mukshil Gusha*, u *The Caravan of Dreams*, Octagon Press. London, 1968, str. 117
8. R. de Ropp: *Church of the Earth*, Delta Books, New York, 1974, str. 55
9. M. Nicol: *Psychological Commentaries on the teachings of Gurdjieff and Ouspensky*
10. H. Tracol: *George Ivanovitch Gurdjieff: Man's Awakening and the Practice of Remembering Oneself*, Guild Press, Bray 1968
11. Gurdijev: op. cit. str 240
12. R. de Ropp: *Conversations with Mme Ouspensky...*
13. M. Nicoll: op. cit. str 456
14. Gurdijev: op. cit. str. 98
15. ibid. str 92
16. T. de Hartman: *Our Life with Mr. Gurdjieff*
17. Uspenski: op. cit. str. 268. Više informacija o glavnoj osobini može se naći u enagramu fiksacija, strasti, vrlina i ideja koji daju Lilly J. i Hart J. u *The Arica Training* u: C. Tart: *Transpersonal Psychologies*, Harper & Row, New York, 1974, str. 331- 351. U tom su članku date najelementarnije osnove veoma moćnog sistema. Sistem se podučava usmeno u Arica institutu i SAT.
18. C. S. Nott: *Teachings of Gurdjieff: The Journal of a Pupil*
19. Nicoll: op. cit. str. 695
20. Gurdijev: op. cit. str. 92
21. Nicoll: op. cit. str. 696
22. Gurdijev: op. cit. str. 100
23. F. Peters: *Boyhood with Gurdjieff*, Victor Golancz, London 1956, str. 72
24. Gurdijev: op. cit. str 92
25. Uspenski, op. cit. str. 282
26. Uspenski, op. cit. str. 354
27. Gurdijev, op. cit. str. 160
28. D. Martin: *Account of the Sarmoun Braterhoof*
29. Uspenski: op. cit. str. 235
30. ibid. str. 29
31. Uspenski, 1952 op. cit. str. 19

Napomene

32. A. R. Orage: *The Active Mind*, Heritage House, New York, 1954, str. 12
33. ibid. str. 94

VI

Navodi na početku poglavlja su iz:

- S. Frojd: *Buduće perspektive psihoanalitičke terapije*
- J. B. Priestley: *Man and Time*, Double Day & Co, New York, 1964
- Rumi in Shah: *The Way of the Sufi*, Dutton & Co, New York 1970
1. H. Tracol: *Georgi Ivanovitch Gurdjieff: Man's Awakening and the Practice of Remembering Oneself*
2. J. G. Benett: *Prospectus of the International Academy for Continuous Education*, The Institute for The Comparative Study of history, Phylosophy and the Sciences Ltd, Sherborn, 1972
3. *Prospectus of the Claymont Society for Continuous Education*. The Claymont Society for Continuous Education inc
4. C. S. Nott: *Journey through this World: Meetings with Gurdjieff, Orage and Ouspensky*
5. R. C. Twombly: *Organic Living: Franc Lloyd Wright's Taliesin Fellowship and Geprgi Gurdjieff's institute for Harmonious Development of Man*, u *Visconsin Magasine of History*, zima 1974-75, str. 126-139
6. Nott, op. cit.
7. F. Peters: navedeno u Twombly, op. cit. str. 137
8. R. de Ropp: *Church of the Earth*, str. 43
9. New York Times, 5. avgust 1975, str. 22
10. R. de Ropp, op. cit. str. 156-157